SPOLOČNOSŤ SLOVENSKÝCH ARCHIVÁROV

FÓRUM ARCHIVÁROV

ROČ. XXIX. Č. 2 MÁJ—AUGUST 2020 NEPREDAJNÉ

Obsah

EDITORIÁL /04

30 rokov Spoločnosti slovenských archivárov:
Pozdravy českej, chorvátskej, nemeckej a poľskej archívnej spoločnosti /06
30 rokov Spoločnosti slovenských archivárov:
Aký je, podľa Vás, základný význam SSA a zmysel tejto záujmovej organizácie? /10

OZNAMY
XXIV. archívne dni v SR /13
Mária Feješová Z činnosti odborovej organizácie /15
Seminár Zora Viestová v Skalici

VÝBOR(N)OVINY
Zápisnica zo zasadnutia výboru Spoločnosti slovenských archivárov z 25. júna 2020 v Bratislave /16

PUBLIKAČNÁ ČINNOSŤ ZAMESTNANCOV ŠTÁTNYCH ARCHÍVOV ZA ROK 2018 (2. ČASŤ) /17

NOVINKY Z ICA
Katarína Kučerová Bodnárová ICA a pandémia COVID-19 /24

AKTUÁLNE ZO ŽIVOTA ARCHIVÁROV – ODBORNÉ ČLÁNKY A ROZHOVORY
Alena Maková Ako je to s ochranou archívnych dokumentov na Slovensku?
Reakcia na článok Dr. Novákovej /26
Jozef Meliš Štátne archívy a COVID-19 /28
Štefan Hrivňák Rozhovor s PhDr. Viktorom Borodovčákom, DrSc. /29

AKTUÁLNE ZO ŽIVOTA ARCHIVÁROV – SPRÁVY
János Hushegyi Múzejník ako youtuber. (Pamäťové inštitúcie v online priestore na príklade Mestského múzea v Senci) /31
Lucia Ondíková *„Účelom nie je zničenie...“* Akcia K a R v Bratislavskom kraji.
Výstava archívnych dokumentov v Štátnom archíve v Bratislave /33
Barbora Kollárová Spomienka na 70. výročie Akcie K v Trnave /35

Z MINULOSTI NAŠICH ARCHÍVOV
Katarína Švábiková Archív Divadelného ústavu /36
Mária Feješová Osobnosti slovenského archívnictva (2).
Krajský archivár Ľudovít Fuzák /40

DO VAŠEJ KNIŽNICE – ANOTÁCIE
Mária Feješová KOL. AUTOROV. Žofia Bosniaková. Veľká kniha o žene viery a lásky /63
Ivana Červenková KUŠNIRÁKOVÁ, Ingrid. Za bránami sirotincov.
Počiatky ústavnej starostlivosti o osirelé deti v Uhorsku (1750 – 1815) /64
Juraj Červenka MACH, Jozef. Môj pamätník.
Denník frontového vojaka z rokov 1915 – 1918 /66

Mária Zacharová PALUGA, Lukáš – RÉPÁSOVÁ, Katarína (zost.). Voda v dejinných súvislostiach/Víz szerepe a történelemben /67
Mária Feješová KOLLÁROVÁ, Zuzana a kol. Liptovská Teplička /70

JUBILANTI

Leon Sokolovský PhDr. IGOR GRAUS, PhD. – 60 /71

SPOMÍNAME

Kristína Majerová Spomienka na Alexandru Marčekovú (1945 – 2014) /72
Zuzana Kollárová Za Dr. h. c. doc. PhDr. Ivanom Chalupeckým /75

FÓRUM ARCHIVÁROV

2020, roč. XXIX, č. 2
ISSN 1339-8423 (online)
ISSN 1335-6658 (tlačené vydanie)

Vydáva:
Spoločnosť slovenských archivárov
Adresa: Drotárska cesta 42
P. O. BOX 115
840 05 Bratislava 45
Slovenská republika
www.archivari.sk

E-mail redakcie:
forum.archivarov@gmail.com

Šéfredaktorka:
Katarína Kučerová Bodnárová

Redakčná rada:
Marta Bednárová, Ivana Červenková, Mária Feješová, Štefan Hrivňák

Jazyková korektúra: Ivana Červenková, Mária Feješová

Grafická úprava: Bronislava Porubská

Texty: © Silvija Babić, Juraj Červenka, Ivana Červenková, Mária Feješová, Ivan Galamboš, Alžbeta Hološová, Štefan Hrivňák, János Hushegyi, František Chudják, Ralf Jacob, Ľuboš Janaček, Jana Kafúnová, Hanna Krajewska, Barbora Kollárová, Zuzana Kollárová, Katarína Kučerová Bodnárová, Kristína Majerová, Alena Maková, Robert Gregor Maretta, Jozef Meliš, Veronika Nováková, Lucia Ondíková, Juraj Roháč, Leon Sokolovský, Katarína Švábiková, Jarmila Tomčovíková, Terézia Uherková, David Valůšek, Mária Zacharová, Henrieta Žažová

Vychádza trikrát ročne v elektronickej podobe, nepredajné. Povolilo: MK SR 1 472/96.

Autorské práva vyhradené.
Akékoľvek rozmnožovanie textu a fotografií len s predchádzajúcim písomným súhlasom vydavateľa.

Staršie čísla na www.archivari.sk.

Na obálke: Budova Slovenského národného archívu, miesto konania zakladajúceho zhromaždenia Spoločnosti slovenských archivárov.
Foto: Jana Kafúnová. Grafická úprava: Bronislava Porubská.

EDITORIÁL

Pred 30 rokmi, 4. apríla 1990, sa konalo zakladajúce valné zhromaždenie Spoločnosti slovenských archivárov. Oslavujeme okrúhle výročie, presnejšie povedané, pripomíname si toto výročie, pretože na možnosť osláviť túto udalosť si musíme počkať.

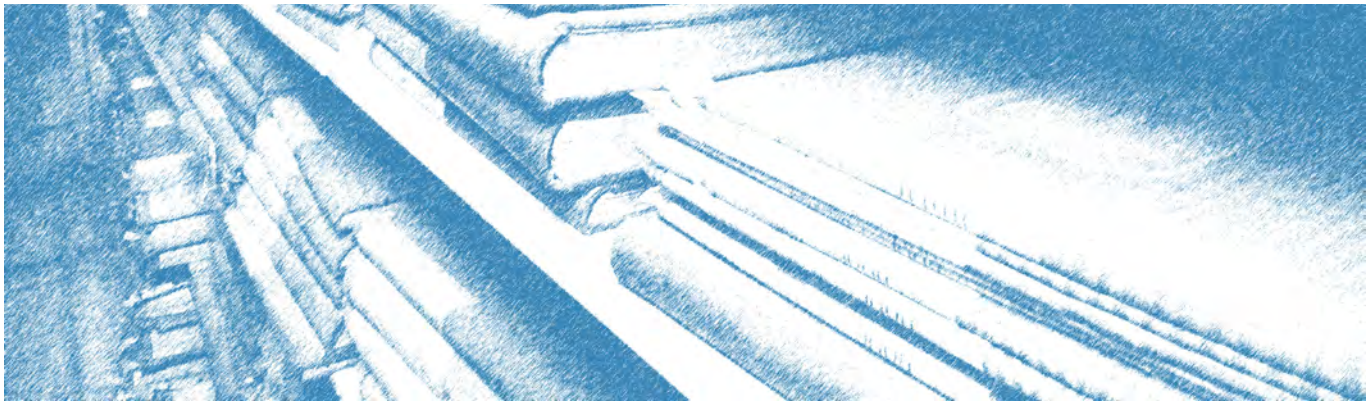
Keď si v duchu premietam udalosti spred 30 rokov, som vždy hrdá na to, že naša Spoločnosť vznikla na podnet praktických archivárov a nie je to akési oficiálne „z vrchu" vytvorené združenie. Veľká vďaka patrí všetkým kolegom, ktorí myšlienku odbornej stavovskej spoločnosti nastolili už v polovici decembra 1989 na Križkovej v priestoroch štátneho archívu. Ja som sa stala súčasťou prípravných prác až 21. decembra na celoslovenskom stretnutí archivárov, keď sme volali po zmenách v našom systéme. Slová nášho prvého predsedu Dr. Elemíra Rákoša akoby zneli len dnes: „Spoločnosť sa chce stať nielen oponentom oficiálnych riadiacich štruktúr archívov a archívnictva, zástancom práv svojich členov, ale aj partnerom týchto štruktúr, spolutvorcom a formovateľom slovenského archívnictva". Predstavy o chode spoločnosti sa ale museli zmeniť. Ukázalo sa, že demokracia nie je až taká trvalá, a preto, keď si pripomínam ciele Spoločnosti, o ktorých sme veľa diskutovali v prípravnej fáze, na výsledky našej práce už nie som až taká hrdá. Zmeny, ktoré by sme azda razantnejším postojom v určitom období ešte mohli ovplyvniť, priniesli v mnohom sklamanie. Ak si prelistujete Fórum, ktoré prinášalo aktuálne informácie o práci Spoločnosti, a najmä o práci jej vedenia, môžete sledovať akýsi boj medzi Spoločnosťou a riadiacimi štruktúrami MV SR. Okrem nášho odboru Spoločnosť oslovovala aj vedenie sekcie verejnej správy a aj ministra. Spoločnosť odviedla obrovskú prácu, vytvorila priestor na prezentáciu odborných poznatkov a umožnila každoročné stretnutie archivárov. Vydávaním Fóra a zborníkov zanechala trvalú stopu v dejinách slovenského archívnictva.

Od začiatku založenia Spoločnosti sme sa stali súčasťou európskej archivárskej society, naše zahraničné kontakty, najmä tu v strednej Európe, trvajú dodnes. Od začiatku nám však bolo jasné, že naše finančné možnosti nie sú také, aby sme sa zúčastňovali celosvetových odborných podujatí. V roku 1996 sme boli prijatí ako Spoločnosť do Medzinárodnej archívnej rady.

Spoločnosť má dnes iné postavenie, než sme si to my, zakladatelia, predstavovali. Už nemáme postavenie spolutvorcu či oponenta – riadiace orgány archívnictva nás už nepovažujú za partnerov, ale dostali sme sa do pozície organizátora odborných podujatí s celoslovenskou pôsobnosťou, sme organizátorom podujatí zabezpečujúcich odborný rast archivárov na Slovensku, poskytujeme „doživotné" vzdelávanie pre našich členov. Je to obrovská a záslužná práca. Je na škodu celého archívnictva, že Spoločnosť nemá možnosť byť partnerom riadiacich štruktúr. Partnerstvo sa zakladá medzi dvoma rovnako postavenými partnermi. Treba úprimne povedať, že takéto postavenie nemáme. Ako príklad uvádzam jednu aktuálnu udalosť. Keď sa pripravovala novela archívneho zákona, Spoločnosť nemala k dispozícii pripravený materiál, pričom v správe o účasti verejnosti sa uvádza, že verejnosti boli poskytnuté informácie o príprave novely. Kto je verejnosť, keď nie archivári?

Vážené kolegyne, vážení kolegovia, na záver môjho úvodníka mi dovoľte poďakovať sa všetkým, ktorí pomohli a pomáhajú, aby naše predstavy o práci Spoločnosti boli naplnené. Vďaka aj tým, ktorí hovoria o našich problémoch, aby sme napredovali k spoločnému cieľu, aby sme raz zaujali v našej spoločnosti miesto, ktoré nám za našu prácu pre verejnosť a pre budúce generácie patrí.

Veronika Nováková
čestná predsedníčka

P o z v á n k a

Prípravný výbor Spoločnosti slovenských archivárov dovoľuje si Vás pozvať na zakladajúce zhromaždenie Spoločnosti slovenských archivárov, ktoré sa uskutoční

dňa 4. apríla 1990 o 9.00 hod.

v kongresovej sále Štátneho ústredného archívu Slovenskej republiky v Bratislave, Drotárska cesta 42.

P r o g r a m :

1. Otvorenie
2. Voľba návrhovej a volebnej komisie
3. Správa Prípravného výboru
4. Návrh stanov Spoločnosti slovenských archivárov
5. Diskusia k stanovám
6. Správa o činnosti Rehabilitačnej komisie
7. Informácia riaditeľa Odboru archívnictva MVŽP SR
8. Návrh kandidátky na predsedu, výbor a revíznu komisiu SSA
9. Pripomienky a návrhy ku kandidátke
10. Voľby
11. P r e s t á v k a
12. Vyhlásenie výsledkov volieb
13. Návrh na stanovenie výšky členského príspevku
14. Diskusia
15. Návrh na uznesenia a schválenie stanov
16. Zakončenie zhromaždenia

Cestovné výdavky hradí vysielajúca organizácia. Súčasne Vám posielame prihlášky do Spoločnosti slovenských archivárov, ktoré budú k dispozícii aj na zhromaždení.

PhDr. Elemír Rákoš, CSc.
predseda Prípravného výboru

Pozvánka na zakladajúce zhromaždenie Spoločnosti slovenských archivárov. Registratúra Spoločnosti slovenských archivárov, 1989 – 1991.

30 rokov Spoločnosti slovenských archivárov

Česká archivní společnost

30 let existence Společnosti slovenských archivářů jasně ukazuje, že si našla pevné místo v naší profesní obci a svými aktivitami výrazně obohacuje vzájemné kontakty a informovanost archivářů nejen na Slovensku, ale i v zahraničí. Za Českou archivní společnost si nejvíce cením pravidelných osobních setkání při každoročních Archivních dnech ve Slovenské republice, kterých mám tu čest se účastnit od roku 2010, kdy konference proběhla v Komárně. Stejně tak rádi kolegyně a kolegy ze Slovenska vítáme na našich celostátních archivních konferencích. Proto Společnosti přeji do dalších let mnoho energie a spoustu dobrých nápadů při pořádání dalších konferencí, vydávání Fóra archivářů i všech dalších aktivitách.

David Valůšek,
předseda České archivní společnosti

Poštovane i drage kolegice i kolege slovački
arhivisti, poštovana predsjednice Martina Orosová,

Čast mi je i zadovoljstvo čestitati vam veliku i važnu obljetnicu – 30 godina postojanja strukovne udruge slovačkih arhivista. Naše su profesionalne organizacije nastale gotovo u jednakim okolnostima raspada jednoga sustava te tranzicije u drugi. Tranzicije, koja za naša društva sigurno nije bila jednostavna, nego je – uz početni svekoliki entuzijazam pa i euforičnost svih društvenih sudionika – ipak uključivala i neka ne tako pozitivna događanja i pojave, te ostavljala neke ne uvijek pozitivne tragove.

Ipak, zadaća arhivista i jest u tome da bilježi i otima zaboravu sve okolnost jednoga društva na nekom području i u nekome razdoblju, te tu zadaću dijelimo u apsolutno istome obimu.

Uz želju i nadu da oba naša udruženja na svome području djeluju upravo u tome pravcu, Hrvatsko arhivističko društvo još jednom čestita slovačkoj strukovnoj udruzi, a pozdravlja i sve ostale slovačke arhiviste koji možda nisu članovi udruge, ali svojim dnevnim radom i marom nastoje u napretku zaštite pisane baštine, zaštite nacionalnih, državnih, ali i interesa pojedinaca i društvenih skupina.

Za Hrvatsko arhivističko društvo
Dr. sc. Silvija Babić

Milí kolegovia slovenskí archivári,
milá predsedníčka Martina Orosová,

je nám cťou a máme radosť, že Vám môžeme pogratulovať k tak veľkému a významnému jubileu – 30-temu výročiu fungovania Spoločnosti slovenských archivárov. Naše profesijné organizácie sa objavili za takmer rovnakých okolností, pri rozpade jedného systému a prechodu na iný. Tento prechod nebol pre naše spoločnosti ľahký, hoci s počiatočným entuziazmom a eufóriou všetkých aktérov, ale zahŕňal aj niektoré nie práve pozitívne udalosti a javy, zanechal nie vždy pozitívne stopy.

Avšak, úlohou archivára je zaznamenávať a neopomíňať všetky okolnosti v spoločnosti v určitom čase a priestore, my túto úlohu zdieľame v rovnakom rozsahu.

S prianím a nádejou, že obe naše organizácie v oblasti archivníctva pracujú v tomto smere, Chorvátska archívna spoločnosť ešte raz gratuluje Spoločnosti slovenských archivárov a zdraví všetkých ostatných slovenských archivárov, ktorí nemusia byť členmi združenia, ale ktorí sa svojou každodennou prácou a snami usilujú dosiahnuť pokrok v ochrane písomného dedičstva – ako národného, štátneho, tak i záujmov jednotlivcov a sociálnych skupín.

Za Chorvátsku archívnu spoločnosť
Dr. Sc. Silvija Babić
Preklad z anglického jazyka: Jana Kafúnová

Sehr geehrte Kolleginnen und Kollegen Archivare,

es ist dem VdA – Verband deutscher Archivarinnen und Archivare e.V. eine große Freude, der Gesellschaft Slowakischer Archivarinnen und Archivare zu deren 30. Gründungsjubiläum herzliche Grüße des deutschen Fachverbands auszusprechen. Der kollegiale Austausch mit Ihnen über die Landesgrenzen hinweg liefert auch für die Arbeit des deutschen Archivarverbandes wertvolle Anregungen und Impulse. Auch für die deutschen Archivarinnen und Archivare stellten das Jahr 1989 und die daraus resultierenden grundlegenden Veränderungen in Politik und Gesellschaft eine wichtige Zäsur dar. In der jüngsten Vergangenheit hat es sich immer wieder bestätigt, dass die tägliche Arbeit der in den Archiven Beschäftigten in beiden Ländern von vergleichbaren Aufgaben und Herausforderungen bestimmt wird. Für die Archivarverbände ist hier der Einsatz zu Gunsten einer lebendigen Archivlandschaft eine der wichtigsten Aufgaben.

Ich darf der Gesellschaft Slowakischer Archivarinnen und Archivare für die nächsten Jahrzehnte ihrer Arbeit im Interesse des Archivwesens der Slowakischen Republik viel Erfolg wünschen. Möge es der Gesellschaft gelingen, für die vor ihr stehenden anspruchsvollen Aufgaben möglichst viele Mitglieder und Partner zu gewinnen.

Ralf Jacob
Vorsitzender VdA

Vážené kolegyne a kolegovia archivári,

pre Spolok nemeckých archivárov a archivárok je veľkým potešením mať možnosť odovzdať Spoločnosti slovenských archivárov srdečné pozdravy nemeckého spolku odborníkov pri príležitosti 30. výročia jej založenia. Naša vzájomná cezhraničná kolegiálna výmena prináša cenné podnety a impulzy aj pre prácu nemeckého spolku archivárov. Rok 1989 a zásadné zmeny v politike a spoločnosti, ktoré z neho vyplynuli, predstavo-

val aj pre nemeckých archivárov a archivárky dôležitý medzník. V nedávnej minulosti sa opakovane potvrdilo, že každodenná práca zamestnancov archívov v oboch krajinách je určovaná porovnateľnými úlohami a výzvami. Pre spolky archivárov je jednou z najdôležitejších úloh nasadenie v záujme vytvorenia životaschopnej archivárskej obce.

Dovoľujem si zaželať Spoločnosti slovenských archivárov do budúcich desaťročí veľa úspechov v práci v prospech archívnictva v Slovenskej republike. Nech sa spoločnosti podarí získať pre náročné úlohy, ktoré pred ňou stoja, tak veľa členov a partnerov, ako je to len možné!

Ralf Jacob
Predseda Spolku nemeckých archivárov a archivárok
Preklad z nemeckého jazyka: Kristína Majerová

Szanowny Pani Przewodnicząca,

W imieniu Polskiego Towarzystwa Archiwalnego chciałabym złożyć na ręce Pani Prezes życzenia wszelkiej pomyślności i powodzenia.

Społecznost Słowackich Archiwistów od 30 lat jest aktywnie działającą organizacją, która wpisuje się coraz mocniej w europejskie życie archiwalne.

Kontakty polskich archiwistów ze słowackimi trwają od dawna. My, jako Polskie Towarzystwo Archiwalne nawiązaliśmy ściślejszą współpracę w 2009r, kiedy to uczestniczyliśmy w świetnie zorganizowanym zjeździe w Bojnicach. Nieco wcześniej , w Popradzie, w 2007 r .podpisaliśmy wspólną „Deklarację archiwistów z państw grupy wyszehradzkiej" i od tej pory zorganizowaliśmy kilka wspólnych konferencji oraz wystawę „Od Wyszehradu do Wyszehradu". W 2019r. z okazji prezydencji Słowacji w Grupie Wyszehradzkiej, wystawa była pokazywana, z inicjatywy Instytutu Słowackiego w Warszawie w wielu miastach polskich oraz słowackich.

Gratulujemy Stowarzyszeniu Archiwistów Słowackich świetnie organizowanych, corocznych Dni Archiwalnych. Do dziś wspominamy spotkania w :Komarno, Humennon, Trnawie, Bratysławie, Preszowie, Liptowskim Mikulaszu, Tatrzańskiej Łomnicy, Martinie, Spiskiej Nowej wsi i Nitrze.

Podziwiamy i doceniamy ogrom społecznej pracy, wielkie zaangażowanie słowackich archiwistów, interesująco wydawane Forum Archivarov oraz dziękujemy za utrzymanie międzynarodowej współpracy , która staje się szeroka płaszczyzna dyskusji i wymiany poglądów.

Życzymy dalszych ,owocnych działań, wielu pomysłów i dalszego rozwoju.

Prezes Polskiego Towarzystwa Archiwalnego
Dr hab. Hanna Krajewska

Vážená pani predsedníčka,

v mene Poľskej archívnej spoločnosti by som Vám chcela, pani predsedníčka, vysloviť prianie všetkého priaznivého a úspešného.

Spoločnosť slovenských archivárov je už viac ako 30 rokov aktívne pracujúcou organizáciou, ktorá sa zapisuje čoraz viac do európskeho archívneho života.

Kontakty poľských archivárov so slovenskými trvajú už veľmi dlho. My, ako Poľská archívna spoločnosť, sme nadviazali úzku spoluprácu v roku 2009, kedy sme sa zúčastnili na veľmi dobre zorganizovanom zjazde (archivárov) v Bojniciach. O niečo skôr, v Poprade v roku 2007, sme podpísali spoločnú Deklaráciu archivárov štátov Vyšehradskej štvorky a od týchto čias sme zorganizovali niekoľko spoločných konferencií alebo výstavu „Od Vyšehradu po Vyšehrad". V roku 2019, pri príležitosti predsedníctva Slovenska vo Vyšehradskej skupine, bola táto výstava predstavená, z iniciatívy Slovenského inštitútu vo Varšave, v mnohých mestách Poľska i Slovenska.

Blahoželáme Spoločnosti slovenských archivárov k výborne organizovaným každoročným archívnym dňom. Až dodnes si spomíname na stretnutia v Komárne, Humennom, Trnave, Bratislave, Prešove, Liptovskom Mikuláši, Tatranskej Lomnici, Martine, Spišskej Novej Vsi a v Nitre.

Obdivujeme a oceňujeme množstvo spoločnej práce, veľké zainteresovanie slovenských archivárov, zaujímavé vydávané Fórum archivárov a zároveň ďakujeme za zachovanie medzinárodnej spolupráce, ktorá je podnetom k širokej plastickej diskusii a výmene názorov.

Želáme mnoho ďalšieho plodného účinkovania, veľa nápadov a ďalší rozvoj!

Hanna Krajewska
Prezidentka Poľskej archívnej spoločnosti
Preklad z poľského jazyka: Zuzana Kollárová

U z n e s e n i e

ustanovujúceho valného zhromaždenia Spoločnosti slovenských archivárov, ktoré sa konalo 4. apríla 1990 v Štátnom ústrednom archíve Slovenskej republiky v Bratislave

Ustanovujúce valné zhromaždenie Spoločnosti slovenských archivárov:

1) Schvaľuje **návrh stanov** Spoločnosti slovenských archivárov s prijatými doplnkami a zmenami;

2) zvolilo **Michala Kušíka** za čestného predsedu Spoločnosti slovenských archivárov;

3) zvolilo **výbor** Spoločnosti slovenských archivárov v tomto zložení: **Elemír Rákoš**, predseda, **Ján Dubovský, Jana Harantová, Jozef Klačka, Veronika Nováková, František Palko, Juraj Roháč, Ladislav Vrteľ, Peter Zoričák**
a revíznu komisiu v tomto zložení: **Jozef Hanus**, predseda, **Ján Šulavík, František Žifčák;**

4) schvaľuje **výšku členského príspevku** v sume: zápisné **50,- Kčs**, členský príspevok **50,- Kčs;**

5) berie na vedomie **správu** Prípravného výboru Spoločnosti o jeho činnosti od **21. 12. 1989;**

6) schvaľuje **správu** o činnosti **Rehabilitačnej komisie** a odporúča Odboru archívnictva MVŽP SR vykonať opatrenia na rehabilitáciu postihnutých;

7) berie na vedomie **správu** riaditeľa Odboru archívnictva Ministerstva vnútra a životného prostredia Slovenskej republiky;

8) žiada obnovenie Česko-slovenského historického ústavu v Ríme;

9) prijíma **Stanovisko k názvu štátu** a ukladá výboru Spoločnosti zaslať ho Federálnemu zhromaždeniu Česko-slovenskej federatívnej republiky, Slovenskej národnej rade a poskytnúť ho oznamovacím prostriedkom.

Elemír R á k o š
predseda Spoločnosti slovenských archivárov

V roku 2020 si pripomíname 30. výročie založenia Spoločnosti slovenských archivárov. Tridsať rokov existencie je obdobie dostatočne dlhé na to, aby sme my, jeho členovia, dokázali, keď už nie zhodnotiť, tak aspoň popísať či charakterizovať, akú úlohu a význam vidíme v jej existencii. Anketová otázka v znení

Aký je, podľa Vás, základný význam SSA a zmysel tejto záujmovej organizácie?

bola adresovaná všetkým členom spoločnosti zámerne. Spoločnosť totiž tvoríme my všetci. Odozva na anketu možno predstavuje stav, v ktorom sa ako komunita nachádzame. Verím, že to nie je nezáujem, ale zaneprázdenosť, snáď ostych?, možno nevedomosť o tom, že to, že nám záleží na každom názore, nie je len prázdna fráza. Všetkým, ktorí boli ochotní zapojiť sa do ankety, ďakujem. Ďakujem, že ste si našli čas zamyslieť sa a podeliť sa so svojím názorom a najmä, že ste vystúpili z anonymity. To je totiž, zdá sa, za 30 rokov jeden z najväčších problémov, s ktorým SSA bojuje.

Ideálnu spoločnosť vidím ja osobne, možno tak trochu naivne, ako fórum či platformu na spoluprácu a zdieľanie. Dôležitosť vidím aj v diskusii, v pluralite názorov, v ktorých je potrebné hľadať konsenzus, v odozve, v podieľaní sa na riešení problémov. To za nás nedokáže urobiť pár volených každé 4 roky. Verím ale, že sa v tomto smere posunieme v nasledujúcich rokoch. Je to pomerne veľká výzva pre nás všetkých.

Katarína Kučerová Bodnárová,
Archív výtvarného umenia SNG

Základný význam SSA vidím v združovaní generácií archivárov z územia celého Slovenska a zo všetkých typov archívov a vo vytváraní pocitu spolupatričnosti a príslušnosti k profesii archivára, ktorá je v spoločnosti málo známa. Zmyslom SSA by malo byť vytvárať priestor na vzájomnú spoluprácu, angažovanie čo najväčšieho počtu svojich členov do jednotlivých aktivít organizácie, vyjadrovanie sa k aktuálnym témam v oblasti archívnictva a byť serióznym partnerom a zároveň v opodstatnených prípadoch aj oponentom riadiacemu orgánu slovenského archívnictva.

Ivana Červenková,
Slovenský národný archív

Spoločnosť slovenských archivárov má združovať pracovníkov v archívnej profesii, vytvárať a budovať kontakty, byť hlasom archivárov pri riešení niektorých otázok týkajúcich sa práce v archívoch. Má byť partnerom pre orgány štátnej či verejnej správy, ktoré majú v kompetencii riadenie archívov alebo majú vlastné archívy. Má byť organizáciou, ktorá inšpiruje, dáva podnety a posúva archívnictvo dopredu.

Mária Feješová,
Štátny archív v Bratislave,
pracovisko Archív Modra

Základný zmysel združenia sa v spoločnosti vidím ako veľmi vážny krok k tomu, keď sa už samotní jej členovia vyprofilujú do tej miery, že potrebujú k svojmu ďalšiemu vývoju oponentov z vlastných radov. Tým sa vo svojej odbornosti posúvajú stále ďalej, získavajú medzi sebou rešpekt a sebavedomie.

Zdá sa mi, že sebavedomie spoločnosti stále ešte chýba. Archívnictvo sa roky pohybuje v spoločnosti ako popoluška, popritom je to veľmi náročný odbor, ktorý zodpovedá za zachovanie vážneho odkazu našich predkov. Má povinnosť ochraňovať doklady a dokumenty, ktoré si často za cenu života ich majitelia bránili po celé storočia. Samozrejme aj novšie dokumenty získavajú stále na význame a vážnosti. Problematika archívnictva ešte stále nebola poriadne objavená a vysvetlená súčasnej spoločnosti a tá ju potom neustále vníma nedocenene, čo sa samozrejme odráža na vážnosti i oceňovaní tohto odboru.

Bol by som rád, keby sa členovia SSA nezviditeľňovali len na odbornom fóre, ale aby vystúpili z tieňa a publikovali, robili rozhovory v časopisoch a médiách, aby sa o nich a ich schopnostiach dozvedela čo najširšia verejnosť. Len to je cesta k získaniu si väčšieho rešpektu u celej spoločnosti.

Blahoželám k významnému výročiu a verím, že sa stane novým základným kameňom, ktorý ho pozdvihne ako fénixa a predstaví spoločnosti archívnictvo v novom svetle takmer ako strážcu „svätého grálu“.

Ivan Galamboš,
autorizovaný reštaurátor SNA,
odborný konzultant a expert

Mám už síce veľa rokov a nepôsobím aktívne v archívnej praxi, ale som hrdá na to, že som archivárka. Vždy ma povzbudili stretnutia s kolegami na celoslovenskom fóre. My sme boli generácia telom a dušou pre záchranu archívnych písomností a pri príprave archívnych pomôcok to bola síce služba, ktorá uľahčovala výskum historikom, ale potešili sme sa ich výsledkom pri odhaľovaní dejinných súvislostí. Som vďačná všetkým kolegom a kolegyniam, že dobrovoľne pracujú v tejto organizácii

a vydávajú Fórum archivárov. Spája nás to na odbornej i priateľskej rovine.

S úctou a prianím len toho najlepšieho našej archívnej obci aj do budúcna

Alžbeta Hološová

Ako pesimistický realista (alebo realistický pesimista?) síce nepolemizujem nad otázkou, či existencia SSA má vôbec zmysel, ale dosť často premýšľam, aký má naša práca dosah a či to stojí za tú námahu?

Ale späť k odpovedi na otázku. Základným poslaním SSA je združovať archivárov a odborníkov zo všetkých kútov Slovenska. Význam a zmysel našej organizácie rastie a padá nielen na aktivite nášho výboru, ale všetkých členov spoločnosti. Ako nezávislé a demokratické združenie reprezentujúce a zastupujúce najlepších odborníkov v oblasti archivistiky a pomocných vied historických máme potenciál byť rovnocenným partnerom všetkých štátnych a verejných inštitúcií, ktoré formujú archívy a archívnictvo na Slovensku. Ako združenie expertov máme možnosť informovať a vzdelávať verejnosť v predmetnej problematike, vytvárať, konzultovať a presadzovať vlastné vízie a tiež sprostredkovávať kontakt so zahraničím. V tomto kontexte vidím aj zmysel a vízie do ďalších 30 rokov.

Štefan Hrivňák,
Archív mesta Bratislavy

Spoločnosť je kompetentným partnerom odboru archívov a registratúr MV SR, vysokoškolských pracovísk, ktoré majú na starosti archívnu výučbu, domácich a zahraničných archívov, ako aj partnerských záujmových združení. Vytvára priestor pre otvorený a korektný dialóg s cieľom zlepšiť súčasný neutešený stav slovenského archívnictva, ktoré okrem nedostatku finančných prostriedkov prechádza aj pomerne bolestnou generačnou výmenou. Niektoré veľké postavy a silné osobnosti je ťažké nahradiť, SSA však napriek rôznym problémom ešte stále dokáže do svojich radov pritiahnuť mladých ľudí, ktorí sú ochotní venovať sa komunitným aktivitám, a možno práve medzi nimi rastie nový Kušík, Watzka, Rákoš alebo niekto ďalší zo silnej zakladateľskej generácie.

František Chudják,
Archív Národnej banky Slovenska

Spoločnosť slovenských archivárov predstavuje podľa mňa platformu, ktorá svojou činnosťou výrazne pozdvihuje hrdosť k profesii archivára ako vedeckého pracovníka a neškatuľkuje nás (archivárov) iba ako akýchsi „nepotrebných strážcov starého papiera“. Výborným príkladom toho sú pravidelne organizované vedecké podujatia zamerané na rôznu problematiku v oblasti archívnictva. Zo všetkých snáď postačí, ak teraz spomeniem podujatie archívne dni, resp. semináre z cyklu Osobnosti slovenského archívnictva.

Ľuboš Janaček,
Štátny archív v Bratislave

Spoločnosť slovenských archivárov by mala byť predovšetkým zoskupením, ktoré spája archivárov, ale aj tých, ktorí majú k archívnictvu veľmi blízko. Niekedy sa stáva, že sa archivári delia na tých, ktorí absolvovali vysokoškolské štúdium archívnictva a tých ostatných. Nuž, ale je to trochu zvláštne kritérium. Archivárom je ten, ktorý vyštudoval a odišiel z profesie alebo ten, ktorý celý život pracuje v archíve? Ja som sa s tým veľmi často stretávala aj ako predsedníčka SSA. Príslušnosť k archívnictvu a SSA by mala byť predovšetkým o srdiečku, ktoré ide ruka v ruke s odbornosťou. Nemali by sme hľadať to, čo nás rozdeľuje, ale to, čo nás spája. SSA by nemala byť len o monografiách, štúdiách, ale mala by mať hlavne ľudský rozmer. Prajem SSA všetko dobré a vedeniu veľa pozitívnych nápadov.

Zuzana Kollárová,
Štátny archív v Prešove,
pracovisko Archív Poprad

Význam Spoločnosti slovenských archivárov vidím najmä v tom, že funguje ako jediné profesijné združenie zastupujúce všetkých archivárov na Slovensku. Profesia archivára v slovenskej spoločnosti stále nie je dostatočne ohodnotená, či sa to týka jeho významu a odbornosti, adekvátneho vzdelania, pracovného zaradenia alebo finančného ohodnotenia. Podobne je to aj s vnímaním a postavením všetkých archívov v SR, ktoré by nemali byť len výkonnými orgánmi štátnej správy (štátne archívy), ale predovšetkým špecializovanými odbornými pracoviskami, ktoré trvalo uchovávajú, ochraňujú, spracúvajú a sprístupňujú archívne kultúrne dedičstvo Slovenskej republiky. SSA by sa preto mala naďalej usilovať a viac angažovať v archívnej osvete (najmä významu archívov a registratúr) v širokej verejnosti, efektívnejšie sa zapájať do pripomienkovania príslušných právnych predpisov a vysokoškolského vzdelávania, spolupracovať s domácimi i zahraničnými inštitúciami a spoločnosťami v oblasti archívnictva a príbuzných odvetví (napr. ako je múzejníctvo, knihovníctvo a ďalšie spoločenskovedné odbory, ale tiež reštaurátorstvo a pod.), v neposlednom rade naďalej organizovať odborné i spoločenské podujatia a vydávať odborné publikácie. Istou nevý-

hodou SSA je skutočnosť, že má právne postavenie iba občianskeho združenia.

Robert Gregor Maretta,
Archív Slovenského národného múzea v Bratislave

Naši predchodcovia, zakladateľská generácia slovenského archívnictva, uvažovali o stavovskej organizácii, ktorá by združovala slovenských archivárov a pomáhala pri budovaní a rozvíjaní organizácie a činnosti slovenského archívnictva. V súčasnosti sa SSA stala organizáciou, ktorá presadzuje myšlienku zjednotenia archivárov, je dôležitým komunikačným priestorom, umožňuje vzájomné spoznávanie sa a porozumenie si, prispieva k budovaniu identity slovenského archivára. Na jeden problém SSA upozornila aj formulácia anketovej otázky, v ktorej sa objavuje slovné spojenie záujmová organizácia. Stanovy SSA ju totiž definujú ako stavovskú organizáciu. To by mohol byť ďalší zmysel činnosti SSA – pretvoriť sa na skutočnú stavovskú inštitúciu, profesijnú archívnu komoru.

Juraj Roháč,
Katedra archívnictva a PVH, FiF UK v Bratislave

Základný význam SSA je v tom, že spája archivárov a prispieva k zvyšovaniu úrovne práce a vzdelávania v oblasti archívnictva. Pre svojich členov pripravuje konferencie, semináre a podujatia. Spolupracuje s organizáciami doma i v zahraničí, ďalej spolupracuje s príslušnými orgánmi na prípravách právnych predpisov.

Jarmila Tomčovčíková,
RTVS – Slovenský rozhlas, Bratislava

Som archivárkou, ak vezmem na zreteľ aj vysokoškolské štúdium, vyše 40 rokov. Vždy som považovala za česť patriť do tejto spoločnosti. Stavovská organizácia pomáha vytvárať a udržiavať povedomie, že nie sme len úradníci, ale naša práca má aj tvorivý charakter. Je dobré to posúvať ďalej na ďalšie generácie. Bola by veľká škoda nepokračovať v tejto zmysluplnej činnosti, aj keď je to mnoho ráz len čisté nadšenie, ktoré nás posúva ďalej.

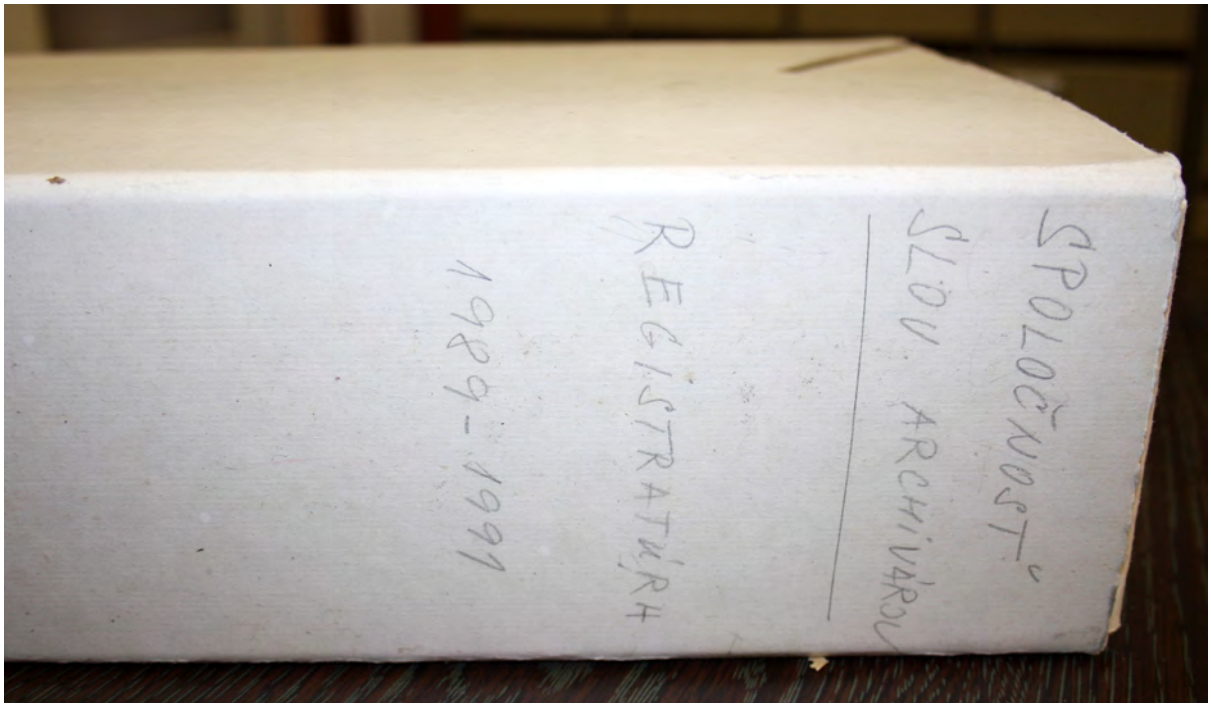
Želám SSA nadšenie a silu vydržať aj v týchto neľahkých časoch.

S prianím všetkého dobrého

Terézia Uherková,
Štátny archív Banská Bystrica

Spoločnosť slovenských archivárov združuje zamestnancov slovenských archívov, registratúrnych stredísk či pedagógov archívnictva s cieľom vytvoriť odbornú platformu pre diskusiu, odovzdávanie skúseností, resp. nadobúdanie zručností v rámci medzigeneračného dialógu, zabezpečuje kontinuitu v spolupráci s partnerskými organizáciami v zahraničí a Medzinárodnou radou archívov. K jej základným úlohám patrí podporovať rozvoj archívnictva na Slovensku ako vedného odboru, propagovať výsledky práce jej členov, informovať o aktuálnych trendoch v archívnictve a zároveň zachovávať a pripomínať odkaz predchádzajúcich generácií. Rovnako dôležitý je jej ľudský rozmer – zbližuje osoby s rovnakým profesionálnym záujmom, čo je výborný základ pre nadštandardné kolegiálne vzťahy a dlhoročné priateľstvá.

Henrieta Žažová,
Ústav dejín Trnavskej univerzity

Oznamy

Vážení členovia Spoločnosti slovenských archivárov,

XXIV. archívne dni v SR sme kvôli kríze spojenej s pandémiou COVID-19 museli presunúť na rok 2021. Konferencia sa uskutoční v novom termíne 27. – 29. apríla 2021, miesto jej konania ostáva nezmenené a je ním Smolenický zámok. Téma vedeckej časti konferencie ostáva rovnako nezmenená. Tešíme sa na všetky pôvodne prihlásené prednášky a diskusné príspevky na tému *Archontológia v archívnom a historickom výskume*. Hlavnými organizátormi budú Spoločnosť slovenských archivárov a Archív Slovenskej akadémie vied, ako aj ďalší spoluorganizátori a partneri.

Zrušenie tohoročných Archívnych dní v SR je o to smutnejšie, že záštitu nad nimi prevzala prezidentka Slovenskej republiky pani Zuzana Čaputová. Veríme, že sa nám ju podarí získať aj o rok.

Tešíme sa na stretnutie v lepších časoch!

Smolenický zámok. Foto: Jana Gubášová Baherníková.

Z ČINNOSTI ODBOROVEJ ORGANIZÁCIE

V apríli a máji 2020 sa závodný výbor (ZV), najmä predseda základnej organizácie SLOVES SVS MV SR (ZO) Jozef Meliš, zaoberal zabezpečením práva štátnych zamestnancov na prácu z domu (home office). Tá bola totiž zrušená na gremiálnej porade sekcie verejnej správy (SVS) MV SR dňa 30. apríla 2020. V reakcii na toto rozhodnutie ZV vydal stanovisko, v ktorom upozornil, že práca z domu nemôže byť zrušená, pokiaľ trvá mimoriadna situácia, ktorá bola vyhlásená v súvislosti s koronavírusom. ZV vo svojom stanovisku argumentoval novelizáciou Zákonníka práce z 02. 04. 2020 prijatou zákonom č. 66/2020 Z. z., ktorou bolo zakotvené právo zamestnanca na prácu z domu v čase mimoriadnej situácie a počas dvoch mesiacov po ich odvolaní v tomto znení: „zamestnanec má právo na vykonávanie práce zo svojej domácnosti, ak to dohodnutý druh práce umožňuje a na strane zamestnávateľa nie sú vážne prevádzkové dôvody, ktoré neumožňujú výkon práce z domácnosti“ (§ 250b, ods. 2, písm. b). Stanovisko ZV dostal e-mailom aj generálny riaditeľ SVS MV SR Ing. Adrián Jenčo, MBA, LL.M, ktorý si vyžiadal vyjadrenie sekcie personálnych a sociálnych činností a osobného úradu MV SR. V ňom stálo, že ustanovenie o výkone práce z domu sa nevzťahuje na štátnych zamestnancov, ktorí sa riadia zákonom č. 55/2017 Z. z., resp. vzťahuje sa na zamestnancov podľa Zákonníka práce a na zamestnancov pri výkone práce vo verejnom záujme. Nato predseda ZV J. Meliš požiadal o právnu analýzu odborníka na pracovné právo odborového zväzu SLOVES Ivana Ďuriša, ktorý uviedol, že ustanovenie o domácej práci a telepráci sa na štátnozamestnanecké vzťahy všeobecne používa, a tiež v čase mimoriadnej situácie, núdzového stavu alebo výnimočného stavu a počas dvoch mesiacov po ich odvolaní. Teda skutočnosť, že § 250b Zákonníka práce nie je uvedený v § 171 zákona č. 55/2017 Z. z. ešte neznamená, že sa na štátnozamestnanecké vzťahy nemá primerane použiť. Na základe tejto analýzy predseda ZV poslal generálnemu riaditeľovi SVS odpoveď v zmysle prvého stanoviska. Podnety zo strany ZO mali vplyv na to, že generálny riaditeľ sekcie personálnych a sociálnych činností a osobného úradu MV SR vydal usmernenie, v ktorom žiadal dbať o zachovanie práva na výkon práce z domu za dodržania zákonom predpísaných podmienok. Usmernenie bolo rozoslané 27. mája 2020.

Každoročné školenie pre funkcionárov ZO SLOVES plánované na 6. apríla 2020 v Bratislave bolo pre opatrenia súvisiace s koronavírusom zrušené. Školenia sa mal zúčastniť predseda J. Meliš a malo sa okrem iného rokovať o novele zákona o štátnej službe. O náhradnom termíne zatiaľ nie je nič známe. Vo štvrtok 11. júna 2020 dvaja členovia ZV J. Meliš a Mária Feješová vycestovali na stretnutie s vedením Štátneho archívu v Prešove a jeho pracovísk v Poprade a Starej Ľubovni ohľadom návrhu

Časť auditória počas výročnej členskej schôdze odborovej organizácie 26. júna 2020 v Žiline. Foto: Mária Feješová.

na zmenu v systemizácii miest v Štátnom archíve v Prešove, ktoré sa konalo v popradskom archíve. Cieľom stretnutia bolo prediskutovať presun pracovného miesta vo funkcii samostatný radca z pracoviska v Poprade na pracovisko Stará Ľubovňa. Odbor archívov a registratúr totiž požiadal ZO o stanovisko k navrhovanej systemizačnej zmene. Po vypočutí vyjadrení riaditeľky Ľubice Kováčovej, vedúcich pracovísk v Poprade Boženy Malovcovej a v Starej Ľubovni Jozefa Harčara sa všetci prítomní dohodli na súhlasnom stanovisku k systemizačnej zmene, ktorej cieľom je zabezpečiť pre pracovisko v Starej Ľubovni odborného zamestnanca na spracovanie jazykovo a paleograficky náročných fondov.

Koronavírus spôsobil aj posun termínu výročnej členskej schôdze ZO pôvodne naplánovanej na 5. júna. ZV ju zvolal na 26. júna 2020 do priestorov Mestského úradu v Žiline. Po schválení programu zúčastnení pristúpili k hlasovaniu o prijatí nových členov. Novými členmi ZO sa stalo 15 kolegov archivárov z Nitry, Šale, Popradu, Prešova a iných miest. Vzhľadom na odchod tajomníčky ZV Kataríny Tibenskej na materskú dovolenku bolo nutné nájsť za ňu náhradu, ktorou sa nakoniec stala Monika Mikleová z pracoviska v Šali. Následne J. Meliš a hospodár ZV Ladislav Holečka prečítali správu o činnosti ZO a správu o hospodárení ZO za uplynulý rok. Po nich L. Holečka predniesol návrh rozpočtu na nasledujúci rok, ktorý bol schválený. Potom predseda otvoril tému navrhovaných zmien v sociálnom benefite stravných lístkov, ktoré sa týkajú poskytovania a vyplácania stravného. Prítomní sa zhodli na zachovaní príspevku zamestnávateľa na stravu zamestnanca ako osobitnej nezdaniteľnej zložky mzdy aj v prípade, ak by sa zaviedla jeho nová forma, teda došlo by k zrušeniu papierových stravných lístkov a tranzícii na elektronickú stravovaciu kartu, vyplatenie stravného v peniazoch a podobne. K tejto problematike ZO vydalo stanovisko. V súvislosti so stravnými lístkami sa tiež diskutovalo o medializovanom návrhu niektorých členov vlády na zavedenie povinnosti zamestnanca použiť stravné lístky iba v reštauráciách (a teda nie na nákup potravín), čo by malo slúžiť na podporu podnikateľského sektora v oblasti gastronómie v čase hospodárskej krízy vyvolanej koronavírusom. Členovia ZO sa vyjadrili za odmietnutie tohto návrhu. Diskusia sa tiež dotkla nevyriešeného problému s uplatnením nároku na diétne stravovanie pre zamestnancov Slovenského národného archívu a SVS na Drieňovej 22 v Bratislave, ktorí namiesto stravných lístkov dostávajú teplý obed. Títo zamestnanci si nemôžu uplatniť nárok na diétne stravovanie pre ustanovenie kolektívnej zmluvy o tom, ktorý lekár je oprávnený vydať zamestnancovi potvrdenie o potrebe diétneho stravovania. Toto ustanovenie nekorešponduje so zákonom, ktorý dáva právo na vydanie takéhoto potvrdenia každému odbornému lekárovi, nielen tým niekoľkým uvedeným v kolektívnej zmluve. K tejto téme bolo tlmočené odporúčanie z vedenia SLOVES, že ZO môže záležitosť riešiť v individuálnych prípadoch za predpokladu, že zamestnanci, ktorých sa to týka, sú jej členmi. Následná voľná diskusia priniesla rôzne aktuálne témy. Najväčší priestor bol venovaný nároku na osobné ochranné pracovné prostriedky (OOPP). Iste bolo pre viacerých členov ZO novinkou, že podľa Nariadenia MV SR o poskytovaní a používaní OOPP č. 53/2014 je vedúci štátny zamestnanec povinný vypracovať analýzu bezpečnostných rizík na svojom pracovisku. Takou analýzou disponuje napríklad Štátny archív v Nitre, ktorého riaditeľ Peter Keresteš sa v diskusii podelil s jej konkrétnym významom a prínosom pre archív. Na základe tejto analýzy môže štátny archív získať prostredníctvom príslušného centra podpory OOPP takpovediac ušité na mieru. Trvalou agendou ZV zostáva rokovanie so SVS MV SR ohľadom pohotovostí pri poplachových udalostiach v budovách štátnych archívov, ktoré sa napriek prísľubu generálneho riaditeľa SVS nikam nepohlo. Ohľadne vybavenia benefitov ZV očakáva podnety od svojich členov. L. Holečka zistí možnosti získania benefitu na nákup kníh v kníhkupectvách Martinus a Panta rhei.

Mária Feješová
Štátny archív v Bratislave, pracovisko Archív Modra

Spoločnosť slovenských archivárov
v spolupráci s mestom Skalica,
Štátnym archívom v Trnave
a Záhorským múzeom v Skalici

si Vás dovoľuje pozvať na 6. ročník cyklu Osobnosti slovenského archívnictva

pri príležitosti nedožitej storočnice

Zory Viestovej (1920 - 2002)

dňa 2. decembra 2020 vo Františkánskom kláštore v Skalici

SPOLOČNOSŤ SLOVENSKÝCH ARCHIVÁROV

SKALICA
SLOBODNÉ KRÁĽOVSKÉ MESTO

ŠTÁTNY ARCHÍV V TRNAVE

ZÁHORSKÉ MÚZEUM SKALICA

VÝBOR(N)OVINY

ZÁPISNICA ZO ZASADNUTIA VÝBORU SPOLOČNOSTI SLOVENSKÝCH ARCHIVÁROV Z 25. JÚNA 2020 V BRATISLAVE

Program:
Storočnica Zory Viestovej (Osobnosti slovenského archívnictva VI)
Návrh na rozšírenie štruktúry ročenky Archívny almanach
Edičná činnosť SSA
Prijatie nových členov
Stav financií
Rôzne

Na zasadnutí sa zúčastnilo 8 členov výboru a revíznej komisie, štyria sa ospravedlnili. Rokovanie sa konalo v kancelárii doc. Juraja Roháča na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave na Šafárikovom námestí v Bratislave, kde účastníkov a hostí privítal doc. Roháč a predsedníčka Martina Orosová, ktorá rokovanie ďalej viedla. Zrekapitulovala, že v dôsledku šírenia ochorenia COVID-19 boli tohtoročné archívne dni presunuté na apríl 2021. Zrušené bolo aj plánované podujatie *30 rokov SSA*.

O stave príprav podujatia *Storočnica Zory Viestovej* informoval Š. Hrivňák. Prostredníctvom hovorcu primátorky mesta Skalice Mgr. Miroslava Minďáša komunikoval s mestom. Sympózium sa uskutoční 2. decembra 2020 v spoločenskej sieni františkánskeho kláštora v Skalici. Pani primátorka Ing. Anna Mierna prevezme nad podujatím záštitu a mesto poskytne techniku (plátno, dataprojektor). J. Roháč informoval, že sekcia archívnictva Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV musí do konca septembra vyčerpať 250 €. Výbor sa zhodol, že sa pokúsi tieto peniaze minúť v rámci prípravy tohto podujatia. Ako spoluorganizátori budú oslovené aj Štátny archív v Trnave a Záhorské múzeum v Skalici. V najbližšom čísle Fóra archivárov bude publikovaná informácia o konaní akcie.

Ďalej sa rokovalo o návrhu rozšírenia štruktúry ročenky *Archívny almanach* o stále prílohy edícií prameňov. Dňa 25. mája 2020 ho predložili členovia redakčnej rady Mária Feješová a Miroslav Martinický na posúdenie redakčnej rade časopisu, výboru SSA a členom Spolku Pro Archivis. Návrh má dva body. Prvý bod sa týka rozšírenia o edíciu stredovekých listín v štátnych archívoch na Slovensku od roku 1261, druhý zaradenia publikovania prameňov k dejinám archívov na Slovensku. Medzi členmi výboru SSA sa strhla diskusia, do ktorej sa zapojili takmer všetci jej členovia, najmä J. Šedivý. Prítomní sa zhodli na tom, že treba maximalizovať dosah časopisu a osobitne aj týchto edícií a snažiť sa o to vhodnou koncepciou. Preto výbor SSA prijal v tejto veci nasledujúce uznesenie: výbor SSA súhlasí a odporúča prijať oba návrhy. Vo veci zaradenia edície stredovekých listín odporúča koordináciu s kolegami, ktorí sa na Slovensku venujú tejto problematike. SSA odporúča, aby bol tento projekt dlhodobo a zmysluplno smerovaný k cieľu online publikovania s použitím digitalizátov archívnych dokumentov, ktoré by boli dostupné širokej verejnosti. Výbor SSA zároveň odporúča, aby sa časopis orientoval i na štúdie z oblasti archívnej teórie a metodiky.

V neprítomnosti P. Keresteša informovali o príprave *Zborníka SSA 2019* M. Orosová a Š. Hrivňák. Príspevky z podujatia venovaného storočnici Otmara Gergelyiho sú takmer všetky odovzdané, pričom podľa P. Keresteša majú potenciál, aby vyšli aj ako samostatný zborník. Horšia situácia je s príspevkami z archívnych dní, kde svoje štúdie zaslala len približne jedna tretina autorov. Aj z toho dôvodu (a tiež kvôli otázke financií i konzistentnosti) vyjde zborník spoločne. Termín majú autori do konca augusta. Čo sa týka Biografického slovníka slovenských archivárov, odborné štúdie sú už zalomené a prebiehajú finálne korektúry, aktuálne prebieha aj podrobná kontrola biografických hesiel, ktorú vykonáva M. Feješová. O prípravách na vydanie ďalšieho čísla časopisu Fórum archivárov informovala K. Kučerová Bodnárová. V tomto čísle bude nosnou témou 30 rokov SSA. Uviedla, že aj keď absentujú správy z podujatí, ktoré sa neorganizovali z dôvodov opatrení proti šíreniu COVID-19, nie je problém číslo zaplniť kvalitným obsahom.

V súvislosti so 4. bodom programu boli výborom SSA za členov jednohlasne prijatí: Mgr. Mária Kaletová, Bc. Miroslav Baranek a Mgr. Ján Olexa.

Z dôvodu, že tento rok sa neuskutočnia archívne dni, nie sú naplánované ani žiadne veľké výdavky. Na účte je približne 5 990 €, z ktorých tento rok bude treba financovať *Zborník SSA 2019*. M. Orosová navrhla, aby sa z ušetrených financií zaplatil profesionálny webmaster, ktorý SSA založí nový web, pretože komunikácia s tými predošlými zlyhala. Výbor s tým súhlasil.

M. Orosová informovala, že ju oslovila Karin Šišmišová z Literárneho archívu SNK vo veci prezen-

tovania digitalizovaných archívnych dokumentov na webovom sídle inštitúcie, najmä vo vzťahu k autorskému zákonu a zákonu na ochranu osobných údajov. Z diskusie vyplynul záver, že SSA zašle oficiálnu žiadosť R. Ragačovi na Ministerstvo kultúry SR so žiadosťou o právnickú analýzu tejto problematiky za všetky špecializované archívy v rezorte kultúry. Ďalej informovala, že sa na Ministerstve vnútra SR pripravuje novela zákona o archívnictve. Riaditeľka Štátneho archívu v Trnave Júlia Ragačová podala požiadavku na riešenie teritoriálnej kompetencie. Týka sa to predovšetkým súčasného pracoviska v Šali, ktorý patrí pod Štátny archív v Nitre. Okres Šaľa patrí do Nitrianskeho kraja, ale okresy Dunajská Streda a Galanta, ktoré sú v spádovej oblasti archívu, patria do Trnavského kraja. Keďže však návrh novely nie je v mimorezortnom pripomienkovaní, SSA nemôže zatiaľ zaujať žiadne stanovisko. Prispôsobovať rozdelenie archívov súčasným podmienkam verejnej správy je však podľa výboru SSA nežiaduce a kontraproduktívne. Opäť sa tiež rozvinula diskusia o archívnej medaile (plakete) SSA. V nedávnej minulosti sa plaketa SSA s vyobrazením boha Janusa odovzdávala členom a archívom za ich prácu. Autorom námetu bol vtedajší člen výboru SSA Ladislav Vrtel.

Na záver predsedníčka SSA M. Orosová poďakovala členom výboru za účasť na zasadnutí. Ďalšie zasadnutie sa podľa potreby uskutoční v letných mesiacoch najmä v súvislosti s témou jesennej exkurzie.

Zapísal: *Štefan Hrivňák*
Overila: *Martina Orosová*

Publikačná činnosť zamestnancov štátnych archívov za rok 2018 (2. časť)

Oprava 1. časti publikovanej vo Fóre archivárov č. 1/2020:

ŠTÁTNY ARCHÍV V BANSKEJ BYSTRICI, PRACOVISKO ARCHÍV VEĽKÝ KRTÍŠ

BARTOŠ, Igor. Archív vo Veľkom Krtíši. In *Pokrok*, roč. XLV, 2018, č. 11, s. 6-7.

BARTOŠ, Igor. Polstoročnica krtíšskeho archívu. In *Pokrok*, roč. XLV, 2018, č. 47, s. 7-8.

BARTOŠ, Igor. Päťdesiat rokov archívnictva v okrese Veľký Krtíš. In *Fórum archivárov,* roč. XXVII., 2018, č. 3-4, s. 63-64, ISSN 1339-8423.

BARTOŠ, Igor. Po stopách T. G. Masaryka - články o návšteve obcí v okrese M. Kameň pre interaktívny portál Masarykovho ústavu a Archivu AV ČR: *Lešť. Návšteva obce*, dostupné na: http://tg-masaryk.cz/mapa/index.jsp?id=141&misto=Navsteva-obce; *Modrý Kameň. Návšteva mesta*, dostupné na: http://tg-masaryk.cz/mapa/index.jsp?id=142&misto=Navsteva-mesta; *Veľký Krtíš. Návšteva mesta*, dostupné na: http://tg-masaryk.cz/mapa/index.jsp?id=143&misto=Navsteva-mesta; *Pôtor. Návšteva obce*, dostupné na: http://tg-masaryk.cz/mapa/index.jsp?id=144&misto=Navsteva-obce; *Dolná Strehová. Návšteva obce*, dostupné na: http://tg-masaryk.cz/mapa/index.jsp?id=145&misto=Navsteva-obce.

2. časť

ŠTÁTNY ARCHÍV V PREŠOVE

MIŠÍKOVÁ, Alena. XXII. archívne dni v Slovenskej republike v Spišskej Novej Vsi. In *Fórum archivárov*, roč. XXVII., 2018, č. 2, s. 27-30, ISSN 1339-8423.

PELLOVÁ, Daniela. Dejinami Kamenice. In Kol. autorov. *Hrad Kamenica. Obrazy z dejín hradu a podhradia*. Turany: Tlačiareň P+M, 2018, s. 72-97, ISBN 978-80-89694-38-9.

PELLOVÁ, Daniela. Ostrovany v období stredoveku (1248 – 1526); Ostrovany v ranom novoveku (1526 – 1711); Ostrovany do uhorskej revolúcie (1711 – 1848); Ostrovany v posledných rokoch monarchie (1848 – 1918). In HREHA, Rastislav – MOLNÁR Martin (zost.). *Ostrovany*. Michalovce: Polygrafické práce, 2018, s. 24-87, ISBN 978-80-89925-09-4.

ŠTÁTNY ARCHÍV V PREŠOVE, ŠPECIALIZOVANÉ PRACOVISKO SPIŠSKÝ ARCHÍV V LEVOČI

FEKIAČOVÁ, Monika. Levoča súčasťou 1. Československej republiky. In *Limka. Informačný magazín mesta Levoča*, roč. III, 2018, č. 10, s. 8-10.

KREDATUS, Roman. Prof. MUDr. Vojtech Alexander – prvý profesor röntgenológie v Uhorsku. In *Limka. Informačný magazín mesta Levoča*, roč. III, 2018, č. 2, s. 10-11.

KREDATUSOVÁ, Alena. Vlkovce v rokoch 1711 – 1848. In ŽIFČÁK, František (ed.). *Dejiny Vlkoviec*. Kežmarok: Torden, 2018, s. 90-126, ISBN 978-80-89903-12-2.

KREDATUSOVÁ, Alena. Lekársko-lekárnický rod Spilenbergerovcov. In *Limka. Informačný magazín mesta Levoča*, roč. III, 2018, č. 11, s. 14.

KURINOVSKÁ, Michaela. (Anotácia) SZEGHYOVÁ, Blanka. *Súdnictvo a súdna prax v mestách Pentapolitany* v 16. storočí. Bratislava: Veda, 2016, 188 s., ISBN 978-80-224-1499-9. In ŽIFČÁK, František (zost.). *Z minulosti Spiša XXVI*. Levoča: Spišský dejepisný spolok, 2018, s. 176-178, ISBN 978-80-971553-5-3.

SÁMELOVÁ, Slávka. Vlkovce v rokoch 1918 – 2017. In ŽIFČÁK, František (ed.). *Dejiny Vlkoviec*. Kežmarok: Torden, 2018, s. 161-223, ISBN 978-80-89903-12-2.

SÁMELOVÁ, Slávka. Krupekov dom. In *Limka. Informačný magazín mesta Levoča*, roč. III, 2018, č. 5, s. 22-23.

ŠTÁTNY ARCHÍV V PREŠOVE, PRACOVISKO ARCHÍV HUMENNÉ

bez publikačnej činnosti

ŠTÁTNY ARCHÍV V PREŠOVE, PRACOVISKO ARCHÍV POPRAD

BEDNÁROVÁ, Marta. Novinky z ICA. In *Fórum archivárov*, roč. XXVII., 2018, č. 1, s. 27-28, ISSN 1339-8423.

BEDNÁROVÁ, Marta. Mgr. Jana Čiefová – oslávenkyňa. In *Fórum archivárov*, roč. XXVII., 2018, č. 1, s. 81, ISSN 1339-8423.

BEDNÁROVÁ, Marta. Popradský archív si pripomenul jubilejný rok 1918 spolu s ostatnými inštitúciami v meste. Vznik Československa – priebeh a vplyv na rozvoj Popradu. In *Fórum archivárov*, roč. XXVII., 2018, č. 2, s. 38-39, ISSN 1339-8423.

BEDNÁROVÁ, Marta. Valéria Molnárová – skúsená archivárka. In *Fórum archivárov*, roč. XXVII., 2018, č. 3-4, s. 80, ISSN 1339-8423.

KOLLÁROVÁ, Zuzana. Popradský archív bilancuje. In *Poprad*, roč. 29, 24. 1. 2018, č. 3, s. 4.

KOLLÁROVÁ, Zuzana. Biografický slovník osobností mesta Poprad. V januári si pripomíname 1. In *Poprad*, roč. 29, 17. 1. 2018, č. 2, s. 8.

KOLLÁROVÁ, Zuzana. Biografický slovník osobností mesta Poprad. V januári si pripomíname 2. In *Poprad*, roč. 29, 31. 1. 2018, č. 4, s. 7.

KOLLÁROVÁ, Zuzana. Biografický slovník osobností mesta Poprad. Vo februári si pripomíname 1. In *Poprad*, roč. 29, 14. 2. 2018, č. 6, s. 8.

KOLLÁROVÁ, Zuzana. Biografický slovník osobností mesta Poprad. Vo februári si pripomíname 2. In *Poprad*, roč. 29, 21. 2. 2018, č. 7, s. 9.

KOLLÁROVÁ, Zuzana. Biografický slovník osobností mesta Poprad. V marci si pripomíname 1. In *Poprad*, roč. 29, 21. 3. 2018, č. 11, s. 9.

KOLLÁROVÁ, Zuzana. Biografický slovník osobností mesta Poprad. V marci si pripomíname 2. In *Poprad*, roč. 29, 28. 3. 2018, č. 12, s. 8.

KOLLÁROVÁ, Zuzana. Biografický slovník osobností mesta Poprad. V apríli si pripomíname 1. In *Poprad*, roč. 29, 18. 4. 2018, č. 14, s. 6.

KOLLÁROVÁ, Zuzana. Biografický slovník osobností mesta Poprad. V apríli si pripomíname 2. In *Poprad*, roč. 29, 25. 4. 2018, č. 15, s. 8.

KOLLÁROVÁ, Zuzana. Biografický slovník osobností mesta Poprad. V máji si pripomíname. In *Poprad*, roč. 29, 16. 5. 2018, č. 18, s. 8.

KOLLÁROVÁ, Zuzana. Biografický slovník osobností mesta Poprad. V júni si pripomíname 1. In *Poprad*, roč. 29, 20. 6. 2018, č. 23, s. 8.

KOLLÁROVÁ, Zuzana. Biografický slovník osobností mesta Poprad. V júni si pripomíname 2. In *Poprad*, roč. 29, 27. 6. 2018, č. 24, s. 8.

KOLLÁROVÁ, Zuzana. Biografický slovník osobností mesta Poprad. V júli si pripomíname. In *Poprad*, roč. 29, 18. 7. 2018, č. 27, s. 8.

KOLLÁROVÁ, Zuzana. Biografický slovník osobností mesta Poprad. V auguste si pripomíname. In *Poprad*, roč. 29, 8. 8. 2018, č. 30, s. 7.

KOLLÁROVÁ, Zuzana. Biografický slovník osobností mesta Poprad. V septembri si pripomíname. In *Poprad*, roč. 29, 26. 9. 2018, č. 37, s. 6.

KOLLÁROVÁ, Zuzana. Biografický slovník osobností mesta Poprad. V októbri si pripomíname. In *Poprad*, roč. 29, 31. 10. 2018, č. 42, s. 14.

KOLLÁROVÁ, Zuzana. Biografický slovník osob-

ností mesta Poprad. V novembri si pripomíname. In *Poprad*, roč. 29, 21. 11. 2018, č. 45, s. 7.
KOLLÁROVÁ, Zuzana. Biografický slovník osobností mesta Poprad. V decembri si pripomíname. In *Poprad*, roč. 29, 5. 12. 2018, č. 47, s. 6.
KOLLÁROVÁ, Zuzana. Biografický slovník osobností mesta Poprad. V decembri si pripomíname. In *Poprad*, roč. 29, 12. 12. 2018, č. 48, s. 8.
KOLLÁROVÁ, Zuzana. Alois Chytil. In *Tatry*, roč. 57, 2018, č. 6, s. 32-34.
KOLLÁROVÁ, Zuzana. Jubilant prof. PhDr. Jozef Šimončič, CSc., nás obdarúva životnou energiou, múdrosťou a láskou. In *Fórum archivárov*, roč. XXVII., 2018, č. 2, s. 69-70, ISSN 1339-8423.
KOLLÁROVÁ, Zuzana. Osobnosť, na ktorú nemožno zabudnúť. In *Slovenský lekárnik*, 2/2018, s. 20-25.
MALOVCOVÁ, Božena (zost.). *Švábovce*. Obec Švábovce, 2018, 255 s., ISBN 978-80-570-0093-8.
MALOVCOVÁ, Božena. Politický a hospodársky vývoj mesta 1918 – 1945. In *História Kežmarku od 2. polovice 18. storočia*. Kežmarok: Jadro, 2018, s. 109-155, ISBN 978-80-89426-46-1.
MALOVCOVÁ, Božena. Priebeh pražskej jari na Spiši. In *Na ceste k slovenskej štátnosti*. Bratislava: Ministerstvo vnútra SR, odbor archívov a registratúr sekcie verejnej správy; Košice: Ministerstvo vnútra SR, Štátny archív v Košiciach, 2018, s. 326-350, ISBN 978-80-969971-6-9.
MALOVCOVÁ, Božena. Genéza vzácnych archívnych fondov popradského archívu. In KERESTEŠ, Peter (ed.). *Dejiny Archívov – Archívy dejín*. Nitra: Štátny archív v Nitre, EN ARS, s. r. o., 2018, s. 157-165, ISBN 978-80-973164-1-9.
MALOVCOVÁ, Božena. Evanjelici na Spiši od Tolerančného patentu po súčasnosť. In KLÁTIK, Miloš (zost.). *História seniorátov ECAV na Slovensku*. Liptovský Mikuláš: Tranoscius, a. s., 2018, s. 141-147, ISBN 978-80-7140-537-5.
MALOVCOVÁ, Božena. Reformácia a protireformácia na území súčasného Tatranského seniorátu. In KLÁTIK, Miloš (zost.). *História seniorátov ECAV na Slovensku*. Liptovský Mikuláš: Tranoscius, a. s., 2018, s. 131-140, ISBN 978-80-7140-537-5.
MALOVCOVÁ, Božena. Sedemdesiate výročie Februára 1948 v Poprade. In *Poprad*, roč. 29, 28. 2. 2018, č. 8, s. 5.
MALOVCOVÁ, Božena. Spomienka na úžasného človeka. In *Poprad*, roč. 29, 11. 7. 2018, č. 26, s. 7.
MALOVCOVÁ, Božena. V popradskom archíve si návštevníci pripomenuli 100. výročie vzniku ČSR. In *Fórum archivárov*, roč. XXVII., 2018, č. 2, s. 45-46, ISSN 1339-8423.
MALOVCOVÁ, Božena. Gymnasium Nehrense – humanistická protestantská škola pre mladých šľachticov v Strážkach. In *Cirkevné listy*, 7-8/2018, s. 29-32.
ŠLAMPOVÁ, Martina. Začiatky Československa v archívnych dokumentoch. In ARGALACS, Mikuláš (zost.). *Vznik Československa – jeho vplyv na rozvoj Popradu a okolia*. Poprad: Podtatranská knižnica, 2018, s. 39-51.
ŠLAMPOVÁ, Martina. Vznik Československa rozdelil obyvateľov Spiša. In *Podtatranské noviny*, roč. 59, 23. 10. 2018, č. 43, s. 10.

ŠTÁTNY ARCHÍV V PREŠOVE, PRACOVISKO ARCHÍV STARÁ ĽUBOVŇA

bez publikačnej činnosti

ŠTÁTNY ARCHÍV V PREŠOVE, PRACOVISKO ARCHÍV SVIDNÍK

bez publikačnej činnosti

ŠTÁTNY ARCHÍV V PREŠOVE, PRACOVISKO ARCHÍV VRANOV NAD TOPĽOU

IHNÁTOVÁ, Daniela. Deň otvorených dverí v Štátnom archíve v Prešove, pracovisko Archív Vranov nad Topľou. In *Fórum archivárov*, roč. XXVII., 2018, č. 2, s. 46, ISSN 1339-8423.

ŠTÁTNY ARCHÍV V TRNAVE

ČERVEŇOVÁ, Katarína. Zločin a trest alebo Účasť Štefana Thökölihо na Wesselényiho sprisahaní a konfiškácia jeho majetku z Oravského hradu. In *Zborník Oravského múzea*, roč. XXIII, 2016, s. 57-77, ISBN 978-8089564-02-6 (vyšlo v roku 2018).
ČERVEŇOVÁ, Katarína. Petícia proti zbúraniu Hornej a Dolnej brány. In *Novinky z radnice – Život a kultúra Trnavy,* roč. 29, 2018, č. 2, s. 14-16, ISSN 1339-8989.
FRIDRICHOVÁ, Darina. Trnava a Trnavčania v roku 1538. Podoba mesta a trnavskej spoločnosti 300 rokov po udelení privilégia. In RAGAČOVÁ, Júlia – RÁBIK, Vladimír (zost.). *Trnava 1238 – 2018 ...úspešný európsky príbeh...* Trnava:

Typi Universitas Tyrnaviensis, 2018, s. 49-66, ISBN 978-80-568-0160-4.

FRIDRICHOVÁ, Darina. Kostolná-Záriečie v stredoveku. In ZMETÁK, Igor a kol. *Kostolná-Záriečie. Monografia obce*. Obec Kostolná Záriečie, 2018, s. 49-60, ISBN 9788097301897.

LANČARIČ, Adrián – TRNKOVÁ, Petra Božena. *Rehoľné a mníšske rúcha na Slovensku*. Trnava: Dobrá kniha, 2018, 175 s., ISBN 978-80-8191-109-5.

LANČARIČ, Adrián. Trnava 1238-2018 ... úspešný európsky príbeh ... Správa z konferencie. In *Mesto a dejiny*, roč. 7, 2018, č. 2, s. 104-105, ISSN 1339-0163.

LANČARIČ, Adrián. Majerské hospodárenie Trnavy v 50. a 60. rokoch 18. storočia. In RAGAČOVÁ, Júlia – RÁBIK, Vladimír (zost.). *Trnava 1238 – 2018 ...úspešný európsky príbeh...* Trnava: Typi Universitas Tyrnaviensis, 2018, s. 85-97, ISBN 978-80-568-0160-4.

LUCHAVOVÁ, Romana. Vojenské ťaženie Františka II. Rákociho z pohľadu leopoldovskej pevnosti. In *Via historiae*, roč. VII, 2017/2018, č. 2, s. 13-15.

LUCHAVOVÁ, Romana. Spor o poľovné právo grófa Erdődyho na príklade Drahoviec. In *Via historiae*, roč. VII, 2017/2018, č. 3, s. 51-53.

RAGAČOVÁ, Júlia. Kornel Mahr – zakladateľ prvej ZOO v Trnave. In RAGAČOVÁ, Júlia – RÁBIK, Vladimír (zost.). *Trnava 1238 – 2018 ...úspešný európsky príbeh...* Trnava: Typi Universitas Tyrnaviensis, 2018, s. 159-169, ISBN 978-80-568-0160-4.

RAGAČOVÁ, Júlia – ŠKRINÁROVÁ, Alexandra (zost.). *Kultúrne dedičstvo 2018. Ars moriendi*. Zborník príspevkov z konferencie. Banská Štiavnica: Združenie historických miest Slovenska a ICOMOS Slovensko, 2018, 99 s. (zostavenie zborníka a jazyková redakcia)

RAGAČOVÁ, Júlia. Osudy Esterházyovskej krypty Univerzitného kostola v Trnave po roku 1948. In RAGAČOVÁ, Júlia – ŠKRINÁROVÁ, Alexandra (zost.). *Kultúrne dedičstvo 2018. Ars moriendi*. Zborník príspevkov z konferencie. Banská Štiavnica: Združenie historických miest Slovenska a ICOMOS Slovensko, 2018, s. 77-84.

RAGAČOVÁ, Júlia – RAGAČ, Radoslav. Pamätná kniha Telocvičnej jednoty Sokol v Piešťanoch. In *Pamiatky a múzeá*, roč. 67, 2018, č. 2, s. 41-44.

RAGAČOVÁ, Júlia. Dni európskeho kultúrneho dedičstva 2018 v Trnave budú plné zaujímavých podujatí. In *Novinky z radnice – Život a kultúra Trnavy,* roč. 29, 2018, č. 7/8, s. 29-30, ISSN 1339-8989.

RAGAČOVÁ, Júlia. Úvod. In ROHÁČ, Jakub – MIČKA, Ivan. *Bohu na slávu, blížnemu na pomoc. 150 rokov Dobrovoľného hasičského zboru v Trnave*. Trnava: Mesto Trnava; MV SR, Štátny archív v Trnave, 2018, s. 2.

RAGAČOVÁ, Júlia. Dni európskeho kultúrneho dedičstva 2018 v Trnavskom regióne. In *Fórum archivárov*, roč. XXVII., 2018, č. 3-4, s. 28-30, ISSN 1339-8423.

RAGAČOVÁ, Júlia – PAUKOVÁ, Veronika. Dni otvorených dverí v Štátnom archíve Trnava – osmičkový príbeh. In *Novinky z radnice – Život a kultúra Trnavy,* roč. 29, 2018, č. 5, s. 32, ISSN 1339-8989.

PAPPOVÁ, Mária – PAUKOVÁ, Veronika. Konferencia Trnava 1238 – 2018 ... úspešný európsky príbeh... In *Fórum archivárov*, roč. XXVII., 2018, č. 3-4, s. 47-48, ISSN 1339-8423.

PAUKOVÁ, Veronika. Osmičkový príbeh v Štátnom archíve v Trnave. In *Fórum archivárov*, roč. XXVII., 2018, č. 2, s. 41-42, ISSN 1339-8423.

PAUKOVÁ, Veronika. Ako si Trnavčania pripomenuli 700. výročie udelenia výsad slobodného kráľovského mesta. In *Novinky z radnice – Život a kultúra Trnavy*, roč. 29, 2018, č. 10, s. 21-26, ISSN 1339-8989.

PAUKOVÁ, Veronika. Ohlasy na vznik Československa v trnavskom regióne. In TOKÁROVÁ, Lucia – PAVLOVIČ, Richard (eds.). *Na ceste k slovenskej štátnosti*. Bratislava: Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, 2018, s. 117-189, ISBN 978-80-969971-6-9.

PAUKOVÁ, Veronika. Rôznorodosť spolkovej činnosti v medzivojnovej Trnave. In RAGAČOVÁ, Júlia – RÁBIK, Vladimír (zost.). *Trnava 1238 – 2018 ...úspešný európsky príbeh...* Trnava: Typi Universitas Tyrnaviensis, 2018, s. 132-158, ISBN 978-80-568-0160-4.

ROHÁČ, Jakub. Trnavský dobrovoľný hasičský zbor v regionálnom a európskom kontexte. In RAGAČOVÁ, Júlia – RÁBIK, Vladimír (zost.). *Trnava 1238 – 2018 ...úspešný európsky príbeh...* Trnava: Typi Universitas Tyrnaviensis, 2018, s. 113-131, ISBN 978-80-568-0160-4.

ROHÁČ, Jakub. Trnavské pamiatky na archívnych plánoch, 2. časť. In *Novinky z radnice – Život a kultúra Trnavy*, roč. 29, 2018, č. 1, s. 16-21, ISSN 1339-8989.

ROHÁČ, Jakub. Trnavské pamiatky na archívnych plánoch, 3. časť. In *Novinky z radnice – Život a kultúra Trnavy*, roč. 29, 2018, č. 2, s. 23-28, ISSN 1339-8989.

ROHÁČ, Jakub. 150 rokov dobrovoľného hasičstva v Trnave. In *Novinky z radnice – Život a kultúra Trnavy,* roč. 29, 2018, č. 11, s. 24-29, ISSN 1339-8989.

ROHÁČ, Jakub – MIČKA, Ivan. *Bohu na slávu, blížnemu na pomoc – 150 rokov Dobrovoľného hasičského zboru v Trnave*. Trnava: Mesto Trnava; MV SR, Štátny archív v Trnave, 2018, 35 s.

ŠTÁTNY ARCHÍV V TRNAVE, PRACOVISKO ARCHÍV SKALICA

bez publikačnej činnosti

ŠTÁTNY ARCHÍV V TRENČÍNE

BRINDZA, Peter. Výročná správa o činnosti Štátneho archívu v Trenčíne za rok 2017. In *Zborník Trenčianskeho múzea v Trenčíne*, 2018, s. 383-393, ISBN 978-80-973248-0-3.

BRINDZA, Peter. Z dejín významných, no menej známych rodov v Trenčíne počas 17. storočia. In *Historická revue*, roč. 29, 2018, č. 4, s. 56-59, ISSN 1335-6550.

BRINDZA, Peter. Seminár „Významné osmičky 20. storočia – 1918 a 1968“ priblížil zásadné udalosti. In *eZvesti MV SR*, 2018, č. 34, s. 6.

BRINDZA, Peter – TOMAN, Miroslav. Archívne okienko, odborné články zverejňované na webe mesta Trenčín na základe zmluvy o spolupráci a propagácii archívnych fondov na témy: *Výročie vzbury 71. pešieho pluku v Kragujevaci; Ako sa rekonštruovalo námestie pred 90. rokmi; Rok 1708 – vyvrcholenie útrap mesta Trenčín; 145 rokov hasičského zboru v Trenčíne; 135 rokov železničnej prepravy v Trenčíne*. Dostupné na: https://trencin.sk/kategoria/archivne-okienko/

ŠTEFANIČÁKOVÁ, Janka. Štátny archív v Trenčíne. In *Fórum archivárov*, roč. XXVII., 2018, č. 3, s. 57-62, ISSN 1339-8423.

ŠTEFANIČÁKOVÁ, Janka. Danica Hlaváčová rod. Thurzová. In *Fórum archivárov*, roč. XXVII., 2018, č. 3, s. 76, ISSN 1339-8423.

ŠTÁTNY ARCHÍV V TRENČÍNE, PRACOVISKO ARCHÍV BOJNICE

bez publikačnej činnosti

ŠTÁTNY ARCHÍV V TRENČÍNE, PRACOVISKO POVAŽSKÁ BYSTRICA

HOLLÁ, Helena. Oslávenkyňa Anna Šujanská. In *Považskobystrické novinky*, roč. 22, 2018, č. 8, s. 25.

HOLLÁ, Helena. Archivár a historik Jozef Kočiš. In *Fórum archivárov*, roč. XXVII., 2018, č. 1, s. 62-65, ISSN 1339-8423.

HOLLÁ, Helena. Medzinárodná konferencia Príroda a jej ochrana v priereze času. In *Archívny almanach*, roč. 1, 2018, s. 99-102, ISBN 978-80-972999-0-3.

ŠTÁTNY ARCHÍV V ŽILINE SO SÍDLOM V BYTČI

KEREŠOVÁ, Michaela. Kostolná-Záriečie v revolučnom období 1848 – 1918. In ZMETÁK, Igor a kol. *Kostolná-Záriečie. Monografia obce*. Obec Kostolná-Záriečie, 2018, s. 72-82, ISBN 978-80-973018-9-7.

KURUCÁROVÁ, Jana. História obce do roku 1900. In ČAJKA, Michal a kol. *Geceľ. Perla Oravy*. Medzilaborce nad Oravou: Michal Čajka. ISBN 978-80-973097-0-1.

KURUCÁROVÁ, Jana. Dejiny obce Horná Lehota do roku 1848. In ČAJKA, Michal a kol. *Horná Lehota, obec a jej obyvatelia*. Vydal Obecný úrad v Hornej Lehote, 2018, s. 87-126, ISBN 978-80-570-0305-2.

MARTINICKÝ, Miroslav. Scelenie a rozluka archívu Liptovsko-oravskej župy 1785 – 1790. In KERESTEŠ, Peter (ed.). *Dejiny archívov – Archívy dejín*. Nitra: Štátny archív v Nitre, EN ARS, s. r. o., 2018, s. 25-37, ISBN 978-80-973164-1-9.

MARTINICKÝ, Miroslav. Archív Oravskej stolice do roku 1785. In *Archívny almanach*, roč.1, 2018, s. 19-34, ISBN 978-80-972999-0-3.

MARTINICKÝ, Miroslav. Formovanie šľachtickej samosprávy Liptovskej stolice. In *Liptov 12, vlastivedný zborník*. Ružomberok: Liptovské múzeum v Ružomberku, 2018, s. 189-202.

MARTINICKÝ, Miroslav. Pramene k dejinám Slovenského Pravna v Štátnom archíve v Bytči. In VITANOVÁ-HRÚZOVÁ, Nadežda (zost.). *Slovenské Pravno: vo svetle nových poznatkov: monografia obce*. Turany: Tlačiareň P+M, 2018, s. 112-130, ISBN 978-80-89694-40-2.

MARTINICKÝ, Miroslav – ŽUCHA, Ján. Pečate a pečatidlá v dejinách Slovenského Pravna. In VITANOVÁ-HRÚZOVÁ, Nadežda (zost.). *Slovenské Pravno: vo svetle nových poznatkov: monografia obce*. Turany: Tlačiareň P+M, 2018, s. 131-140, ISBN 978-80-89694-40-2.

MARTINICKÝ, Miroslav. Poznatky o samospráve mestečka Slovenské Pravno v zachovanom mestskom archíve. In VITANOVÁ-HRÚZOVÁ, Nadežda (zost.). *Slovenské Pravno: vo svetle nových po-*

znatkov: monografia obce. Turany: Tlačiareň P+M, 2018, s. 141-158, ISBN 978-80-89694-40-2.
MARTINICKÝ, Miroslav. „Krátke textové správy" archivárov Lednického panstva (1822 – 1844). In *Fórum archivárov*, roč. XXVII., 2018, č. 2, s. 73-77, ISSN 1339-8423.
MARTINICKÝ, Miroslav. O drevených truhliciach a debnách – predchodcoch kartónových škatúľ. In *Fórum archivárov*, roč. XXVII., 2018, č. 3-4, s. 81-84, ISSN 1339-8423.
MARTINICKÝ, Miroslav. (Anotácia). HOFINGER, Bernadette – KUFNER, Harald – LAFERL, Christopher F. – MOSER-KROISS, Judith – TSCHUGMELL, Nicola (eds.). *Die Korrespondenz Ferdinands I. Familienkorrespondenz. 5: 1535 und 1536/The Correspondence of Ferdinand I. Family Correspondence. 5: 1535 and 1536. Kommission für Neuere Geschichte Österreichs*, Wien – Köln – Weimar: Böhlau Verlag, 2015, 714 s. In *Archívny almanach*, roč. 1, 2018, s. 76-79, ISBN 978-80-972999-0-3.
MARTINICKÝ, Miroslav. (Anotácia). ZSOLDOS, Attila. Az özvegy és a szolgabírák. In *Századok*, roč. 137, 2003, č. 4, s. 783-808. In *Archívny almanach*, roč. 1, 2018, s. 80-83, ISBN 978-80-972999-0-3.

ŠTÁTNY ARCHÍV V ŽILINE SO SÍDLOM V BYTČI, PRACOVISKO ARCHÍV ČADCA

MITKOVÁ, Alena. Naša jubilantka Anna Vahančíková. In *Archívny almanach*, roč. 1, 2018, s. 109-110, ISBN 978-80-972999-0-3.
VELIČKA, Drahomír. Unikátne archívne dokumenty z Lednice. In *Archívny almanach*, roč. 1, 2018, s. 7-18, ISBN 978-80-972999-0-3.
VELIČKA, Drahomír. Bola by to pýcha a hrdosť občanov celých horných Kysúc ... 50 rokov mesta Turzovka. In *Horné Kysuce*, roč. I., 2018, s. 4-12.
VELIČKA, Drahomír (spoluautor). Zoznam padlých a obetí v druhej svetovej vojne z Turzovky a okolia. In *Horné Kysuce*, roč. I., 2018, s. 22-39.
VELIČKA, Drahomír. Dejiny farnosti Predmier. In *Predmier, obec so symbolom mestských brán*. Predmier: Obec Predmier, 2018, s. 74-96, ISBN 978-80-570-0191-1.
VELIČKA, Drahomír. Stručný prehľad cirkevných dejín Závodia. In BRONČEK, Peter (zost.). *Závodie*. Žilina: O. Bronček, 2018, s. 82-114, ISBN 978-80-570-0220-8.
VELIČKA, Drahomír (spoluautor). *Dubnická kniha zázrakov* (II. vydanie). Dubnica: Rímskokatolícka cirkev, farnosť Dubnica nad Váhom, 2018, 190 s.

ŠTÁTNY ARCHÍV V ŽILINE SO SÍDLOM V BYTČI, PRACOVISKO ARCHÍV DOLNÝ KUBÍN

MAŤUGOVÁ, Soňa. Oravská Jasenica v rokoch 1578 – 1945. In KOCIAN, Jaroslav. *Oravská Jasenica*. Oravská Jasenica: Obecný úrad, 2018, s. 51-157, ISBN 978-80-973070-8-0.
MAŤUGOVÁ, Soňa. Cirkevný život v Oravskej Jasenici. In KOCIAN, Jaroslav. *Oravská Jasenica*. Oravská Jasenica: Obecný úrad, 2018, s. 337-350, ISBN 978-80-973070-8-0.
MAŤUGOVÁ, Soňa. Školy v Oravskej Jasenici 1820 – 2015. In KOCIAN, Jaroslav. *Oravská Jasenica*. Oravská Jasenica: Obecný úrad, 2018, s. 356-389, ISBN 978-80-973070-8-0.
MAŤUGOVÁ, Soňa. Dobrovoľný hasičský spolok v Oravskej Jasenici 1921 – 2015. In KOCIAN, Jaroslav. *Oravská Jasenica*. Oravská Jasenica: Obecný úrad, 2018, s. 430-446, ISBN 978-80-973070-8-0.
MAŤUGOVÁ, Soňa. Osobnosti v Oravskej Jasenici. In KOCIAN, Jaroslav. *Oravská Jasenica*. Oravská Jasenica: Obecný úrad, 2018, s. 465-467, ISBN 978-80-973070-8-0.
MAŤUGOVÁ, Soňa – VRLÁKOVÁ, Eva. Spolok bývalých urbarialistov v Oravskej Jasenici. In KOCIAN, Jaroslav. *Oravská Jasenica*. Oravská Jasenica: Obecný úrad, 2018, s. 447-464, ISBN 978-80-973070-8-0.
MAŤUGOVÁ, Soňa. Dejiny obce od prvej písomnej zmienky do roku 1848. In ČAJKA, Michal. *Klin, obec a jej obyvatelia*. Klin: Obecný úrad, 2018, s. 93-200, ISBN 978-80-570-0306-9.
MREKAJ, Michal. Prevrat na Orave. In *Historické výročia v roku 2018. Zborník z medzinárodnej konferencie a katalóg z výstavy archívnych dokumentov, ktoré sa konali 26. septembra 2018 v Bytči*. MV SR, Štátny archív v Žiline so sídlom v Bytči; Žilina: Považské múzeum v Žiline, 2018, s. 70-85, ISBN 978-80-973-2840-5.
MREKAJ, Michal. Prevrat v Zákamennom. In *Zákamenčan*, roč. 15, 2018, č. 1, s.18-19.
VRLÁKOVÁ, Eva. Oravská Jasenica v rokoch 1945 – 1990. In KOCIAN, Jaroslav. *Oravská Jasenica*. Oravská Jasenica: Obecný úrad, 2018, s. 158-203, ISBN 978-80-973070-8-0.
VRLÁKOVÁ, Eva. Oravská Jasenica od roku 1991. In KOCIAN, Jaroslav. *Oravská Jasenica*. Oravská Jasenica: Obecný úrad, 2018, s. 208-222, ISBN 978-80-973070-8-0.
VRLÁKOVÁ, Eva. Jednotné roľnícke družstvo a Štátne majetky. In KOCIAN, Jaroslav. *Oravská Jasenica*. Oravská Jasenica: Obecný úrad, 2018,

s. 204-207, ISBN 978-80-973070-8-0.
VRLÁKOVÁ, Eva. Kultúrno-osvetová činnosť v Oravskej Jasenici. In KOCIAN, Jaroslav. *Oravská Jasenica*. Oravská Jasenica: Obecný úrad, 2018, s. 390-409, ISBN 978-80-973070-8-0.

ŠTÁTNY ARCHÍV V ŽILINE SO SÍDLOM V BYTČI, PRACOVISKO ARCHÍV LIPTOVSKÝ MIKULÁŠ

VÍTEK, Peter – KUNOVÁ, Viera. *Urbár Liptovská Sielnica, dejiny a súčasnosť*. Liptovská Sielnica: Pozemkové spoločenstvo urbariátu, 2018, 190 s., 978-80-972973-5-0.
VÍTEK, Peter – CHURÝ, Slavko – LAUČÍK, Peter. *Dejiny obce Liptovský Peter*. 2. doplnené vydanie. Obec Liptovský Peter, 2018, 228 s., ISBN 978-80-973069-6-0.
HLAVAJ, Jozef – ABRHÁM, Michal – VÍTEK, Peter. *Kronika murárov z Liptovského Petra, Jamníka a Vavrišova*. Obec Liptovský Peter, 2018, 187 s., ISBN 978-80-973069-7-7.
VÍTEK, Peter. *Historická prechádzka po Liptovskom Mikuláši*. Mesto Liptovský Mikuláš, 2018, 242 s., ISBN 978-80-570-0247-5.
VÍTEK, Peter. *Liptovský Mikuláš a Veľká vojna*. Múzeum J. Kráľa L. Mikuláš, 2018, 60 s., ISBN 978-80-89830-05-3.
VÍTEK, Peter. *Dejiny obce Liptovská Štiavnica*. Liptovská Štiavnica: Obec Liptovská Štiavnica, 2018, 222 s., ISBN 978-80-570-0361-8.
VÍTEK, Peter. Liptov v roku 1918, Liptov v roku 1938, Liptov v roku 1948, Liptov v roku 1968. In ADAMČÍK, Tomáš – JESENSKÝ, Miloš. *Žilinský kraj na križovatke dejín 1918 – 1968*. Čadca: Kysucké múzeum v Čadci, 2018, 627 s., ISBN 978-80-88708-63-6.
VÍTEK, Peter. Osada Prekážka. In *Podturniansky spravodajca*, 2018, č. 2, s. 16-17.
VÍTEK, Peter. Povesť o obecnom znaku Jalovca. In *Jalovecký spravodaj*, 2018, č. 1 s. 5-6.
VÍTEK, Peter. Pivovarníctvo v Liptove. In *Archívny almanach*, roč. 1, 2018, s. 35-43, ISBN 978-80-972999-0-3.
VÍTEK, Peter – MICHALKO, Ľubomír. Stredoveké listiny v správe Archívu v Liptovskom Mikuláši. In *Liptov 12, vlastivedný zborník*. Liptovský Mikuláš: Liptovské múzeum v Ružomberku, 2018, s. 5-63, ISBN 978-80-971535-6-4.
VÍTEK, Peter. Ochrana lesov v Liptove v minulosti. In GRESCHOVÁ, Eva – VALO, Ján (eds.). *Príroda a jej ochrana v priereze času: zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie: Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva Liptovský Mikuláš, 17. – 19. október 2017*. Liptovský Mikuláš: Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva, 2018, s. 179-197, ISBN 978-80-89933-06-8.
VÍTEK, Peter. Rok 1938 v Liptove. In *Historické výročia v roku 2018: zborník z konferencie a katalóg z výstavy archívnych dokumentov, ktoré sa konali dňa 26. septembra 2018 v Bytči*. Bytča: MV SR, Štátny archív v Žiline so sídlom v Bytči; Žilina: Považské múzeum v Žiline, 2018, s. 124-136, ISBN 978-80-973284-0-5.

ŠTÁTNY ARCHÍV V ŽILINE SO SÍDLOM V BYTČI, PRACOVISKO ARCHÍV MARTIN

KAŠUBOVÁ, Eva. Medzi dvoma Fatrami: vzťah človeka a prírody v Turci v prvej polovici 20. storočia. In GRESCHOVÁ, Eva – VALO, Ján (eds.). *Príroda a jej ochrana v priereze času: zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie: Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva Liptovský Mikuláš, 17. – 19. október 2017*. Liptovský Mikuláš: Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva, 2018, s. 197-204, ISBN 978-80-89933-06-8.
ŽUCHA, Ján. Činnosť fašistických spolkov a politických strán v okrese Martin v rokoch 1918 – 1938. In *Archívny almanach*, roč. 1, 2018, s. 52-60, ISBN 978-80-972999-0-3.
ŽUCHA, Ján. Pečate a pečatidlá v dejinách Slovenského Pravna. In VITANOVÁ-HRÚZOVÁ, Nadežda (zost.). *Slovenské Pravno: vo svetle nových poznatkov: monografia obce*. Turany: Tlačiareň P+M, 2018, s. 131 – 140, ISBN 978-80-89694-40-2.
ŽUCHA, Ján. Dejiny školstva v Slovenskom Pravne. In VITANOVÁ-HRÚZOVÁ, Nadežda (zost.). *Slovenské Pravno: vo svetle nových poznatkov: monografia obce*. Turany: Tlačiareň P+M, 2018, s. 179 – 192, ISBN 978-80-89694-40-2.
ŽUCHA, Ján. Vznik a vývoj spolkových organizácií a spolkových hnutí v obci Slovenské Pravno. In VITANOVÁ-HRÚZOVÁ, Nadežda (zost.). *Slovenské Pravno: vo svetle nových poznatkov: monografia obce*. Turany: Tlačiareň P+M, 2018, s. 218 – 241, ISBN 978-80-89694-40-2.

Zdroj: *výročná správa štátnych archívov SR za rok 2018 a informácie zaslané od autorov.*
Spracovala: *Ivana Červenková, Slovenský národný archív*

Novinky z ICA

ICA a pandémia COVID-19

Pandémia koronavírusu zasiahla v druhom štvrťroku 2020 v plnej miere celý svet. S jej priebehom a následkami bolo, a stále je, nutné sa vysporiadať vo všetkých oblastiach nášho života. V oblasti archívnictva a správy registratúry na celosvetovej úrovni reflektovala túto situáciu na svojej webstránke aj Medzinárodná rada archívov (ďalej len ICA). Jednu z prvých závažných informácií zverejnila dňa 16. marca 2020 tajomníčka ICA Anthea Seles, a to, že od 17. marca 2020 až do odvolania sa uzatvorila parížska kancelária ICA. Jej pôsobenie sa prenieslo do virtuálneho priestoru a zamestnanci sú zastihnuteľní prostredníctvom e-mailu. Vyššie spomenutý oznam bol zároveň vyjadrením podpory všetkým profesionálom a obsahoval výzvu adresovanú všetkým pracovníkom archívov a registratúr na dodržiavanie pokynov a nariadení jednotlivých štátov, na dodržiavanie sociálnej izolácie, ktorá má veľký význam pri predchádzaní šírenia choroby a ochrane tých najzraniteľnejších a na vzájomnú pomoc.

Už o 10 dní neskôr, 26. marca 2020, zverejnila ICA informáciu o brainstormingovom (metóda riešenia problémov založená na skupinovom riešení) nástroji Spoločnosti amerických archivárov s názvom Archivári doma *Archivists at home*. Jeho myšlienkou je poskytnúť riešenia flexibilnejšieho konceptu archívnej práce, či už sa týka archivárov pracujúcich z domu kvôli pandémii COVID-19, alebo so zdravotným postihnutím. Sedemnásťstranový zdieľaný dokument je návodom, ako postupovať v rôznych situáciách vzhľadom na pandémiu. Obsahuje návrh archívnych činností v prípade, že je inštitúcia počas pandémie stále otvorená; čo robiť, skontrolovať a zabezpečiť skôr, ako sa inštitúcia zatvorí; aké práce z oblasti archívnictva a správy registratúry nie je možné vykonávať dištančne; a aké, naopak, je možné vykonávať z domu alebo z iného miesta okrem inštitúcie. V tomto poslednom prípade sú zvlášť uvedené konkrétne námety v prípade administratívnej práce, v prípade činností pri správe fondov a zbierok a ich rozširovania, v prípade popisu dokumentov (či už ide o autoritné záznamy, katalogizáciu, inventarizáciu, správu databázy, tvorbu a editovanie metadát a pod.). Zvlášť je uvedené zdieľanie materiálu (prostredníctvom WIKI, sociálnych sietí, blogov), publikovanie, správa webstránky inštitúcie a námety pre prácu pre dobrovoľníkov a študentov. Nie malý priestor je venovaný činnostiam, ktoré rozvíjajú osobnosť zamestnancov, či už je to samotná psychohygiena, ale aj sebaprezentácia, a to formou publikačnej činnosti, tvorby prezentácií, písania grantov, projektovej činnosti, ďalšieho vzdelávania, výskumnej činnosti a nadobúdania nových zručností. Z pohľadu slovenského archivára je prekvapivé nielen to, s akou rýchlosťou bol tento dokument k dispozícii členom archívnej society, ale najmä to, že absolútne vyvracia premisu o nemožnosti toho, aby mohol archivár vykonávať svoje povolanie aj na diaľku. Verím, že vzhľadom na momentálne neistú situáciu vývoja terajšieho stavu by mohol slúžiť ako inšpirácia aj našim kompetentným predstaveným. Viac o tejto iniciatíve sa dočítate na: https://docs.google.com/document/d/16ubmmTtJ7oCjbUFI_75fqG9J62pul9dg_RCd4au4tMw/mobilebasic?fbclid=IwAR0bzn2Tzao2xt64lEwRLDrbB6a1UGL3WHtO4zAS0SnPGyGwTGci7xQhFak&urp=gmail_link.

Poslednou marcovou aktivitou ICA, predstavenou 30. marca 2020, bola iniciatíva s názvom #Zostaň doma, uč sa z domu *#Stay home learn from home*. Vzhľadom na to, že nová situácia si vyžaduje nové opatrenia, bol na zdokonalenie profesionálnych archívnych zručností vyvinutý tréningový program. V súčasnosti sú prostredníctvom neho dostupné dva kurzy: Úvod do správy záznamov a Medzinárodná archívna deklarácia – jej výklad a využitie. Po zaplatení registračného poplatku ich môžu online absolvovať tak členovia, ako aj nečlenovia ICA.

Hneď 1. apríla 2020 zverejnila ICA interaktívnu digitálnu mapu sveta. Myšlienkou tohto projektu bolo dať na vedomie širokej verejnosti, a nielen príslušníkom archívnej komunity, že archívy sú prístupné aj v prípade, že ich budovy nie sú otvorené. Jednotlivé archívne inštitúcie v nej môžu zverejniť nielen svoje základné informácie, ale i to, v akom režime momentálne pracujú. Mapa obsahuje tiež informácie o online výstavách, digitálnych katalógoch, špeciálnych digitálnych zbierkach alebo projektoch, do ktorých sa môžu ľudia zapojiť počas práce z domu. Je škoda, že zo slovenských inštitúcií sa, na rozdiel od našich susedov, do tejto aktivity nezapojil nikto. (Stav ku dňu 7. júla 2020)

Dňa 3. apríla 2020 zverejnila ICA na svojom webe vyhlásenie UNESCO s voľným prekladom názvu Obrátenie hrozby z Covid-19 na príležitosť na lepšiu podporu pre dokumentárne dedičstvo *Turning the threat of COVID-19 into an opportunity for greater support to documentary heritage*. Jeho spolusignatármi boli, okrem iných, vrcholní predstavitelia organi-

zácií ako ICA, Medzinárodná federácia knižničných združení a inštitúcií (IFLA), Medzinárodná rada múzeí (ICOM), Medzinárodné centrum pre štúdium ochrany a reštaurovania hmotného kultúrneho dedičstva (ICCROM) či Koordinačná rada asociácií audiovizuálnych archívov (CCAAA). Vo vyhlásení sa píše[1], že pandémia COVID-19 bola mnohými krajinami vyhlásená za najzávažnejšiu zdravotnú krízu v modernej histórii. Spôsob, akým na ňu svet reaguje, bude súčasťou histórie. Pamäťové inštitúcie, vrátane archívov, múzeí a vzdelávacích a výskumných inštitúcií už zaznamenávajú to, čo pomôže budúcim generáciám pochopiť túto situáciu. Dôležitým zdrojom pre poznanie toho, ako sa pandémia riešila, je práve dokumentárne dedičstvo. Niektoré krajiny už vydali nariadenia na dôsledné uchovávanie úradných záznamov týkajúcich sa pandémie, vrátane záznamov o umeleckých a tvorivých prejavoch ľudstva. UNESCO je, prostredníctvom programu Pamäť sveta (Memory of the World – MOW), pripravené podporovať všetky členské štáty, ktoré si želajú uchovávať úradné záznamy týkajúce sa COVID-19 v rámci odporúčania, ktoré sa týka uchovávania a prístupu k dokumentárnemu dedičstvu, a to aj v digitálnej podobe. Spôsoby, ako sa tak má diať, sú pomenované v ďalšej časti vyhlásenia.

V prvom rade je potrebné zintenzívniť národnú a medzinárodnú spoluprácu v oblasti ochrany a prístupu k dokumentárnemu dedičstvu. To sa deje prostredníctvom národných a regionálnych výborov UNESCO, tiež prostredníctvom partnerov, menovaných spolusignatárov vyhlásenia, IFLA, ICA, ICCROM, ICOM a CCAAA. Okrem toho je potrebné, aby členské štáty zvýšili investície do ochrany a dostupnosti dokumentárneho dedičstva. Signatári oceňujú, že pamäťové inštitúcie uprostred tejto globálnej krízy pokračovali v poskytovaní služieb verejnosti prostredníctvom bezplatných online výstav, sprístupňovali digitálne kópie rukopisov a zapájali sa do kontaktu s verejnosťou na sociálnych sieťach. Potrebujú však aj zdroje a práva nevyhnutné na zhromažďovanie materiálov, z úradných záznamov i tie celospoločenské, offline aj online, aby zabezpečili čo najúplnejšiu dokumentáciu o kríze. Napokon poukázali na dôležitosť toho, aby sa pamäťové inštitúcie stali ešte ľahšie prístupnými pre výskumných pracovníkov, tvorcov politiky, odborníkov v oblasti médií, vedcov a širokú komunitu. Pochopenie reakcií lídrov na núdzové situácie v oblasti zdravia (v minulosti) môže totiž ovplyvniť aj súčasné rozhodnutia. Vedci môžu tiež použiť záznamy z minulých nákaz na zlepšenie svojich metód a identifikáciu najlepšieho postupu. Všeobecnejšie povedané, primárne východiskové materiály poskytujú prehľad o sociálno-ekonomických, politických a kultúrnych aspektoch každej pandémie. Okrem toho sa v audiovizuálnych archívoch a v archívoch verejnoprávnych médií pracuje na zdokumentovaní pandémie vrátane toho, ako lockdown ovplyvňuje každého jednotlivca, ako vlády riešia zdravotnú a hospodársku krízu, ako na ňu reagujú médiá, ako sa objavujú nové prejavy solidarity, ktoré prispievajú k zrýchleniu tempa digitalizácie, keďže veľká časť pracovnej populácie a mladí ľudia, ktorí sa vzdelávajú, sa musia uchýliť k dištančnej forme práce a štúdia. Zachovanie a poskytovanie prístupu k takýmto primárnym materiálom má potenciál umožniť informovanosť verejnosti a jej účasť na postupoch v oblasti verejného zdravia, ktorá vychádza z historických skúseností. Archívy, knižnice a múzeá boli vždy správcami spoľahlivých a kvalitných informácií. So zvýšeným počtom dezinformácií v súvislosti s pandémiou COVID-19 môžu pamäťové inštitúcie zbierať, katalogizovať a šíriť vedecké informácie založené na faktoch. V závere vyhlásenia je vyjadrená nevyhnutnosť zaistenia existencie úplného záznamu o COVID-19, aby sme mohli zabrániť jeho ďalšiemu prepuknutiu a lepšie zvládli vplyv takýchto globálnych udalostí na spoločnosť v budúcnosti.

Na webstránke UNESCO je zároveň možné k téme dokumentárneho dedičstva získať ďalšie podrobné informácie, a to najmä formou voľne prístupných publikácií. Odkazy na ne, ako aj na stručné príhovory predstaviteľov jednotlivých signatárov, nájdete na: https://en.unesco.org/covid19/communicationinformationresponse/documentaryheritage.

O mesiac neskôr, 4. mája 2020, bolo zverejnené spoločné vyhlásenie ICA a Medzinárodnej konferencie komisárov pre informácie (ICIC) s názvom Povinnosť voči dokumentu počas krízy nekončí, ale stáva sa viac nevyhnutnou *The duty to document does not cease in a crisis, it becomes more essential.* Celé vyhlásenie je postavené na troch princípoch, a to: rozhodnutia musia byť dokumentované, dáta a záznamy musia byť zabezpečené a chránené a prístup k digitálnemu obsahu musí byť počas doby shutdown-u zjednodušený. Signatári vyhlásenia apelujú na vlády, komerčné a výskumné inštitúcie

[1] Čitateľom sprostredkovávame voľný preklad základných myšlienok vyhlásenia. Celé znenie vyhlásenia v anglickom jazyku si môžete prečítať na: https://www.ica.org/sites/default/files/dhe-covid-19-unesco_statement_en2.pdf.

po celom svete, aby dokumentovali svoje rozhodnutia a rokovania teraz a pre budúcnosť. Jeho celé znenie si môžete prečítať na:

https://www.ica.org/sites/default/files/covid_the_duty_to_document_is_essential.pdf.

Poslednou témou, rezonujúcou počas jarného obdobia na webstránke ICA, bol kongres ICA, ktorý sa mal v roku 2020 uskutočniť v Abu Dhabi v Spojených arabských emirátoch. Jeho presunutie z pôvodného termínu oznámili 7. apríla 2020 prezident ICA David Fricker a generálny riaditeľ Národného archívu Spojených arabských emirátov Abdulla Al Raisi. Nový termín bol oznámený 15. mája 2020 a kongres ICA sa uskutoční na pôvodnom mieste v termíne 19.-22. október 2021.

Aj keď sa zdá, že prebiehajúca pandémia COVID-19 v Európe pomaly odznieva, v celosvetovom meradle kríza akceleruje. Nik z nás momentálne nevie predpovedať, v akom režime budeme pracovať na jeseň. Zdá sa však, že ICA počas jari 2020 preukázala vo virtuálnom priestore schopnosť pracovať, spájať profesionálov, spĺňať poradnú funkciu, realizovať interaktívne projekty, ktoré slúžia na propagáciu archívnictva, dištančne vzdelávať prostredníctvom online kurzov, ako aj prostredníctvom sprístupnenia digitálnych publikácií. Nemenej dôležitými sú aj vyhlásenia ohľadom dokumentárneho dedičstva a ohľadom potreby uchovávania dokumentov, ktoré vznikli počas pandémie.

Katarína Kučerová Bodnárová
Archív výtvarného umenia SNG

AKTUÁLNE ZO ŽIVOTA ARCHIVÁROV – ODBORNÉ ČLÁNKY A ROZHOVORY

AKO JE TO S OCHRANOU ARCHÍVNYCH DOKUMENTOV NA SLOVENSKU?

Reakcia na článok Dr. Novákovej

Priaznivá situácia v oblasti ochrany archívnych dokumentov v našich archívoch naozaj nie je, ale nemôžeme povedať, že sa nerobí vôbec nič. I keď obmedzené finančné možnosti nedovoľujú robiť veľa a aktuálne už vôbec nie sú priaznivé pomery na investičné inovácie, predsa len pripravujeme aspoň návrhy na zlepšenie súčasného stavu. Je to síce pramálo a zlý stav našich depotov v súčinnosti s rastúcou kontamináciou archívnych dokumentov nám to raz spočítajú (a počítajú veľmi rýchlo už dnes), ale musíme dať o týchto okolnostiach naozaj vedieť tým, ktorí majú rozhodujúce možnosti prideľovania finančných prostriedkov. Z tohto dôvodu veľmi oceňujem otvorenosť pani Dr. Novákovej. Ako je nám zrejmé, zverejňovanie nepriaznivých situácií, aktuálnych problémov s mikroorganizmami, narastajúce žiadosti o hromadnú účinnú dekontamináciu, poukazovanie na spadnuté a zvlhnuté steny v depotoch, nemožnosť pravidelnej kontroly klimatických podmienok v depotoch a už vôbec nemožnosť ich regulovať, kričanie po nových pozíciách konzervátorov a reštaurátorov, po vybudovaní konzervačných pracovísk aspoň v štátnych archívoch, katastrofálny fyzický stav archívnych dokumentov a obrovské zdravotné riziko pre všetkých zamestnancov archívov nevrhá dobré svetlo na vedenie archívov a niektorí s tým majú aj nepriaznivé osobné skúsenosti. Je neskoro pýtať sa, keď už máme kontaminované 2/3 fondu, čo ste doteraz robili? Je to taký začarovaný kruh, kde na jednej strane nemôžete hovoriť o skutočnej situácii na verejnosti a aspoň takto dostať do vedomia verejnosti a kompetentných, že tu reálne takýto spoločenský problém existuje. Ak žiadate prostriedky

na ochranu, tak buď ich nedostanete, alebo dostanete minimum, čo vystačí ledva na záchranu tisíciny percenta celkového množstva poškodených dokumentov a už vôbec nie budov. Uvažovať o vybudovaní konzervačného pracoviska a technologických možnostiach – ani sa nepokúšajte! (mimochodom, pokúšala som sa.. ☺) Ak napíšete správu o skutočnom stave, buď si ju prehadzujú medzi sebou, alebo sa skonštatuje, že to teraz nie je priorita, no... a potom sa hľadá vinník, kto to všetko spôsobil!

Mohli by sme tak hovoriť o šesťročnej snahe o nákup meračov teploty a vlhkosti na monitorovanie klimatických podmienok v Slovenskom národnom archíve, nákupe základného vybavenia a materiálneho zabezpečenia pre reštaurátorov, nákupe novej digitalizačnej techniky (zmysluplná digitalizácia archívnych dokumentov je samostatná, doposiaľ dvomi kľúčmi zamknutá kapitola..), keďže tá stará akosi nechce a už ani nevládze spolupracovať a veľa, veľa ďalších problémov...

Niečo k myšlienke vzdelania v oblasti ochrany archívnych dokumentov. Základy by samozrejme mali dostať archivári priamo na škole – ale aký je reálny stav? Príde do praxe človek s potrebnými aspoň základnými vedomosťami? Príde na pozíciu archivára archivár? Prečo potom dávame dokumenty do priestorov, ktoré nemáme zmonitorované? Len preto, že sú voľné? Nevieme odhadnúť riziko, že ak sú vlhké, tak zákonite splesnivejú? Čo tak navrhnúť zmenu v systéme výučby?

Niečo ku sterilizácii archívnych dokumentov. Sedem rokov už nie je funkčný etylénoxidový sterilizátor v Slovenskom národnom archíve. Stále je ale možnosť požiadať o sterilizáciu pracovisko v Slovenskej národnej knižnici alebo na Zvolenskom zámku, kde sa tieto sterilizátory nachádzajú. Všetko samozrejme niečo stojí (opäť tie peniaze), ale ako nevyhnutné riešenie pre rýchlu záchranu od aktívneho pôsobenia mikroorganizmov to postačuje. Otázka však je, kde uložiť sterilizované dokumenty? Na túto by bolo treba odpovedať pred požiadaním o sterilizáciu. Číry nezmysel je vrátiť dokumenty naspäť do pôvodných podmienok. O pár mesiacov ste opäť naspäť s kontamináciou. Použitie dezinfekcie na archívne dokumenty a depoty, prosím, konzultujte s konzervátormi SNA, nekonajte na vlastné riziko a nenechávajte výber dezinfekčného prostriedku na centrá podpory!

Sporná je aj otázka použitia etylénoxidu. Doposiaľ to bola jediná veľkokapacitná možnosť, ako zredukovať účinok mikroorganizmov v archívnych dokumentoch, používaná na Slovensku. V súčasnosti sa preveruje ďalšia rýchlejšia, efektívnejšia možnosť pre potreby archívnictva, ktorú ale treba zodpovedne otestovať. Prebieha umelé starnutie vzoriek papiera, ktoré bude pokračovať testovaním mechanických, chemických a optických vlastností a dúfam, že sa podarí aj motivovať mikrobiológov, aby sa k tomuto výskumu pridali (opäť je to otázka financií). Mimochodom, tento výskum beží na Slovensku – nie v Čechách. Je nás ale málo takých, ktorí by sme sa mohli tomu venovať naplno. Naši konzervátori a reštaurátori preverujú neblahý stav zbierky mikrofilmov – čo je mimoriadne aktuálny a naozaj už vážny problém viac ako 16 000 mikrofilmov, iní pripravujú poškodené dokumenty jedného rozsiahleho fondu na digitalizáciu, keďže poškodené nie je možné požičiavať verejnosti. Lenže budeme sa vedieť zorientovať aj v digitalizovaných a len ako obrázkoch uložených dokumentoch pri počte 3 800 archívnych škatúľ? Kedy a ako to asi bude – o 50 rokov? Noví nám ani nechcú prísť, lebo vraj málo platíme.

K tým registratúram: pri preberaní archívnych dokumentov z priestorov, o ktorých máte podozrenie na kontamináciu či už priestoru, kde boli uložené, či samotných dokumentov, žiadajte od pôvodcov potvrdenie o vykonaní sterilizácie, inak si depoty zamoríte i tým, čo tam predtým nemuselo byť.

Áno, situácia je iná na Slovensku ako v Čechách. Paradoxom je, že v Čechách vyučujú a vedú školy Slováci, ktorých sme tam nasmerovali, aby sa potom vrátili a pomohli na Slovensku. Zistili však, že tam sa im akosi lepšie žije a majú na to viac financií a možností.

Žeby sa na Slovensku nič v oblasti ochrany archívnych dokumentov nerobilo? Robíme, na čo máme, a kúzlime aj s použitím čiernej mágie, aby sme to dostali, ale nie vždy sa to podarí.

Tak mi (asi nielen mne) niekedy napadá, čo tak natočiť film o reálnom stave ochrany slovenského archívneho dedičstva? Ale... kto by už len dal naň peniaze? Žeby sme ho opäť sami zasponzorovali?

Alena Maková
Vedúca oddelenia ochrany archívnych dokumentov
Slovenský národný archív

ŠTÁTNE ARCHÍVY A COVID-19

Pandémia ochorenia COVID-19 zasiahla všetky oblasti nášho spoločenského života, archívy nevynímajúc. Situácia so šírením ochorenia, ktoré sa v mnohých krajinách vymklo spod kontroly, bola a je stále novou výzvou. Všetky sféry našej spoločnosti boli postavené pred výzvy, ktoré nikto z nás nezažil. Rýchlosť, s akou bolo treba riešiť problém zamedzenia šírenia ochorenia, vyžadovala nielen pozerať na iné krajiny a to, ako sa oni s touto ťažkosťou vyrovnali, ale aj vlastné inovatívne prístupy.

Od začiatku marca 2020 celá naša spoločnosť sledovala vývoj postupu ochorenia v okolitých krajinách. Na prvé prípady ochorenia na Slovensku zareagoval vedúci hygienik MV SR dňa 9. marca 2020 vydaním pokynu s opatreniami smerujúcimi k zlepšeniu ochrany zdravia zamestnancov. Pokyn okrem iného nariaďoval vykonávať pravidelnú dezinfekciu priestorov, podláh, kľučiek a iných predmetov, s ktorými prichádza verejnosť do kontaktu, používať osobnú dezinfekciu na báze alkoholu a zvlášť pri vybavovaní verejnosti používať nitrilové rukavice. Pokyn ďalej usmerňoval, ako postupovať pri zamedzení vstupu do úradov žiadateľom vracajúcim sa z rizikových krajín a tým, ktorí mali príznaky nádchy alebo chrípky. Tento pokyn spolu s vývojom ochorenia v okolitých krajinách postavil zamestnancov, a hlavne riadiacich pracovníkov, pred plnenie si svojich povinností vyplývajúcich zo spomínaného pokynu a z legislatívnych noriem platných v Slovenskej republike – zákon o ochrane zdravia pri práci a Zákonník práce. Keďže v prvých dňoch po vydaní spomínaného pokynu zamestnávateľ nedisponoval dostatočnými zásobami dezinfekcií, rukavíc a rúšok, bolo pre pracoviská náročné splniť zvýšené hygienické požiadavky. Pracoviská s bádateľňou oddelenou od pracovného priestoru zamestnanca bádateľne, ktorý mohol so žiadateľmi komunikovať cez bariéru, mohli ľahšie zabezpečiť odstup pracovníkov od nich. Pracoviská, ktorých priestory pre verejnosť neumožňujú komunikovať so žiadateľmi cez bariéru, si ich prispôsobili podľa vlastných možností. Napríklad v Štátnom archíve v Nitre, pracovisku Archív Šaľa pracovníci upravili uloženie kopírovacieho zariadenia a tlačív pre žiadateľov tak, aby sa pri práci znížila nutnosť prísť do osobného kontaktu s nimi na minimum. Bádateľňa a pracovný priestor zamestnancov bádateľne boli oddelené improvizovanou priehľadnou zástenou. Na jej vyhotovenie pracovníci využili materiál, ktorý sa používa pri inštalácii výstav organizovaných archívom. Postavením zásteny a vytvorením pultu sa znížilo nebezpečenstvo kvapôčkovej nákazy.

Improvizovaná zástena v bádateľni Štátneho archívu v Nitre, pracovisku Archív Šaľa. Foto: Jozef Meliš.

Okrem pokynu ohľadom zvýšených hygienických štandardov vydalo Ministerstvo vnútra aj pokyn a manuál pre zamestnancov, ktorí sa vrátili z rizikových krajín, prípadne mali podozrenie na ochorenie COVID-19. Pokyn a manuál upravili postup pri nahlásení karantény. Taktiež bol vydaný pokyn ohľadom čerpania pracovného voľna v súvislosti so starostlivosťou o deti zamestnancov vo veku do 10 rokov a o nároku na ošetrovné, ak nemohli byť zverené do starostlivosti detského výchovného zariadenia.

Mimoriadna situácia pre ochorenie COVID-19 bola na Slovensku vyhlásená 12. marca 2020 od 6. hodiny. Táto gradujúca sa situácia vyvolávala v zamestnancoch archívov otázky a obavy zároveň. Zamestnanci sa dožadovali obmedzenia styku s verejnosťou alebo úplného zatvorenia bádateľní. Dňa 13. 3. 2020 prišlo z odboru archívov a registratúr oznámenie, že sa pracuje na pokyne, ktorý nariadi zatvoriť bádateľne archívov od 16. 3. do 27. 3. 2020. V ten istý deň bolo vydané metodické usmernenie sekcie verejnej správy Ministerstva vnútra, ktoré upravovalo postup útvarov sekcie a štátnych archívov pri poskytovaní služieb v nadväznosti na

vyhlásenie mimoriadnej situácie v Slovenskej republike. S účinnosťou od 16. 3. sa zrušila osobná komunikácia s klientmi a využívať sa mala výlučne telefonická, elektronická a písomná komunikácia. Osobné podania sa realizovali výlučne v podateľni v pracovných dňoch od 8.00 do 11.00. Zamedzil sa vstup klientov do priestorov sekcie a jej zariadení (archívov) a zatvorili sa bádateľne archívov.

Keďže vírusové ochorenie COVID-19 sa prenáša kvapôčkovou formou, jedným z účinných opatrení na zníženie šírenia nákazy bolo zavedenie možnosti výkonu práce z domu. Nielen že sa výkonom práce z domu zamedzilo stretávaniu sa pracovných tímov osobne, ale rozdelením kolektívu na pracovné zmeny, kde jedna vykonávala prácu z domu a druhá bola prítomná na pracovisku, bolo zaručené neprerušené fungovanie pracoviska aj v prípade, ak by sa niektorý zo zamestnancov nakazil novou chorobou. V tom prípade by boli v karanténe len zamestnanci z jeho pracovnej zmeny. Zvyšok kolektívu mohol nerušene zabezpečovať chod pracoviska. Práca z domu bola na sekcii verejnej správy a jej zariadení umožnená usmernením generálneho riaditeľa sekcie zo dňa 16. 3. 2020.

Bádateľne a priestory archívov sa pre verejnosť znova otvorili dňa 25. 5. 2020. Stalo sa tak na základe usmernenia Márie Mrižovej, riaditeľky odboru archívov a registratúr poverenej zastupovaním. Toto usmernenie prináša podrobné návrhy opatrení, ako čo najúčinnejšie zabezpečiť otvorenie bádateľní archívov tak, aby sa minimalizovali dôsledky ochorenia COVID-19. Medzi body návrhu patria: prijatie bádateľov len na základe vopred dohodnutého termínu štúdia; obmedziť počet bádateľov v bádateľni tak, aby bola zabezpečená vzdialenosť medzi bádateľmi minimálne 2 m; bádateľ môže vstúpiť do bádateľne len s vlastnými ochrannými prostriedkami – rúško a rukavice; niekoľko opatrení sa týka obmedzenia používania rovnakých písacích potrieb a pracovného priestoru rôznymi bádateľmi; uprednostňuje sa elektronická platba správnych poplatkov. Keďže podľa vedeckých zistení môže koronavírus prežívať na papieri 4 – 5 dní, je treba po ukončení štúdia študované archívne dokumenty odložiť na túto lehotu do karantény. Až po uplynutí času karantény je možné archívne dokumenty založiť späť na svoje miesto v depote; má sa dbať na zvýšenú dezinfekciu spoločných priestorov.

V tomto režime prijímajú štátne archívy bádateľov až do času písania tohto príspevku.

Jozef Meliš
Štátny archív v Nitre, pracovisko Archív Šaľa

ROZHOVOR S PhDr. VIKTOROM BORODOVČÁKOM, DrSc.

S Dr. Borodovčákom sme sa stretli 18. júna 2020 v parku na Račianskom mýte. Záujem redakcie nášho časopisu ho potešil a ochotne sme spolu pri šálke čaju debatovali. Napriek tomu, že v septembri oslávi už 94. narodeniny, má pán doktor nepochybne stále obdivuhodnú pamäť a čulý intelekt. Pýtali sme sa ho na jeho životné cesty a osudy, predovšetkým však na jeho pôsobenie v slovenskom archívnictve. Viktor Borodovčák od 1. januára 1953 pracoval v Archíve Povereníctva vnútra a listom z 5. novembra 1954 bol menovaný za riaditeľa Štátneho slovenského ústredného archívu (dnes Slovenský národný archív).[1] Hoci na tejto pozícii zotrval len dva roky (do 1. 12. 1956),[2] toto počiatočné obdobie po vzniku prvého skutočného slovenského ústredného archívu bolo v mnohom veľmi dôležité a predznamenalo jeho ďalšie smerovanie a vývoj.

Pán doktor, vy ste sa narodili vo Svaľave na Podkarpatskej Rusi (vtedy Československo, dnes Ukrajina), ale Vaším životným pôsobiskom sa stala Bratislava. Aké boli Vaše kroky, kým ste zakotvili v hlavnom meste Slovenska?

Narodil som sa vo Svaľave neďaleko Mukačeva, no môj otec bol Slovák. Pracoval ako súdny úradník na mukačevskom okresnom súde a zďaleka nebol jediný. Mojím odhadom boli z celkového počtu zamestnancov asi ¾ Slovákov. Ja som v tom čase chodil do českej školy, lebo slovenská tu žiadna nebola. V Mukačeve sme ostali aj po roku 1938, keď bola Podkarpatská Rus, respektíve jej časť, na základe 1. Viedenskej arbitráže pripojená k Maďarsku. Otec ovládal aj maďarčinu, a tak ostal pracovať na svojej pôvodnej pozícii. České gymnázium, na ktoré som dovtedy chodil, bolo zrušené a ja som si mohol vybrať medzi maďarským alebo rusínskym, tzv. ruským gymnáziom v Mukačeve. Zvolil som si rusínske. V roku 1945 som už bol dospelý, po maturite, a po príchode Sovietov som pôsobil v Československom armádnom zbore ako frontový tlmočník. Potom som začal diaľkovo študovať na užhorodskej univerzite a zároveň som sa stal

[1] Menoval ho povereník vnútra Jozef Lietavec. Za poskytnutie dokumentu z fondu Povereníctva vnútra uloženého v Slovenskom národnom archíve ďakujem kolegyni Jane Kafúnovej.

[2] Za presné určenie tohto dátumu ďakujem kolegovi Ladislavovi Jurányimu z Archívu Slovenskej akadémie vied.

PhDr. Viktor Borodovčák, DrSc. Foto: Štefan Hrivňák.

učiteľom na strednej škole, obchodnej akadémii v Mukačeve.

Podkarpatská Rus na konci vojny pripadla Sovietskemu zväzu. Ja, môj otec a rodina sme sa na Slovensko dostali v súvislosti s plnením medzinárodnej dohody medzi československým štátom a Sovietskym zväzom o krajanoch, teda o Čechoch a Slovákoch, ktorí žili na území Sovietskeho zväzu. Náš transport nasledoval hneď po presídľovaní volyňských Čechov, s čím sa začalo vo februári 1947. My sme odišli v lete 1947, hranice sme prešli v júni.

A hneď po svojom príchode do Bratislavy ste sa zapísali na Slovenskú univerzitu (vtedajší názov Univerzity Komenského v Bratislave)?

Áno, chcel som študovať, a tak som sa zakrátko po našom príchode išiel zahlásiť na filozofickú fakultu. Štúdium filozofie a dejepisu mi vlastne odporučila aj úradníčka pri zápise. Keď sa pozrela na moje papiere, povedala: „Vy ovládate jazyky, zapíšte si dejiny a filozofiu."

Spomínam si, že z našich učiteľov sa mi najprístupnejší zdal profesor Varsik. Profesor Rapant sa zahaľoval do takej clony, bol neprístupný, no zo všetkých ako historik najplodnejší. Za doktora filozofie (PhDr.) som bol promovaný v novembri 1952. V tom čase som už bol asistentom na katedre. No nepohodol som sa s vtedajším vedúcim našej katedry Jaroslavom Dubnickým. Keďže v tom čase sa zmluvy s asistentmi uzatvárali len na jeden rok, po uplynutí kalendárneho roka som skončil a začal som si hľadať nové zamestnanie.

A archív bol vaša prvá voľba?

Priznám sa, že som poškuľoval aj po múzejníctve. Ale tam neboli miesta. A tak som 1. januára 1953 nastúpil do Archívu Povereníctva vnútra ako radový pracovník. Riaditeľom bol Jozef Beláčik.

Práve Beláčika ste potom nahradili vy.

Áno, Beláčika na základe nejakej údajnej sabotáže prepustili z Povereníctva vnútra a s ním aj viacerých bývalých notárov a ja som sa tak stal vedúcim Archívu Povereníctva vnútra. Samozrejme, bývalí notári boli vnímaní aj ako nositelia starého režimu, a preto sa ich v určitom momente rozhodli zbaviť.[3]

Takže ste sa ako mladý historik postavili na čelo prvého skutočného ústredného slovenského archívu, stali ste sa aj členom Slovenskej archívnej komisie, neskôr Slovenskej vedeckej archívnej rady, školili ste archivárov do praxe...

Tie funkcie, čo spomínate, už pramenili z tej riaditeľskej pozície. Aj tieto školenia, ktoré som absolvoval, boli vlastne ex offo (napríklad známe školenie v Sokolovciach v júni 1953). Viete, ja som v skutočnosti nemal o toto miesto záujem, moje kariérne ambície neboli ani riaditeľské ani archivárske. Vždy som chcel byť historikom. Mňa na pozíciu riaditeľa archívu dostali určité predispozície. Bol som podpredsedom fakultnej organizácie Zväzu socialistickej mládeže, a tak som mal aj určité kontakty. V archívnictve pôsobili starší a skúsenejší kolegovia, napríklad Mária Bokesová, ale miesto som vďaka tomu dostal ja.

Viete, nechápte ma zle, ale ja som sa na archívnictvo pozeral ako na dielňu, kde sa pripravuje maj-

[3] Jozef Beláčik po prepustení od 1. apríla 1954 pracoval pre Správu geodézie a kartografie na Slovensku. Za poskytnutie dokumentu z fondu Povereníctva vnútra uloženého v Slovenskom národnom archíve ďakujem kolegyni Jane Kafúnovej.

ster. Že historik zo mňa nikdy nebude, pokiaľ nebudem vidieť archív v jeho pramennej podobe. Už od prvého semestra ma na škole učili, že archív, tam máš pramene, z ktorých ty potom budeš kreovať, písať štúdie, knihy atď.

Neskôr ste sa k písaniu kníh skutočne dostali, ako si však spomínate práve na obdobie, keď ste boli riaditeľom Štátneho slovenského ústredného archívu?

Boli to turbulentné časy. Slovenskú spoločnosť začali spravovať, ak to mám povedať slušne, diletanti. Málokto vedel, čo je a na čo slúži archív. Mojou úlohou bolo zabezpečiť preberanie a koncentrovanie materiálu ústrednej povahy pre náš archív. No a keď som prišiel do inštitúcie, od ktorej som ten materiál chcel, tak sa len uškŕňali. Nebyť toho, že som bol doktor, tak by ma boli asi vyhnali.

Archív som začal budovať postupne, a to najmä vďaka inštruktáži, ktorú som dostával z Prahy. Predsa len tam bolo archívnictvo vyspelejšie. Spolu s mojimi pracovníkmi sme začali preberať a sústrediť hlavne materiál povereníctiev, ktorý už nepotrebovali pre svoj chod. Za môjho pôsobenia sme dostali budovu bývalého ústredia Štátnej bezpečnosti na Križkovej ulici, kam sme sa presťahovali zo Župného námestia.

V decembri 1956 ste sa stali zamestnancom Slovenskej akadémie vied a zotrvali ste tu až do odchodu do dôchodku v roku 1991. V archívnictve ste pôsobili krátko, no ako si dnes spomínate na svojich kolegov – archivárov?

Dobre si pamätám na prvého riaditeľa Slovenskej archívnej správy Jána Kováča. Ten nemal ani potuchy o tom, čo je archívnictvo, a tak všetko nechal spočiatku na mňa. Ja som šiel za archivármi Michalom Kušíkom a Jozefom Mazúrom (*Kušík pracoval v tom čase v Pôdohospodárskom archíve v Bratislave, Mazúr v Archíve mesta Trnavy – pozn. redakcie*). Oboch som už poznal a oslovil som ich s ponukou, či by sa nechceli stať členmi archívnej správy, kde budú mať vplyv na smerovanie slovenského archívnictva. Obaja súhlasili a zrejme na ich rozhodnutie mala vplyv aj platová otázka. Mimochodom, práve s Jánom Kováčom som si dobre rozumel. Boli sme približne v rovnakom veku, spriatelili sme sa a sem-tam sme si spolu vyšli po pracovnej dobe zabaviť sa.

Za rozhovor ďakuje Štefan Hrivňák
Archív mesta Bratislavy

AKTUÁLNE ZO ŽIVOTA ARCHIVÁROV – SPRÁVY

MÚZEJNÍK AKO YOUTUBER

(Pamäťové inštitúcie v online priestore na príklade Mestského múzea v Senci)

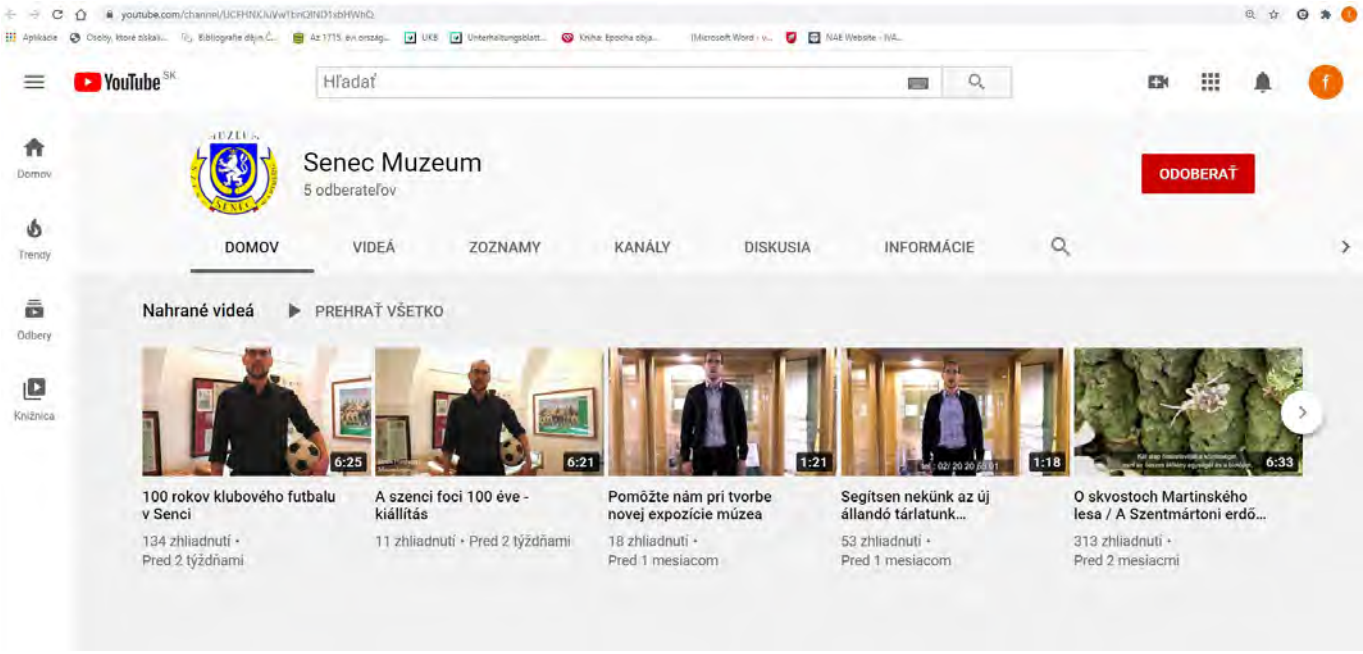
Dôležitosť sociálnych sietí vo svete v súčasnosti už nikto nespochybňuje. Zohrávajú dôležitú úlohu v každodennom živote nás všetkých. Chtiac či nechtiac sa s nimi dostáva do kontaktu každý. V posledných rokoch si aj pamäťové inštitúcie uvedomujú dôležitosť týchto platforiem, ktoré vedia zefektívniť komunikáciu s verejnosťou.

Význam sociálnych sietí vyzdvihuje aj Kateřina Perglová, pracovníčka oddelenia vonkajších vzťahov Národného múzea v Prahe, ktorá v časopise *Muzeum* píše nasledovné: „Sociálne siete sú ideálnou platformou pre diskusiu a zisťovanie spätnej väzby naprieč vekovými skupinami a pomáhajú vytvárať pozitívny obraz modernej otvorenej inštitúcie.“[1]

Nepochybne jednou z najdôležitejších webových stránok je youtube, určená na zdieľanie videí. Dôležitosť tejto stránky vzrástla počas pandémie ešte viac, keďže všetky kultúrne a pamäťové inštitúcie boli zatvorené.

Youtube je skvelým nástrojom na to, aby sa napr. nejaký produkt ľahším spôsobom priblížil k potenciálnemu zákazníkovi. Pamäťové inštitúcie môžu využívať túto platformu na propagovanie svojich publikácií, realizovaných výstav alebo expozícií, môžu napr. formou videa pozvať na prednášku alebo predstaviť verejnosti svoje zbierky. Múzeum si môže vybrať, či bude komunikovať pomocou videí pozvoľne, trochu osobnejšie, alebo skôr zaujme oficiálnejším tónom. Pamäťové inštitúcie môžu využiť aj možnosť „live streamu“, čiže živých vysielaní, verejnosť si tak môže pozrieť napr. prednášku v priamom prenose, pričom bude mať i možnosť položiť otázky prednášajúcemu.

[1] PERGLOVÁ, Kateřina. Národní muzeum na sociálních sítích. In *Muzeum*. Praha: Národní muzeum, roč. 50, 2012, zvláštní vydání, s. 116–117, ISSN 1803-0386.

Tieto možnosti, ktoré ponúka stránka youtube, začali využívať aj zamestnanci Mestského múzea v Senci. V súčasnosti síce môžeme hovoriť iba o testovacej fáze, ale je isté, že videá budú časom postupne pribúdať.[2] Na začiatku vznikla idea, aby zamestnanci múzea oboznámili návštevníkov s najdôležitejšími predmetmi, ktoré sa v múzeu nachádzajú. Prvé video bolo vydané 23. apríla. Vedúci múzea Gábor Strešňák v ňom predstavil jednu olejomaľbu z 19. storočia, pôvodne stredový obraz procesijnej zástavy. Na jednej strane zachovaného plátna je zachytený výjav Madony s dieťaťom a na druhej strane Svätá Trojica. Toto video bolo vyhotovené v slovenskom i v maďarskom jazyku a spolu dosiahli viac než 660 videní, pričom je dôležité spomenúť, že videá nijakým spôsobom neboli na sociálnych sieťach propagované formou platenej reklamy.

Ďalšie video, vyhotovené múzeom, zoznámilo diváka s Martinským lesom, ktorý sa nachádza v blízkosti mesta Senec. Video s názvom *O skvostoch Martinského lesa* bolo vyhotovené v slovenskom jazyku s maďarskými titulkami. Téma Martinského lesa je dôležitá aj z pohľadu múzea, keďže je formou diorám reprezentovaný v jeho prírodovednej expozícii. Vo videu vystupovala biologička a kurátorka múzea Jana Fedorová.

Zatiaľ posledné zverejnené video bolo vytvorené s iným cieľom, a to ako spoznávanie zbierok múzea. Naša inštitúcia sa rozhodla uverejniť výzvu vo forme videa, v ktorom žiada obyvateľov Senca a okolia, aby pomohli múzeu pri vybudovaní novej expozície s tematikou dobrovoľného hasičstva.

Pri vytváraní videí je múzeu nápomocná pomerne prijateľná technická vybavenosť. Videá sa natáčajú kamerou Panasonic HC – V770, ktorá má v sebe zabudovaný celkom dobrý mikrofón, napriek tomu sa zvuk nahráva cez malý nahrávač ZOOM H2n. Tento ručný rekordér používajú zamestnanci múzea aj pri nahrávaní rôznych rozhovorov a oral history. Prístroj ponúka rôzne možnosti nastavenia snímania zvuku. Na strihanie videí sa nám podarilo zaobstarať výkonný počítač určený na tieto práce.

Editovanie videí vykonáva zamestnanec múzea János Hushegyi, ktorý mal už aj predtým isté skúsenosti so strihaním audiovizuálnych diel. Prevádzkuje youtube kanál, kde zverejňuje videá zo svojich opráv elektrických gitár, taktiež edituje jednoduché videoklipy pre svoje hudobné projekty.

Najväčším nedostatkom sú chýbajúce svetlá, kvôli čomu je natáčanie niekedy nemožné vykonať, hlavne keď je vonku zamračené počasie. Vnútorné svetlá budovy sú častokrát slabé, aby vhodne osvetlili priestor natáčania. Našťastie, kamera ponúka rôzne možnosti nastavenia svetelnosti záberu. Situáciu tiež sťažovali stavebné práce v múzeu prebiehajúce z dôvodu budovania nových expozičných priestorov na druhom poschodí sídelnej budovy – tzv. Tureckého domu. Kvôli tomu sme častokrát museli isté zábery alebo zvukové stopy opakovane natočiť a nahrať.

[2] Doterajšiu aktivitu nájdete na: https://www.youtube.com/channel/UCFHNKJuVwTbnQlND1xbHWhQ.

Videá boli pozitívne hodnotené verejnosťou. Boli viackrát zdieľané na rôznych seneckých mestských stránkach, a taktiež i na univerzitnej a vedeckej pôde. Múzeum naďalej plánuje vytvárať nové videá nielen o zbierkových predmetoch, ale aj o nových výstavách a expozíciách. Máme v pláne vyskúšať tiež živé vysielanie niektorých prednášok.

To, že realizovanie takejto činnosti má význam, môžeme vidieť i na príkladoch rôznych zahraničných inštitúcií. Spomenieme iba Maďarské národné múzeum v Budapešti, ktoré od začiatku vypuknutia pandémie začalo zverejňovať krátke videá oboznamujúce divákov s numizmatickou zbierkou múzea. Inštitúcia zverejnila doteraz 100 videí, ktoré za necelé tri mesiace dosiahli na stránke youtube viac ako 30 000 zhliadnutí a na facebookovej stránke prekročili číslo 140 000 zhliadnutí. Z takto spracovaných numizmatických príspevkov má vyjsť dokonca v blízkej budúcnosti i tematicky spracovaná monografia. Činnosť Maďarského národného múzea môže byť nielen nám, zamestnancom Mestského múzea v Senci, príkladom. Zostáva už len veriť, že aj my raz dosiahneme podobné úspechy.

János Hushegyi
Mestské múzeum v Senci

„ÚČELOM NIE JE ZNIČENIE...“ AKCIA K A R V BRATISLAVSKOM KRAJI

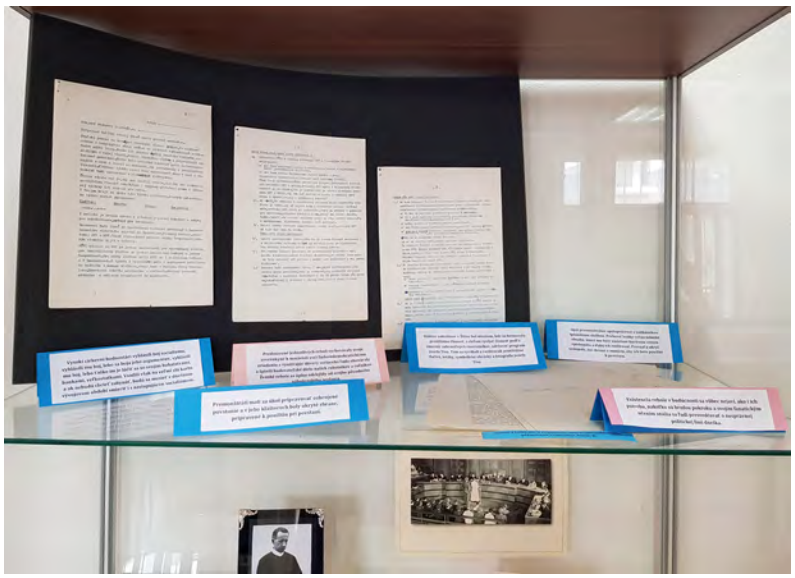
Výstava archívnych dokumentov v Štátnom archíve v Bratislave

V apríli tohto roku uplynulo 70 rokov od tzv. Barbarskej noci, ktorá je považovaná za počiatok plánovanej likvidácie mužských reholí komunistickým režimom v Československej republike. V noci z 13. na 14. apríla 1950 prebehla Akcia K, počas ktorej boli rehoľníci z celého územia štátu odsunutí do niekoľkých sústreďovacích kláštorov. V nich mali často vo veľmi nepríjemných podmienkach pracovať a „prevychovávať sa“. Rehoľníci, ktorí boli priaznivo naklonení režimu, boli rozmiestnení do rôznych farností. Niektorí odišli do civilu, ďalší boli poslaní do armády, kde slúžili v pomocných technických práporoch. Podobný osud postihol aj ženské rehole. Tie boli likvidované v priebehu Akcie R, ktorá začala 29. augusta 1950. Spolu bolo v rámci Slovenska internovaných približne 1 200 rehoľníkov a 2 000 rehoľníčok.

Pohľad na výstavu archívnych dokumentov „Účelom nie je zničenie...“ Akcia K a R v Bratislavskom kraji, ktorá bola inštalovaná v priestoroch bádateľne Štátneho archívu v Bratislave. Foto: Lucia Ondíková.

Pri príležitosti 70. výročia týchto udalostí usporiadali pracovníci Štátneho archívu v Bratislave v priestoroch archívu výstavu na spomínanú tému. V piatich vitrínach predstavili výber z najzaujímavejších dokumentov mapujúcich prípravu, priebeh a dôsledky Akcie K a R v Bratislavskom kraji. Autori výstavy sa snažili okrem všeobecných opatrení a nariadení prezentovať v prvom rade také prameňe, ktoré opisujú reálny stav a priebeh Akcie K a R

Vystavované archívne dokumenty sú súčasťou fondu Krajský národný výbor v Bratislave (cirkevný odbor) uloženého v Štátnom archíve v Bratislave. Foto: Lucia Ondíková.

Návštevníci výstavy. Foto: Lenka Pavlíková.

v konkrétnych kláštoroch. Archívne dokumenty pochádzajúce z rokov 1950 – 1952 boli tematicky rozmiestnené v jednotlivých vitrínach.

Prvá vitrína obsahovala dokumenty týkajúce sa prípravy celej akcie. Túto časť prezentovali vybrané pasáže z organizačných pokynov, smerníc pre hospodárske usporiadanie vyprázdnených kláštorov a referáty o jednotlivých kláštoroch. Zaujímavé boli najmä krátke výstižné výňatky z niektorých referátov popisujúce jednotlivé rehole, z ktorých si návštevník mohol urobiť približnú predstavu o vzťahu vtedajšieho režimu k reholiam.

Ďalšiu skupinu dokumentov predstavovali vybrané správy popisujúce priebeh odsunu rehoľníkov a rehoľníčok a stav majetku, ktorý po sebe v kláštore zanechali. Okrem podrobného inventára nábytku všetkých miestností v kláštore zaujali návštevníkov aj súpis nehnuteľného majetku, živého inventára či informácie o množstve a použití zabaveného vína.

Ubytovacím podmienkam a organizácii života rehoľníkov v centralizačných kláštoroch bol venovaný priestor tretej vitríny. V štvrtej vitríne boli umiestnené dokumenty týkajúce sa školení rehoľníčok a rehoľníkov a ich každodennej činnosti v sústreďovacích kláštoroch. Pozornosť upútala i tabuľka uvádzajúca informácie o využití vyprázdnených kláštorov, prípadne prehľad o mníškach ochotných odísť do civilného povolania.

Nielen laickú verejnosť určite zaujala posledná piata vitrína, v ktorej bolo vystavených niekoľko zaujímavých archívnych dokumentov. Za zmienku stoja napríklad zoznamy osobných vecí, ktoré boli odsunutým mníchom poslané do centralizačných kláštorov či mimoriadne situačné správy o neprimeraných pomeroch v jednotlivých kláštoroch.

Textové dokumenty boli doplnené niekoľkými ilustračnými fotografiami. Návštevníka mohli upútať aj vizuálne zaujímavé situačné náčrty vyprázdnených kláštorov, vyhotovené pre potreby zásahu počas Akcie K a R. Pre lepší prehľad výstavu doplnili i mapy vytvorené pracovníkmi archívu, na ktorých bolo možné sledovať rozmiestnenie jednotlivých mužských a ženských kláštorov v rámci Bratislavského kraja. Na mape mužských kláštorov bolo šípkami naznačené, odkiaľ a do ktorého kláštora boli rehoľníci prevezení. Zaujímavé boli tiež grafy s finančnou hotovosťou, nájdenou a zabavenou v jednotlivých mužských kláštoroch v Bratislave.

Výstava k 70. výročiu Akcie K a R bola pripravovaná zamestnancami archívu počas mimoriadnej situácie, keď bol archív pre verejnosť zatvorený. Po uvoľnení opatrení a znovuotvorení archívu bola výstava za sprísnených podmienok prístupná verejnosti v bádateľni Štátneho archívu v Bratislave do konca júla 2020.

Lucia Ondíková
Štátny archív v Bratislave

SPOMIENKA NA 70. VÝROČIE AKCIE K V TRNAVE

V sobotu 20. júna 2020 usporiadali trnavskí františkáni, v spolupráci so Štátnym archívom v Trnave a Ústavom pamäti národa, podujatie – Františkánske dvere dokorán – venované spomienke na Akciu K, ktorej cieľom bola likvidácia mužských reholí. Jej prvá časť prebehla v noci z 13. na 14. apríla 1950. Táto udalosť sa do dejín zapísala tiež pod názvom Barbarská noc.

Plánovanému otvoreniu dverí kláštora predchádzali aj v trnavskom archíve rozsiahle prípravy. Intenzívne sa pripravovala nová putovná výstava, ktorá pozostávala zo zväčšených kópií archívnych dokumentov. Tie sa netýkali výhradne len Barbarskej noci, ale mapovali situáciu kláštorov a rehoľníkov i po nej. Doplnená bola fotografiami kláštorov, rehoľníkov, ale napríklad aj majetku zadržaného počas akcie. Výstava bola návštevníkom voľne prístupná počas celého trvania podujatia a jej inštalácia, ako aj rozmery kópií archívnych dokumentov, im umožňovali osobne si prečítať napríklad správy veliteľov štátnej bezpečnosti či svedectvá zúčastnených a získať tak informácie „z prvej ruky“.

Aby si prišli na svoje všetky kategórie návštevníkov, program bol rozdelený na niekoľko častí. Pre rodiny s deťmi si františkáni prichystali hry a občerstvenie. Refektár kláštora bol zase nachystaný pre tých, ktorí mali záujem dozvedieť sa niečo viac o Akcii K. Ako prvý im k tomu pomohol páter Cyril (OFM), ktorý svojou prednáškou *Františkáni po Akcii K* opísal príbehy františkánov počas osudnej noci, transport do sústreďovacích kláštorov, ich pobyt v nich, odsun do pomocných technických práporov a následne i život v reholi až do skončenia trvania komunistického režimu. Nasledovala odborná prednáška riaditeľky Štátneho archívu v Trnave Júlie Ragačovej pod názvom *Likvidácia františkánskeho kláštora v Hlohovci v r. 1950*. Na základe informácií zachovaných v archívnych dokumentoch v nej bol dopodrobna vykreslený priebeh akcie v kláštore františkánov v Hlohovci – príchod štátnej bezpečnosti, zhromaždenie rehoľníkov, čo sa odohrávalo pred ich odchodom, ako prebehla cesta, čo všetko sa našlo vo františkánskych celách po ich odchode, zabezpečenie bohoslužieb, ako aj osud budovy kláštora, v ktorej bolo po jej opustení zriadené múzeum. Na záver bol pripravený a premietaný dokumentárny film z dielne Ústavu pamäti národa – *Tiene barbarskej noci*. Ten priniesol osobné svedecké výpovede piatich mužov, ktorí Akciu K i všetko, čo nasledovalo po nej, sami prežili. V prestávkach medzi jednotlivými prednáškami a premietaním filmu mali návštevníci možnosť prezrieť si rôzne archívne dokumenty týkajúce sa františkánskej rehole. Čakala ich tiež komentovaná prehliadka Kostola sv. Jakuba spojená s výstupom na kostolnú vežu. Celé podujatie bolo zakončené svätou omšou, po ktorej bol v kostole pre vyhradený počet návštevníkov prichystaný benefičný koncert Simy Martausovej.

Úvodný príhovor brata Filipa. Foto: Barbora Kollárová.

Premietanie filmu Tiene barbarskej noci. Foto: Barbora Kollárová.

Podujatie sa i napriek nepriazni počasia tešilo hojnému počtu návštevníkov, pre ktorých sa akcie organizované v rámci spolupráce trnavských františkánov s trnavskými archivármi už stali akousi zárukou kvalitne stráveného popoludnia.

Barbora Kollárová
Štátny archív v Trnave

Z MINULOSTI NAŠICH ARCHÍVOV

ARCHÍV DIVADELNÉHO ÚSTAVU

Medzi inštitúcie uchovávajúce a prezentujúce kultúrne dedičstvo patrí aj Divadelný ústav v Bratislave, ktorého neoddeliteľnou súčasťou je jeho vlastný archív.

Divadelný ústav je celoslovenskou odbornou inštitúciou v priamom riadení Ministerstva kultúry Slovenskej republiky, ktorá sa zaoberá komplexným výskumom, dokumentáciou a poskytovaním informácií vo vzťahu k divadelnej kultúre na Slovensku od vzniku prvej profesionálnej scény v roku 1920.

Počiatky budovania divadelnej dokumentácie na Slovensku nachádzame v roku 1953, keď Povereníctvo školstva, vied a umení zriadilo v rámci Slovenského múzea v Bratislave samostatné Divadelné oddelenie. Po jeho založení boli pracovníci všetkých múzeí a kultúrnych referátov KNV, ONV a MNV vyzvaní obežníkom Zväzu slovenských múzeí, aby boli nápomocní pri budovaní Divadelného oddelenia zasielaním písomných dokumentov. Zasielať mali fotografie, plagáty a recenzie týkajúce sa divadelnej kultúry na Slovensku v minulosti. Významná slovenská divadelná režisérka Magdaléna Husáková-Lokvencová bola v tomto období poverená zhromažďovaním tohto dokumentačného materiálu o dejinách divadla na Slovensku.[1] V tom čase existovala veľká snaha upozorniť všetky divadlá na Slovensku na skutočnosť, že bolo založené Divadelné oddelenie. Zároveň boli divadlá nabádané k tomu, aby zo svojich archívov uložili všetok historicko-dokumentačný materiál do depozitu Divadelného oddelenia Slovenského múzea v Bratislave, alebo aby boli tieto materiály aspoň zapožičané na vyhotovenie potrebných duplikátov. Požadované materiály sa mali zasielať k starším inscenáciám i k inscenovaným hrám aktuálnych repertoárov. Takto sa začal rodiť prvý súbor dokumentov so vzťahom nielen k profesionálnemu divadlu, ale aj divadlu ochotníckemu.[2]

V roku 1955 sa zbierkotvorné aktivity na čas utlmili z dôvodu menšieho rozpočtu a odchodu vedúcej oddelenia. Po jej odchode ostalo toto miesto dlhšiu dobu neobsadené. V tomto období bolo Divadel-

Archívny depot Divadelného ústavu. Foto: Katarína Švábiková.

Bádateľňa Divadelného ústavu. Foto: Katarína Švábiková.

[1] Kolektív autorov. *Divadelný ústav 1961 – 2011*. Bratislava: Divadelný ústav, 2011, s. 17, ISBN 978-80-89369-33-1.
[2] *Divadelný ústav*, ref. 1, s. 17-19.

Svedectvo.

Pán Slečna Ján Borodáč

učiteľ v Kvočanoch narodený v Prešove

dňa 11-ho júna 1919 navštevoval od dňa 21. júla po 2. august 1919. naukobeh pre učiteľov v Prešove.

Počúval prednášky o československej literatúre, vlastivede, slovenskej mluvnici a pravopise.

V Prešove, dňa 2-ho augusta 1919.

prednášateľ čskslov. literatúry.

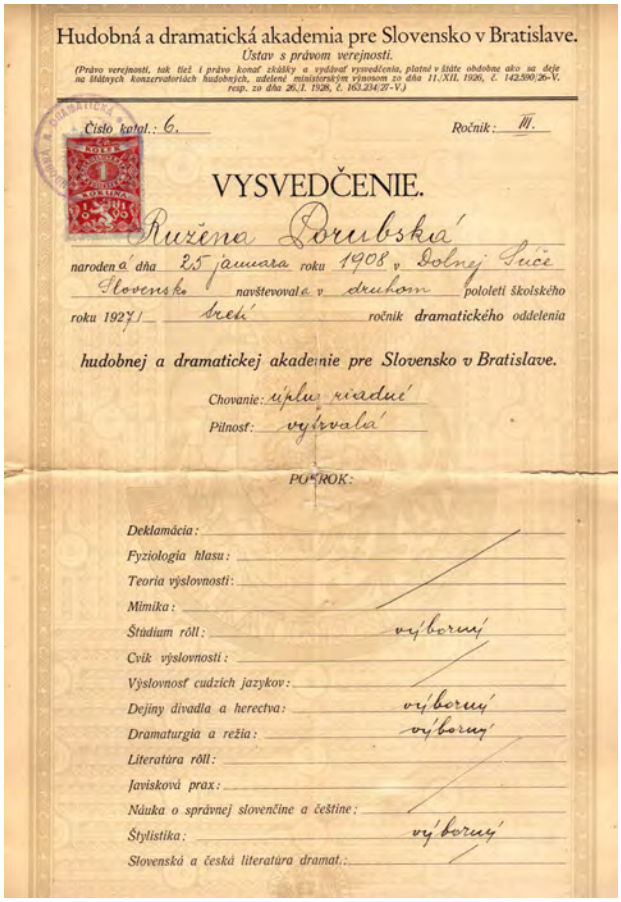
prednášateľ vlastivedy.

prednášateľ mluvnice a pravopisu.

Školdozorský úrad v Prešove župy Šarišskej

šk. inšpektor, správca naukobehu.

Potvrdenie pre J. Borodáča o absolvovaní kurzu pre učiteľov v Prešove z roku 1919. Zdroj: Archív Divadelného ústavu, fond Janko Borodáč.

Hudobná a dramatická akademia pre Slovensko v Bratislave.

Ústav s právom verejnosti.

(Právo verejnosti, tak tiež i právo konať skúšky a vydávať vysvedčenia, platné v štáte obdobne ako sa deje na štátnych konzervatóriách hudobných, udelené ministerským výnosom zo dňa 11./XII. 1926, č. 142.590/26-V. resp. zo dňa 26./I. 1928, č. 163.234/27-V.)

Číslo katal.: 6. Ročník: III.

VYSVEDČENIE.

Ružena Porubská

narodená dňa 25 januara roku 1908 v Dolnej Súče Slovensko navštevovala v druhom pololetí školského roku 1927/ tretí ročník dramatického oddelenia hudobnej a dramatickej akademie pre Slovensko v Bratislave.

Chovanie: úplu riaduć

Pilnosť: vytrvalá

POSTUPOK:

Deklamácia:
Fyziologia hlasu:
Teoria výslovnosti:
Mimika:
Štúdium rôll: výborný
Cvik výslovnosti:
Výslovnosť cudzích jazykov:
Dejiny divadla a herectva: výborný
Dramaturgia a režia: výborný
Literatúra rôll:
Javisková prax:
Náuka o správnej slovenčine a češtine:
Štylistika: výborný
Slovenská a česká literatúra dramat.:

Vysvedčenie Ruženy Porubskej z roku 1927 o absolvovaní tretieho ročníka dramatického oddelenia hudobnej a dramatickej akadémie pre Slovensko v Bratislave. Zdroj: Archív Divadelného ústavu, fond Ružena Porubská.

né oddelenie Slovenského múzea dokonca zrušené a divadelné zbierky sa stali súčasťou Kultúrno-historického oddelenia. Hrozilo, že systematicky budovaná zbierka bude rozdelená na menšie časti podľa nových kritérií.[3]

Povereníctvo školstva a kultúry v roku 1957 rozhodlo o obnovení činnosti Divadelného oddelenia v Slovenskom múzeu v Bratislave už ako Divadelno-dokumentačného oddelenia pod vedením divadelného historika Andreja Smolinského.[4] To nadviazalo veľmi úzke pracovné kontakty s pražským Divadelným ústavom založeným v roku 1959. Ich spolupráca viedla v roku 1961 k začleneniu Divadelného oddelenia Slovenského múzea v Bratislave do pražského Divadelného ústavu ako jeho detašovaného pracoviska. Od tohto momentu sa začali písať dejiny bratislavského Divadelného ústavu. Vďaka rozvinutiu dostatku špecifických aktivít pri budovaní divadelnej dokumentácie sa postupne pripravili podmienky pre vznik samostatného Divadelného ústavu na Slovensku.

Plnú samostatnosť a nezávislosť ako pracovisko dostal Divadelný ústav v roku 1969, keď bol zriadený ako samostatný ústav v Bratislave. V roku 1984 sa Divadelný ústav v Bratislave spojil s obsahovo nekompatibilným Výskumným oddelením kultúry a umenia Ústavu pre informácie a riadenie v kultúre do Ústavu umeleckej kritiky a divadelnej dokumentácie. V roku 1991 sa od Ústavu umeleckej kritiky a divadelnej dokumentácie odčlenili hodnotiteľské a dokumentačné úseky a vzniklo Národné divadelné centrum, ktoré sa venovalo výskumu a dokumentácii profesionálneho divadelníctva na Slovensku. V roku 1999 na základe rozhodnutia Ministerstva kultúry SR bolo Národné divadelné centrum premenované na Divadelný ústav.[5]

[3] *Divadelný ústav*, ref. 1, s. 20-21.
[4] *Divadelný ústav*, ref. 1, s. 22.
[5] HUDEC, Rudolf. *Krátky sprievodca Archívom Divadelného ústavu*. Bratislava: Divadelný ústav, 2011, s. 12, ISBN 978-80-89369-29-4.

Legitimácia Janka Borodáča. Zdroj: Archív Divadelného ústavu, fond Janko Borodáč.

Titulná strana bulletinu k opere Guiseppe Verdiho Trubadúr z roku 1974. Zdroj: Archív Divadelného ústavu, fond Július Gyermek.

V roku 2002 sa uskutočnila hĺbková revízia správy dokumentov Divadelného ústavu, pri ktorej boli vyčlenené archívne fondy a zbierky. V nadväznosti na to bol iniciovaný vznik samotného archívu na pôde Divadelného ústavu. Vedenie Divadelného ústavu v tomto roku požiadalo Odbor archívnictva a spisovej služby MV SR[6] o jeho zriadenie. Po prerokovaní návrhu a stanovení podmienok bol v roku 2002 zriadený Archív Divadelného ústavu v zmysle zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 395/2002 Z. z. o archívoch a registratúrach. Archív Divadelného ústavu v súčasnosti patrí do siete špecializovaných verejných archívov na Slovensku.[7]

Dôvodom zriadenia archívu bola popri sprísnení povinnosti pri správe archívneho dedičstva v Slovenskej republike aj skutočnosť, že roky akvizičnej činnosti Divadelného ústavu boli spojené s nadobúdaním množstva cenného pramenného materiálu, dokumentujúceho tvorbu generácií divadelníkov, ktorého správa si vyžadovala odborný archívny prístup. Archív Divadelného ústavu vykonáva aj predarchívnu starostlivosť, preberá archívne dokumenty z registratúry Divadelného ústavu, eviduje získané archívne dokumenty a udržuje ich evidenciu v súlade so skutočným stavom, ochraňuje archívne dokumenty a sprístupňuje ich. Taktiež vydáva a aktualizuje bádateľský poriadok či umožňuje výkon štátneho odborného dozoru.

V súčasnosti je kompletná dokumentačná činnosť ako primárne poslanie Divadelného ústavu v správe Oddelenia divadelnej dokumentácie, informatiky a digitalizácie. Oddelenie zahŕňa Múzeum Divadelného ústavu, Knižnicu Divadelného ústavu, Archív Divadelného ústavu a dokumentačné zbierky. Ide o špecializované odborné pracoviská, prostredníctvom ktorých sú zbierky a fondy uchovávané, spracovávané a sprístupňované odbornej i širokej verejnosti.

Archív Divadelného ústavu disponuje vyše 140 osobnými fondmi a ďalšími 30 fondmi a zbierkami iného charakteru.[8] Fondy a zbierky Archívu Divadelného ústavu sú rozdelené do nasledujúcich skupín:

1. Osobné fondy,
2. Archívne fondy divadiel a múzeí,
3. Archívne fondy iných ústredných orgánov,
4. Archívne fondy vydavateľstiev a redakcií,
5. Archívne fondy záujmových organizácií,
6. Archívne fondy iných kultúrnych zariadení,

[6] Dnes odbor archívov a registratúr MV SR.
[7] HUDEC, ref. 5, s. 12.
[8] Kniha prírastkov Archívu Divadelného ústavu, s. 1-81.

7. Zbierky fotografií, fotonegatívov a diapozitívov,
8. Zbierky plagátov a letákov,
9. Iné zbierky.

Fondy a zbierky Archívu Divadelného ústavu

Osobné fondy tvoria najpočetnejšiu skupinu fondov Archívu Divadelného ústavu. Možno v nich nájsť rôznorodé druhy archívnych materiálov, ktoré patrili slovenským divadelným profesionálnym hercom, herečkám, režisérom či ľuďom iným spôsobom spätým s divadelníctvom na Slovensku. Spomedzi mnohých možno spomenúť napríklad osobný fond významného slovenského dramatika a dramaturga Petra Karvaša. Fond je vhodným prameňom pre výskum života a diela Petra Karvaša, ako aj dejín divadelnej kultúry na Slovensku v 40. až 70. rokoch 20. storočia. Fond obsahuje osobné dokumenty, prijatú korešpondenciu, osobné i profesionálne fotografie s významnými osobnosťami kultúrneho a politického života. Gro fondu tvoria rukopisy a texty Karvašových divadelných inscenácií, rozhlasových hier, televíznych filmov, inscenácií a seriálov. Súčasťou fondu sú aj recenzie týchto inscenácií, bulletiny a divadelné plagáty.[9]

Ďalším zaujímavým osobným fondom, ktorý môžeme spomenúť ako príklad, je fond herca a režiséra Janka Borodáča. Fond obsahuje osobné dokumenty a rozsiahlu korešpondenciu s významnými osobnosťami slovenskej kultúry, najmä s manželkou Oľgou Borodáčovou, Andrejom Bagarom, Jánom Belnayom, Ivanom Stodolom. Ďalej sa tu nachádzajú preklady hier, režisérske príhovory a poznámky, zápisníky, denníky, fotografický materiál zo súkromného a profesionálneho života umelca. Tento pomerne rozsiahly materiál poskytuje obraz o živote Janka Borodáča a môže slúžiť aj na bližšie spoznanie dejín Slovenského národného divadla.[10]

Spomedzi ostatných skupín fondov a zbierok archívu môžeme spomenúť fond Slovenskej literárnej agentúry. Tento fond obsahuje takmer kompletný súbor inscenačných textov vydaných Slovenskou literárnou agentúrou, posudky dramatických textov, ktoré boli agentúre ponúknuté na vydanie, zmluvy s autormi na vyhotovenie diel, autorské zmluvy, edičné a autorské plány Slovenskej literárnej agentúry. Fond môže predovšetkým slúžiť ako prameň k dejinám divadelnej edičnej činnosti na Slovensku.[11]

DOVOĽUJE SI OZNÁMIŤ,
ŽE UVÁDZA OPERU

Prevádzkový odd. prijíma záväzné objednávky
do 17.marca 1974 !!!!

SND

GIUSEPPE VERDI

TRUBADÚR

OBNOVENÁ PREMIÉRA 23. MARCA 1974
II. PREMIÉRA 24. MARCA 1974

DIRIGENT VIKTOR MÁLEK
REŽISÉR JÚLIUS GYERMEK
ZBORMAJSTER LADISLAV HOLÁSEK
SCÉNA PAVOL M. GÁBOR,
vyznamenaný „Za vynikajúcu prácu"
KOSTÝMY MARCEL POKORNÝ, PRAHA

SND

Oznámenie o uvedení premiéry opery Guiseppe Verdiho Trubadúr z roku 1974 v Slovenskom národnom divadle. Zdroj: Archív Divadelného ústavu, fond Július Gyermek.

Dokumentačné zbierky

Osobitou a neodmysliteľnou súčasťou Divadelného ústavu sú aj dokumentačné zbierky k činnosti divadelnej scény na Slovensku: Zbierka inscenácií, Zbierka osobností, Zbierka inscenačných textov, Zbierka tematických hesiel, Zbierka bulletinov, Zbierka textových plagátov, Zbierka negatívov a diapozitívov, Zbierka audiovizuálnych záznamov, Zbierka ochotníckeho divadla a Zbierka digitálnych dokumentov.

Zbierku inscenácií tvoria dokumentačné a informačné materiály k inscenáciám slovenských profesionálnych divadiel od roku 1920. Základnou jednotkou je inscenačná obálka, ktorej obsah je rôznorodý. Od bulletinov, propagačných tlačovín, recenzií až po fotografie vzťahujúce sa ku konkrétnym divadelným inscenáciám.

[9] Archív Divadelného ústavu, fond Peter Karvaš, šk. 1-56.
[10] Archív Divadelného ústavu, fond Janko Borodáč, šk. 1-43.
[11] Archív Divadelného ústavu, fond Slovenská literárna agentúra, šk. 1-51.

Zbierka osobností, ktorej základnou jednotkou je taktiež obálka, obsahuje rôznorodé dokumenty, najmä články, bulletiny, drobné tlačoviny, fotografie atď. Podmienkou zaradenia osobnosti do tejto zbierky je jej pôsobenie na Slovensku (domáci a hosťujúci zahraniční divadelníci).[12]

Zbierka inscenačných textov patrí medzi najšpecifickejšiu svojho druhu a v súčasnosti zahŕňa takmer 1 300 textov hier. Tvoria ju nielen režijné, inšpicientské a herecké knihy, ale aj texty dramaturgov, šepkárov či technického personálu divadla, ktorí v nich zanechali vzácne svedectvá o inscenáciách, ktoré už nemáme možnosť uvidieť a tiež o dobe, v ktorej žili a pôsobili.

Zbierka tematických hesiel vznikla s cieľom dokumentovať konkrétne témy divadelnej kultúry na Slovensku. Táto zbierka dokumentuje nielen mimoumelecké aktivity slovenských profesionálnych divadiel, ale i zájazdovú a hostiteľskú činnosť.

Zbierka bulletinov pozostáva z programových bulletinov k inscenáciám slovenských profesionálnych divadiel. Bulletiny sú radené podľa divadiel a viazané podľa divadelnej sezóny.

Zbierka textových plagátov je tvorená inscenačnými, propagačnými a programovými plagátmi divadiel a divadelných podujatí, ktoré sú odrazom charakteru divadelného života na Slovensku od roku 1920 po súčasnosť.

Zbierka negatívov a diapozitívov obsahuje najmä zábery divadelných osobností a rôznych inscenácií.

Zbierka audiovizuálnych záznamov pozostáva z nosičov rôzneho druhu ako MG pásy, VHS kazety, CD a DVD, LP platne, externé disky. Ich obsahom sú videozáznamy divadelných a televíznych inscenácií, televízne a filmové dokumenty o osobnostiach a kultúrnych podujatiach spätých s divadlom a tiež audiozáznamy rozhlasových spracovaní divadelných hier, rozhlasových relácií a hudobných diel spojených s divadlom (operné árie, inscenačná hudba a pod.).

Zbierka ochotníckeho divadla obsahuje materiál o ochotníckom divadle viažuci sa k profesionálnej divadelnej činnosti na Slovensku. Priamo nadväzuje na informácie o profesionálnej divadelnej činnosti a dopĺňa profil mnohých divadelných osobností a súborov. Zaužívané je taktiež obálkové delenie zbierky na divadelné súbory, ochotnícke divadelné festivaly a osobnosti.

Zbierka digitálnych dokumentov obsahuje digitálne fotografie z inscenácií, festivalov a výstav.

Katarína Švábiková
Archív Divadelného ústavu

[12] HUDEC, ref. 5, s. 109.

OSOBNOSTI SLOVENSKÉHO ARCHÍVNICTVA (2)

Krajský archivár Ľudovít Fuzák

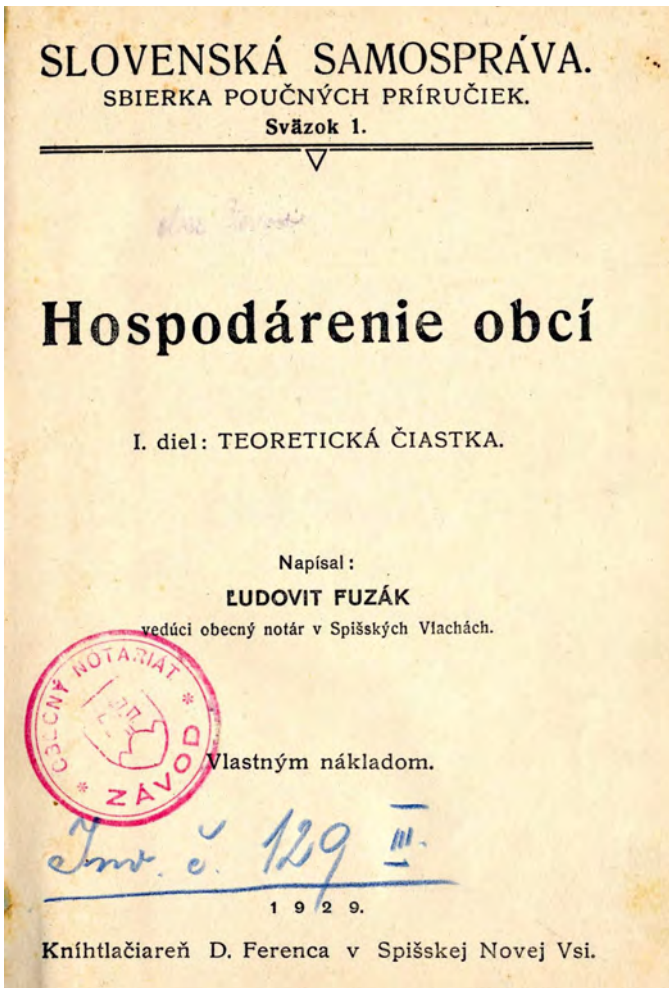
Narodil sa 16. februára 1898 v Budapešti, kde jeho rodičia Ľudovít a Žofia, rod. Horváthová, práve bývali. Otec bol obuvníkom, ale zamestnal sa na železnici a v roku 1899 sa s rodinou presťahoval za prácou železničiara do Lieska v okrese Trstená. Tam Ľudovít navštevoval ľudovú školu. Prvé tri ročníky osemročného gymnázia absolvoval v Trstenej a zvyšné v Ružomberku, kde v roku 1918 maturoval. Azda v tom čase sa rodina presťahovala do obce Ústie nad Oravou (v roku 1953 bola obec zatopená Oravskou priehradou), kde mal Ľudovít trvalý pobyt (*obecnú príslušnosť*) a odkiaľ pochádzal Ľudovítov otec.[1] Po maturite musel v máji 1918 narukovať a vo vojsku zotrval až do vzniku ČSR. Od marca do septembra 1919 absolvoval kurz pre notárov v Martine. V októbri 1919 sa zamestnal ako podnotár v Dolnej Lipnici, kde pôsobil v medzinárodnej plebiscitnej komisii. Keď bola obec pričlenená k Poľsku, preložili ho od 1. februára 1920 do Podvlku, kde pracoval v rovnakej komisii až do pričlenenia obce k Poľsku v auguste 1920. Krátko pracoval v Námestove na sociálnom začlenení obyvateľov odstúpených hornooravských a spišských obcí do okresu Rimavská Sobota, kým nebol koncom októbra 1920 vymenovaný za osobného tajomníka vládneho komisára mesta Komárno, kde pôsobil necelé dva mesiace. V rokoch 1920 – 1921 študoval na Právnickej fakulte Československej štátnej Masarykovej univerzity v Brne. Od decembra 1920 do konca roka 1921 pôsobil ako pridelený podnotár v Dolnom Kubíne, od januára do začiatku decembra 1922 v Nižnej nad Oravou ako vedúci notár. Najdlhší čas vo výkone povolania notára strávil v Spišských Vlachoch, kde bol vedúcim notárom od decembra 1922 do 24. novembra 1944. Do skončenia druhej svetovej vojny pracoval na Župnom úrade v Ružomberku ako referent, následne na Okresnom národnom výbore v Ružomberku ako referent do 31. marca 1946. Presťahoval sa do Bratislavy a v rokoch 1946 – 1949 pracoval v Osídľovacom úrade pre

[1] MV SR, Štátny archív v Žiline so sídlom v Bytči, matrika narodených, Ústie nad Priehradou, zv. 2, 1828 – 1870, inv. č. 1252, dostupné na: <www.familysearch.org>. Ľudovítov otec Ľudovít sa narodil 26. 8. 1869 v Ústí nad Oravou. Z obce dnes ostalo Ústie nad Priehradou, ktoré vzniklo zlúčením a prenesením viacerých zatopených obcí, dnes súčasť mesta Trstená.

Slovensko, najskôr ako prednosta úradu, neskôr ako referent právneho oddelenia prezídia.[2]

Počas výkonu úradu notára v Spišských Vlachoch zanechal v obci výraznú stopu. Angažoval sa v politickom, sociálnom, spoločenskom aj hospodárskom živote mesta. Aktívne organizoval oslavy výročí vzniku ČSR a narodenín prezidenta T. G. Masaryka, prispel k postaveniu pomníka P. O. Hviezdoslavovi a osadeniu pamätnej tabule na dom v obci, v ktorom M. R. Štefánik býval pri návšteve rodiny svojej sestry v roku 1913. Organizoval osvetové a hasičské podujatia. Svoje právnické štúdiá využil pri vybavovaní vyvlastňovania pozemkov na stavbu robotníckych domov a vkladov vlastníckeho práva v prospech robotníkov na parcely tých domov. Angažoval sa pri zamestnávaní robotníkov na stavebných prácach nielen robotníckych domov, ale aj pri oprave historického mestského domu a stavbe kultúrneho domu. Navrhol a zohnal peniaze na stavbu Kaplnky Božského srdca v roku 1935.[3] Staral sa o reguláciu miestnych potokov a rieky Hornád, stavbu mostov, nových ulíc, kúpaliska, zriadenie parkov a o odvodňovanie mokrých polí, čím vytvoril vhodné poľnohospodárske a stavebné pozemky. Založil v obci Potravné a Úverové družstvo. Bol publikačne činný. V rokoch 1928 – 1937 mu vyšli viaceré drobné brožúry týkajúce sa právnych predpisov v problematike obecného finančného hospodárenia a účtovníctva, civilnej protileteckej ochrany, matričných výpisov, volebného poriadku, agendy pozemkovej knihy či zápisu vlastníckeho práva (obr. č. 1-7). V roku 1933 vydal na vlastné náklady dvojzväzkovú monografiu *Spišské Vlachy. Krátke dejiny hasičstva a mesta*. Ako člen Agrárnej strany (v rokoch 1934 – 1938) redigoval Administratívny vestník Zväzu obvodných a obecných notárov, kde v rokoch 1936 – 1939 uverejnil niekoľko vlastných krátkych oslavných článkov o politikoch E. Benešovi, T. G. Masarykovi a M. Hodžovi.

Ako zástanca myšlienky spoločného štátu Čechov a Slovákov po vzniku vojnovej Slovenskej republiky čelil nepriazni niektorých prívržencov nového režimu, ktorí na prezídiu Ministerstva vnútra proti nemu viedli letákovú kampaň. Členovia Hlinkovej slovenskej ľudovej strany (HSĽS) a Hlinkovej gardy (HG) v Spišských Vlachoch ho udali, že je stúpenec ČSR, a že počúva zahraničné rozhlasové vysielanie,

SLOVENSKÁ SAMOSPRÁVA.
SBIERKA POUČNÝCH PRÍRUČIEK.
Sväzok 1.

Hospodárenie obcí

I. diel: TEORETICKÁ ČIASTKA.

Napísal:
ĽUDOVIT FUZÁK
vedúci obecný notár v Spišských Vlachách.

OBECNÝ NOTARIÁT ZÁVOD

Vlastným nákladom.

Inv. č. 129 III.

1929.

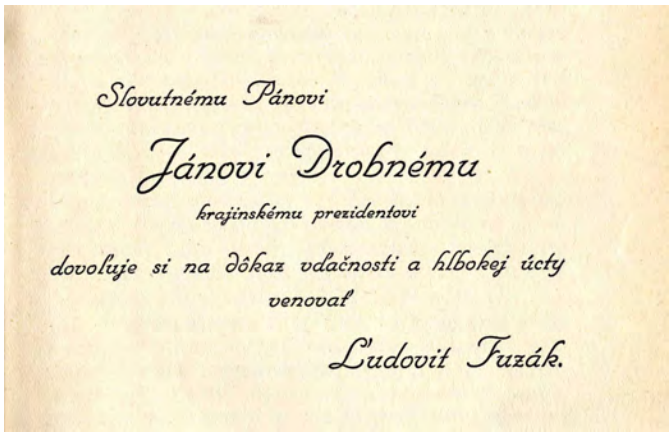
Kníhtlačiareň D. Ferenca v Spišskej Novej Vsi.

Obr. 1. Z publikačnej činnosti Ľ. Fuzáka počas pôsobenia v Spišských Vlachoch. Obálka monografie Hospodárenie obcí z roku 1929. Zdroj: Štátny archív v Bratislave, pracovisko Archív Modra.

preto bol v apríli 1939 vypočúvaný na Okresnom žandárskom veliteľstve v Spišskej Novej Vsi. Z taktických dôvodov, pre zachovanie zamestnania a na radu kanonika Pavla Doláka, koncom marca 1939 vstúpil do HSĽS, ktorej bol P. Dolák predsedom, a do HG. Od mája 1939 v strane zastával funkciu tajomníka, pretože bol zbehlý v administratíve a viedol zápisnice a v HG sa stal tlačovým referentom, keďže mal skúsenosť s redakčnými prácami. Tým sa vyhol verejným cvičeniam HG. Ako tlačový referent jedenkrát vystúpil na verejnom zhromaždení a predniesol krátku oslavnú reč o Hitlerovi. Nebol pozývaný na dôverné porady HG, pretože mu podľa jeho slov vedenie HG nedôverovalo. Z funk-

[2] MV SR, Štátny archív v Bratislave (ďalej ŠABA), fond (ďalej f.) Okresný ľudový súd v Bratislave, spis č. 850/47, šk. č. 69, zápisnica z vyšetrovania Štátnou bezpečnosťou v Bratislave dňa 14. 3. 1947. Za upozornenie na tento prameň, ako aj ďalšie zdroje týkajúce sa Ľudovíta Fuzáka, ďakujem kolegovi Mariánovi Babirátovi zo Štátneho archívu v Bratislave. Súdny spis je výborným prameňom k životu Ľ. Fuzáka do roku 1947, a najmä jeho pôsobeniu v Spišských Vlachoch. K štúdiu práva *Slovenský biografický slovník*. II. Martin: Matica slovenská, 1987, s. 145.

[3] K stavbe kaplnky pozri elektronický zoznam pamätihodností v Spišských Vlachoch dostupný na: <https://www.pamiatky.sk/Content/PZ_ZASADY/Spisske_Vlachy/spisske_vlachy-5_TAB_pamatihodnosti.pdf>.

Slovutnému Pánovi

Jánovi Drobnému

krajinskému prezidentovi

dovoluje si na dôkaz vďačnosti a hlbokej úcty venovať

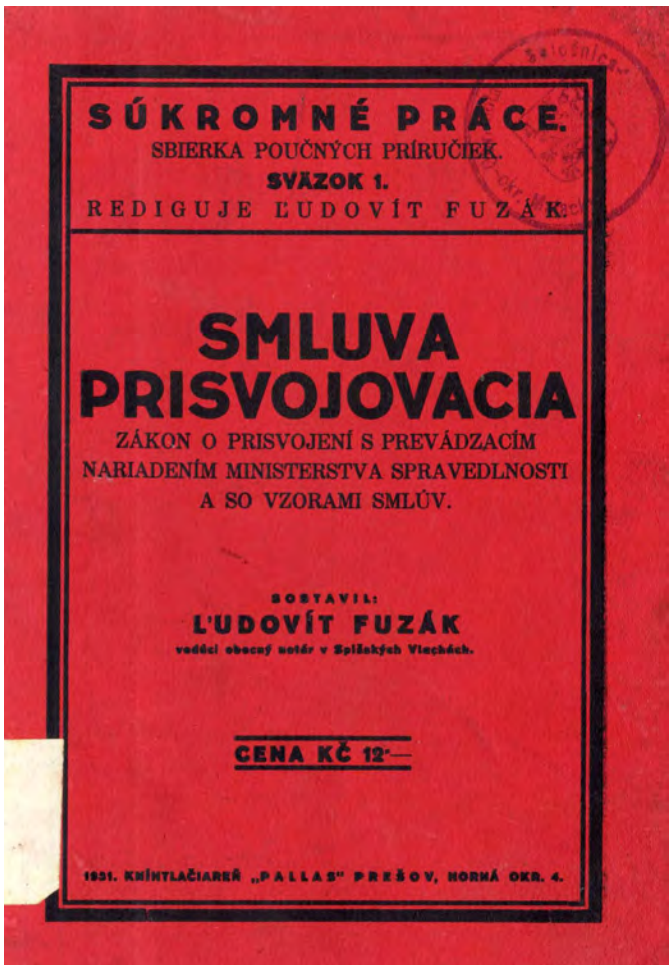
Ľudovít Fuzák.

Obr. 2. Venovanie Ľ. Fuzáka v monografii Hospodárenie obcí z roku 1929. Zdroj: Štátny archív v Bratislave, pracovisko Archív Modra.

cie tajomníka odstúpil koncom roka 1940, zostal pasívnym členom a nijako sa verejne neangažoval. V roku 1940 tiež vystúpil z HG. S pomocou miestneho židovského obchodníka Emila Herzbrunna s použitím nemeckej predlohy v rokoch 1940 – 1941 skoncipoval životopis Adolfa Hitlera v rozsahu 148 strán a v auguste 1942 ho poslal spisovateľovi Valentínovi Beniakovi, vedúcemu Úradu propagandy ministra vnútra, aby ho predložil ministrovi Alexandrovi Machovi na vydanie. Chcel tým dosiahnuť zrovnoprávnenie postavenia s mladšími kolegami pri získaní pracovného povýšenia, ktoré mu podľa jeho slov bolo odopierané. Po skončení druhej svetovej vojny nadviazal na medzivojnovú publikačnú činnosť. Po zvolení za tlačového referenta Okresnej odborovej rady v Ružomberku v novinách *Vpred, noviny Národného frontu* (roč. 2, č. 33, 27. máj 1945) uverejnil na titulnej strane rozsiahly článok pri príležitosti narodenín E. Beneša (obr. č. 8). Po presťahovaní sa do Bratislavy pokračoval v publikovaní drobných brožúrok v edičnom rade *Nové Slovensko* v nakladateľstve Pravda.

Profašistické aktivity, hoci neboli konané z vnútorného presvedčenia, Ľ. Fuzákovi po druhej svetovej vojne spôsobili nepríjemnosti. Štátna bezpečnosť ho začala vyšetrovať a 20. mája 1947 podala naňho trestné oznámenie na retribučný Miestny ľudový súd v Bratislave podľa § 5 nariadenia SNR č. 33/1945 Zb. nar. SNR, ktoré sa vzťahovalo na jeho aktívnu účasť v HSĽS a HG. Dňa 20. novembra 1947 bola žaloba postúpená na Okresný ľudový súd v Bratislave a obvinenie sa pozmenilo na kolaboráciu s fašizmom a propagovanie činnosti fašistických okupantov podľa § 3 nariadenia SNR č. 33/1945 Zb. nar. SNR. Celé vyšetrovanie zrejme spustilo objavenie spomenutého Hitlerovho životopisu po skončení druhej svetovej vojny v miestnostiach Úradu propagandy v Bratislave. Skutočné autorstvo Hitlerovho životopisu malo podľa Ľ. Fuzáka zostať utajené, čo sa napokon podarilo aj vďaka tomu, že nebol nikdy vydaný. Podľa výpovede Valentína Beniaka Alexander Mach nad dielom mávol rukou a nechal ho založiť ad acta. Smola pre Ľ. Fuzáka bola, že v rukopise uviedol svoje meno, keďže mu záležalo, aby úrad, ktorému ho poslal, vedel, kto ho napísal. Po nájdení diela Povereníctvo vnútra začalo konať a v septembri 1946 rukopis poslalo Stanici národnej bezpečnosti v Spišských Vlachoch na prešetrenie a prípadné zaistenie Ľ. Fuzáka. Žandári sa skutočne v septembri 1946 vybrali do Bratislavy, aby Ľ. Fuzáka zatkli. Keď však zistili, že je prednostom Osídľovacieho úradu, od akcie upustili a celý vyšetrovací spis vrátane životopisu nechali na vtedajšom VI. odbore Povereníctva vnútra u pplk. Viktorínyiho. Povereníctvo vnútra dalo pokyn Štátnej bezpečnosti na začatie trestného stíhania.

Ľ. Fuzáka nakoniec neodsúdili a 22. decembra 1947 obžalobca pri Okresnom ľudovom súde v Bratislave Vladimír Straka žalobu proti nemu stiahol. Ľ. Fuzák si iste vydýchol a mohol prežiť pokojné Vianoce. V zdôvodnení stiahnutia žaloby stálo, že Ľ. Fuzákovu vinu sa nepodarilo preukázať, a síce, že aktivity, ktoré vykonal v prospech režimu vojnovej Slovenskej republiky nemali verejný dosah. Viacerí jednotlivci a organizácie (Miestna organizácia KSS a Miestna organizácia Demokratickej strany v Spišských Vlachoch, okresný sekretariát Odborových zväzov Slovenska v Ružomberku, SVOJPOV – Zväz vojakov SNP v Ružomberku, Československý Červený kríž v Ružomberku) vydali potvrdenia o jeho bezúhonnosti a svedčili v jeho prospech (obr. č. 9). Svedectvá tvrdili, že sa s nasadením vlastného života angažoval pri záchrane Židov. Bol vraj verejne známy ochranca Židov, za čo znášal prenasledovanie a vyhrážky od obyvateľov obce. V Spišských Vlachoch hľadal ubytovanie úradníkom Župného úradu v Prešove, ktorí boli židovského pôvodu. Jeho zásluhou bolo sídlo Všeobecného stavebného družstva preložené z Prešova do Spišských Vlách, čím zachránil jeho židovských zamestnancov až do deportácií po potlačení SNP. Spolupráca s Emilom Herzbrunnom na koncipovaní životopisu Adolfa Hitlera podľa svedectva Herzbrunnovej sestry Pauly slúžila na maskovanie častého osobného kontaktu s týmto obchodníkom, počas ktorého mu Ľ. Fuzák posúval informácie o chystaných protižidovských opatreniach, ktoré on ďalej šíril vo svojej komunite. Emil bol Ľudovítovým blízkym spolupracovníkom od roku 1923. Nevyhol sa však deportácii a nakoniec zahy-

Obr. 3. Z publikačnej činnosti Ľ. Fuzáka počas pôsobenia v Spišských Vlachoch. Obálka monografie Smluva prisvojovacia z roku 1931. Zdroj: Štátny archív v Bratislave, pracovisko Archív Modra.

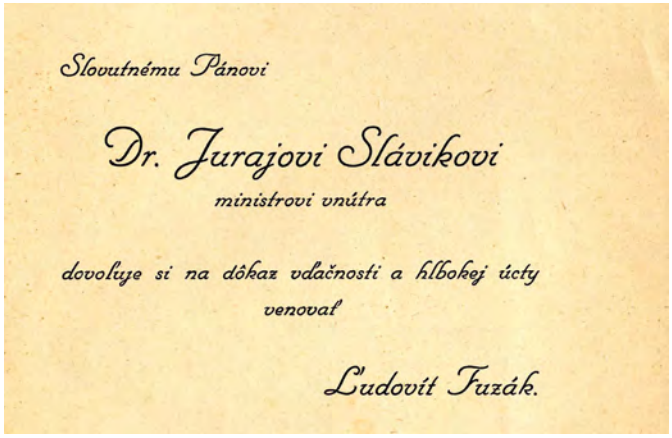

Obr. 4. Z publikačnej činnosti Ľ. Fuzáka počas pôsobenia v Spišských Vlachoch. Obálka monografie Účtovníctvo obecné z roku 1932. Zdroj: Štátny archív v Bratislave, pracovisko Archív Modra.

nul v Osvienčime. V súdnom procese bolo pre Ľ. Fuzáka výhodou, že E. Herzbrunn bol členom komunistickej strany, čo sa v zmenených pomeroch po roku 1945 mohlo vnímať ako forma podpory strany v časoch jej ilegality. Spomenutá verejná oslavná reč o Hitlerovi bola súdom posúdená ako neškodná, respektíve nepodarilo sa dokázať opak. I napriek domnelému sympatizovaniu Ľ. Fuzáka s režimom vojnovej Slovenskej republiky podľa písomných svedectiev ostal verný tradícii ČSR. Počas SNP spolupracoval so zásobovacím referentom povstalcov, miestnym pekárom Františkom Hvizdošom, ktorému odovzdal všetky mestské zásoby múky a cukru a zabezpečil ďalšiu dodávku obilia z veľkostatkov Dobrá vôľa a Hotkovce. Podľa vlastných slov prispel k mobilizácii povstalcov tým, že na výzvu akéhosi vojenského kuriéra koncom augusta 1944 v sobotu večer dal v Spišských Vlachoch vybubnovať hlásenie, aby sa mladí bojaschopní muži pridali k povstaniu. Po potlačení SNP ho vypočúvali Nemci, ktorým vraj o účastníkoch povstania nič neprezradil. Ako referent na Župnom úrade v Ružomberku bol členom evakuačnej komisie pri vládnom poverencovi v Ružomberku a napriek tomu nevykonal úradné nariadenie o nútenej evakuácii obyvateľov Oravy, Liptova a Turca, čím ich ochránil pred utrpením a stratou majetku. Pred ústupom Nemcov ukryl v Štátnej nemocnici v Ružomberku obuv v hodnote 118-tisíc korún, ktorú Nemci chceli odviecť so sebou. Obuv bola po vojne rozdelená partizánom a chudobným vrstvám obyvateľstva.[4] Ako epilóg k celému súdnemu procesu proti Ľ. Fuzákovi možno dodať, že Okresný ľudový súd v Bratislave inkriminovaný Hitlerov životopis na konci januára 1948 vrátil pobočke Štátnej bezpečnosti v Bratislave. Na otázku, či dodnes existuje, by iste vedeli kompetentne odpovedať kolegovia archivári z Ústavu pamäti národa.

Obvineniu z kolaborácie v júli 1945 čelila aj Ľudovítova svokra Ida Péchyová (*1885), rod. Engel-

[4] ŠABA, f. Okresný ľudový súd v Bratislave, spis č. 850/47, šk. č. 69.

Slovutnému Pánovi

Dr. Jurajovi Slávikovi

ministrovi vnútra

dovoluje si na dôkaz vďačnosti a hlbokej úcty

venovať

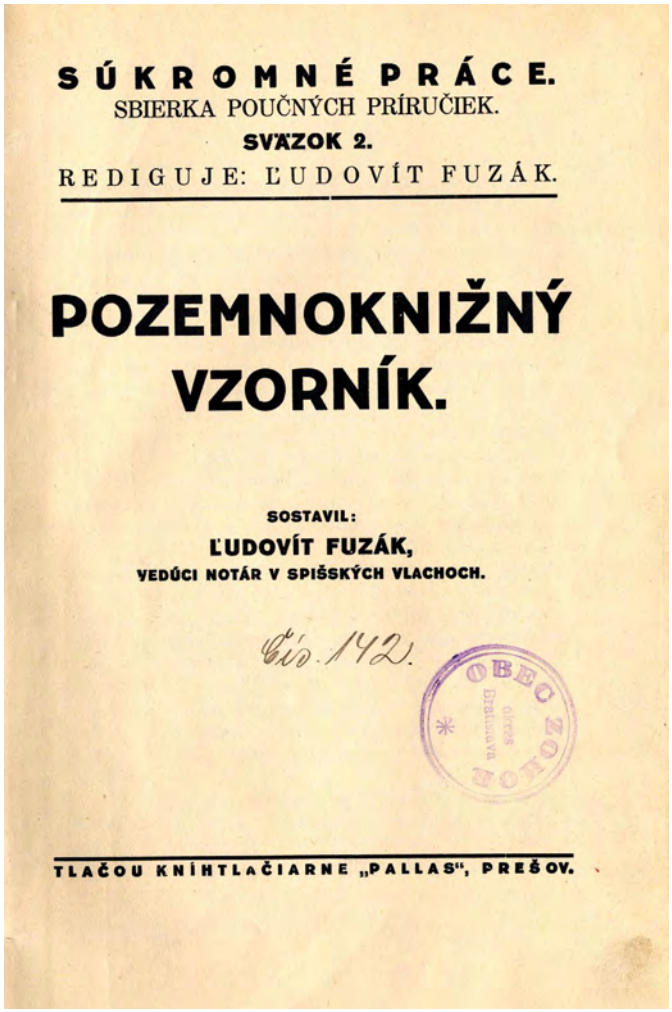
Ľudovít Fuzák.

Obr. 5. Venovanie Ľ. Fuzáka v monografii Účtovníctvo obecné z roku 1932. Zdroj: Štátny archív v Bratislave, pracovisko Archív Modra.

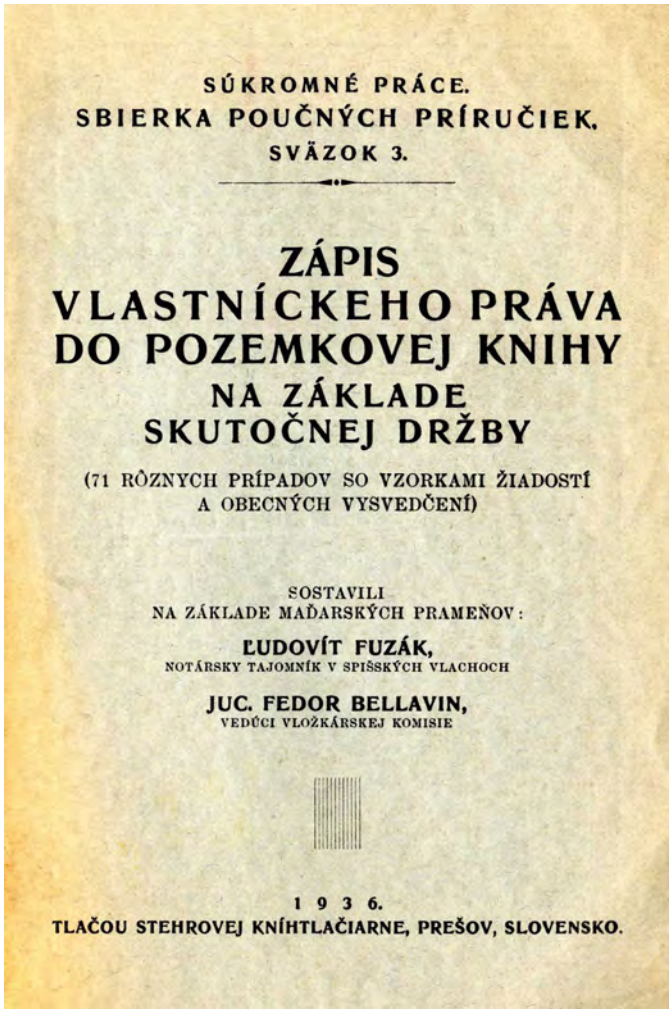
mayerová, maďarskej národnosti, z Ružomberka. Prvého októbra 1938, teda krátko pred 1. Viedenskou arbitrážou, totiž vstúpila do strany Magyar Párt vedenej Jánom Eszterházym, ktorej cieľom bol boj za územnú obnovu krajín Svätoštefanskej koruny. Členstvo v tejto strane jej v júli 1945 prinieslo obžalobu z napomáhania a spolupráce s fašistickými okupantmi na Okresnom ľudovom súde v Levoči. Nevieme, ako súd skončil a či bola Ľudovíta svokra trestne stíhaná. V júli 1945 jej zrejme v súvislosti s obvinením pozastavili vyplácanie dôchodku a ocitla sa na pokraji chudoby.[5] Ľudovítovou prvou manželkou bola Helena, rod. Filová, ktorá zomrela v roku 1928.[6] S druhou manželkou Klárou, rod. Péchyovou, sa mohol zoznámiť počas pracovného pomeru na Župnom úrade v Ružomberku (1944 – 1945). Klárin otec Aladár padol po vypuknutí prvej svetovej vojny v auguste 1914, keď mala Klára iba 7 rokov. Mal hodnosť kapitána a jej matka bola odvtedy vdovou. Aladár bol príslušníkom starej šľachtickej rodiny Pečovských (Péchy) pôvodom z Pečovskej Novej Vsi v Šariši. Klárin mladší brat Štefan (*1910) padol v roku 1944 na sovietskom fronte.[7]

V roku 1949 Ľ. Fuzák odišiel z Osídľovacieho úradu a zamestnal sa na Krajskom národnom výbore (KNV) v Bratislave.[8] V januári 1950 prednášal na politickom kurze zamestnancov KNV, ONV a MNV v Trenčianskych Tepliciach, v marci a decembri 1950 v Smrdákoch o ľudovej správe a národných výboroch.[9] Od januára 1950 bol poverený vedením zápisníc Rady KNV. V novembri 1950 ho zastúpil Ján Izák.[10] Obaja sa v roku 1951 (možno už v roku 1950) stali kolegami v Krajskom archíve v Bratislave. Činnosť Krajského archívu (KA) v Bratislave v roku 1949 nahrádzal Archív Povereníctva vnútra, ktorý v zmysle obežníka Archívu Ministerstva vnútra v Prahe zo 6. 7. 1949 mal vykonať súpis archívnych fondov (*archívneho a dokumentačného materiálu*) v kraji.[11] Prvú zmienku o Ľ. Fuzákovi ako krajskom archivárovi máme doloženú až v decembri 1950.[12] O jeho práci na pozícii krajského archivára v roku 1950 nevieme prakticky nič.[13] Nejaké fakty možno iba dedukovať. V apríli 1950 podával referát pre vnútorné veci KNV v Bratislave prezídiu Povereníctva vnútra správu ohľadne súpisu dokumentov k dejinám robotníckeho hnutia, ktorý bol nariadený obežníkom Povereníctva vnútra zo 6. decembra 1949.[14] V júli 1950 prišiel z Ministerstva vnútra v Prahe na referát pre vnútorné veci KNV v Bratislave pokyn na pripomienkovanie návrhu zákona o archívnictve. Nevieme, či sa Ľ. Fuzák na týchto dvoch úlohách podieľal. Podľa jeho rukopisu a typického používania červenej ceruzky sa to javí celkom možné.[15] Podľa smerníc Povereníctva vnútra z 20. júla 1950 získal správu KA do kompetencie referát pre vnútorné veci a bezpečnosť KNV.[16] V decembri 1950 vydal KNV obežník o význame zbierania letákov, plagátov a propagačnej tlače (súčasnej

[5] ŠABA, f. Okresný ľudový súd v Bratislave, spis č. 850/47, šk. č. 69.
[6] *Slovenský biografický slovník*. II., s. 145.
[7] Údaje z genealogických portálov Geni.com a MyHeritage.sk <https://www.geni.com/people/Alad%C3%A1r-Ede-Imre-Mikl%C3%B3s-P%C3%A9chy/6000000125246607856>; <https://www.myheritage.sk/names/ida_engelmayer>.
[8] *Slovenský biografický slovník*. II., s. 145.
[9] ŠABA, f. Krajský národný výbor (ďalej len KNV) v Bratislave, vnútorný odbor, spisy 1950, zn. 418/2, šk. č. 5.
[10] ŠABA, f. KNV v Bratislave, sekretariát predsedu KNV, zápisnice rady KNV na I. polrok a na II. polrok 1950.
[11] ŠABA, f. KNV v Bratislave, vnútorný odbor, spisy 1949, zn. 055, šk. č. 8.
[12] ŠABA, f. KNV v Bratislave, vnútorný odbor, spisy 1951, zn. 055, inv. č. 109, šk. č. 97, správa knižnice Slovenskej univerzity o kláštorných knižniciach pre krajského archivára Ľ. Fuzáka z 2. 12. 1950. K činnosti KA v Bratislave a Ľ. Fuzáka ako jeho vedúceho pozri aj FEJEŠOVÁ, Mária. Počiatky organizovaného archívnictva v Bratislavskom kraji v rokoch 1950 – 1955. In *Slovenská archivistika*, 2020, roč. 50, č. 1, s. 46-52.
[13] Z činnosti KA v Bratislave sa zachovali 2 škatule dokumentov z rokov 1952 – 1954, ktoré sú súčasťou registratúry Štátneho archívu v Bratislave. Spisy vnútorného referátu KNV v Bratislave za rok 1950 neobsahujú o činnosti Ľ. Fuzáka nijakú informáciu.
[14] ŠABA, f. KNV v Bratislave, vnútorný odbor, spisy 1949, zn. 055, šk. č. 8. *Zbierka obežníkov pre KNV*, 1950, roč. 1, č. 34, por. č . 340.
[15] ŠABA, f. KNV v Bratislave, vnútorný odbor, spisy 1950, zn. 055, šk. č. 45.
[16] *Zbierka obežníkov pre KNV*, 1950, roč. 2, por. č. 752.

Obr. 6. Z publikačnej činnosti Ľ. Fuzáka počas pôsobenia v Spišských Vlachoch. Obálka monografie Pozemnoknižný vzorník z roku 1934. Zdroj: Štátny archív v Bratislave, pracovisko Archív Modra.

Obr. 7. Z publikačnej činnosti Ľ. Fuzáka počas pôsobenia v Spišských Vlachoch. Obálka monografie z roku 1936 týkajúcej sa zápisu vlastníckeho práva, ktorú zostavil v spoluautorstve. Zdroj: Štátny archív v Bratislave, pracovisko Archív Modra.

dokumentácie). Text pravdepodobne vypracoval Ľ. Fuzák, čo môže byť dôvodom, prečo sa obežník zachoval medzi elaborátmi (v pozostalosti) Ľ. Fuzáka v Archíve Pamiatkového úradu.[17] KA v Bratislave určite vznikol v roku 1950, ale v zápisniciach Rady KNV za rok 1950 sa o jeho zriadení nezachoval nijaký zápis. V roku 1950 boli v rozpočte KNV vyčlenené finančné prostriedky pre potreby KA, ale z neznámych príčin prepadli. Z povedaného možno uzavrieť, že zriadenie KA v Bratislave zrejme nenastalo oficiálne normatívnou cestou, ale jeho existenciu reprezentovali aktivity krajského archivára, za ktorého bol v priebehu roka 1950 vymenovaný zamestnanec (vnútorného referátu?) KNV Ľudovít Fuzák. Ten svoju profesiu naplno vykonával až od začiatku roka 1951, pričom v roku 1950, ako sme sa zmienili, plnil pre KNV aj rôzne iné, nearchívne úlohy.

Paradoxne, skôr ako materský archív rozbehla svoju činnosť pobočka KA v Trenčíne (dobový názov Archív kraja Bratislavského so sídlom v Trenčíne). Začala fungovať vďaka záujmu miestnych intelektuálov Štefana Pozdišovského a Gejzu Boldu. Obaja boli profesormi na miestnom piaristickom gymnáziu, Š. Pozdišovský ako neklerik a Gejza Bolda ako piarista. V apríli 1949 výnosom Povereníctva vnútra dostali poverenie na *obnovenie pôvodnej štruktúry a usporiadanie župného archívu* umiestneného v Župnom dome, ktorý patril miestnemu múzeu. S prácou začali až po skončení školského roka v júli 1949. V roku 1950 Gejzu Boldu nahradil študent archívnictva Jozef Novák a po ňom nastúpil Pavol

[17] Archív Pamiatkového úradu (ďalej len APÚ) v Bratislave, f. Slovenský pamiatkový ústav, signatúra 1.10, oddelenie dokumentácie, obežník KNV v Bratislave o zbieraní a archívnom uložení súčasných dokumentov z 28. 12. 1950, zn. 368-30/12-1950-I/1, šk. č. 7.

Cena K 2·50

Vpred

Bezpečnosť ľudu, zradcom žaláre!

Noviny Národného frontu

Ročník II. Ružomberok, nedeľa 27. mája 1945. Číslo 33.

Prezident Dr. E. Beneš slávi svoje narodeniny

Prezident Československej republiky Dr. Eduard Beneš narodil sa 28. mája 1884 v Kožlanoch v Čechách, kde jeho otec bol malým hospodárom.

Jeho otec Matej Beneš už požival miestnu vážnosť, keď sa Eduard narodil. Bolo o ňom známe, že podľa moderných spôsobov obrába zem a že je veľmi usilovný.

V tomto ovzduší usilovnej práce, snahy a pilnosti vyvinul sa v Eduardovi sklon k písaniu. V Kožlanoch vychodil obecnú ľudovú školu. Ako každý mladík, i on začal básniť. Nadchol sa najmä postavou Jána Husa, o ktorom napísal ódu v desiatom roku. Tieto začiatky začaly už črtať jeho životný smer, keď bol dieťaťom. Roku 1896, keď mal dvanásť rokov, poslali ho do gymnázia na Vinohradoch. Dr. E. Beneš mal čímsi zvedavú myseľ a s veľkou usilovnosťou sa zaoberal tými vecami, ktoré ho zaujímaly. Veľmi mnoho [illegible] jeho neúnavnej energie a neomdlievajúcej vytrvalosti boly mu vyhradené odbory, na ktoré sa špecializoval.

Futbal bol Benešovou obľúbenou hrou. Po zlomení nohy pri tejto hre dal sa do francúzštiny. Chytro dosiahol prekvapujúcej dôkladnosti v užívaní tohto jazyka.

Po stredoškolských štúdiách v Prahe venoval sa štúdiu na filozofickej fakulte Karlovej univerzity, kde si obľúbil najmä prednášky profesora Masaryka, ktorého vplyvu stále viac a viac podliehal. Hoci nemal na ruľach ustlané (bol z desiatich detí najmladší, jednako sa pustil po týchto štúdiách mladý Beneš do sveta a pokračoval potom v štúdiách na parížskej Sorbonne i na právnickej fakulte v Dijone, kde získal doktorát na základe dizertácie, pojednávajúcej o národnostnom probléme v Rakúsku. V cudzine prebíjal sa Beneš vo veľmi ťažkých pomeroch. Živil sa prekladateľstvom a písaním novinárskych článkov pre Právo ľudu a pre Volné myšlienky. Honoráre boly skromné. Pobyt v cudzine znamenal pre Beneša mimo osvojenie si jazykových znalostí, ale i veľmi dobrú prípravu pre jeho neskoršiu verejnú činnosť. Po návrate z cudziny a po zložení doktorátu filozofie stal sa profesorom na obchodnej akadémii v Prahe a už roku 1912 habilitoval sa na Karlovej univerzite pre sociológiu a o rok neskoršie bola táto habilitácia rozšírená i na českú techniku.

Boj myšlienkové a vedecky pripravený pre nastávajúce veľké časy boja o národnú samostatnosť. Kým Masaryk čítal smernice politicky, zatiaľ Beneš im dal praktickú formu. Beneš hneď od prvej chvíle vedel, komu sa má postaviť po bok. Nikdy neváhal. Nikdy porúch v múdrom postupe, ktorý nájde si cestu cez každú prekážku alebo okolo nej.

Keď prvé výstrely boly vypálené proti Srbsku, Beneš bol na letných prázdninách. Vstúpenie Anglicka do vojny roku 1914 si vyložil ako určitú porážku Rakúsko-Uhorska a Nemecka. S tým sa zdôveril svojej žene a najbližším priateľom a oznámil im svoje rozhodnutie ďať sa do revolučnej činnosti proti monarchii, ved pochádzal z ľudu, poznal jeho smýšľanie, túžby po slobode a smýšľanie o vojne. Pred odchodom Masarykovým mali priatelia poradu o situácii.

O krátky čas stál sa pravou rukou a intímnym dôvernikom ocitlevaného vodcu Eduard Beneš, človek o mnoho rokov mladší. Neskazená krv českých roľníckych predkov prúdila jeho žilami. Bol to Slovan z ľudu. Jeho pôvod, rozumkárstvo otcovo, vplyvy, ktorými prešiel v mladosti, smerovaly k tomu, aby sa z neho stal vlastenec, ktorého srdce bilo súhlasne s Masarykovým.

Po rozhovoroch s Masarykom uzavretého dvoja mužovia dohodli o spolupráci pre nastávajúci čas. Po odchode Masarykovom do zahraničia v decembri 1914 Beneš začína organizáciu domáceho revolučného hnutia, ktorej ústredie nazývajúc „mafiou". Je Benešovou zásluhou, že vedel ústrediť množstvo spoľahlivých a národných snaživých [illegible] a [illegible] dali sa do služieb národného oslobodenia. Všetci títo spolupracovníci boli doktori. Boli to teda ľudia z univerzity. Beneš uvedomoval Masaryka o postupe práce mafie a keď nebolo pochybnosti, že táto revolučná organizácia spoľahlivé bude pracovať pre naznačené ciele v súhlase s revolučnými pracovníkmi v cudzine, ktorých počet sa tiež stále množil, rozhodol sa opustiť tajne Rakúsko a ísť do zahraničia pomáhať profesorovi Masarykovi. O šiestej hodine ráno dňa 3. sept. 1915 vstúpil na švajčiarsku pôdu.

Mať úspech v politike, diplomacii a štátnictve vyžaduje, ako nezbytný predpoklad vlastí druhého. že „je za tým nejaký podklad". Beneš vedel, že v Masarykovi má Československo meno, na ktorom možno budovať. Mal pred sebou herkulesku úlohu vyložiť spojencom, že jestvuje nejaké Československo. Že zahraničia presvedčal domácich činiteľov, ako sa majú držať, ako majú vystupovať atď. V Paríži začal pracovať dňa 16. septembra 1915. Prvou vecou bolo získať známych. Snažil sa jestvovať známosti s profesormi a ministerskými úradníkmi a ustavne ich rozširoval. V tom mu preukázal neocenitelnú pomoc Dr. M. R. Štefánik, orientovaný vo vysokých parížskych kruhoch, ktorý už pred svetovou vojnou bol v zahraničí poverený misiou Francúzskej republiky.

Zatiaľ, kým na Beneša opatrne hľadeli v Paríži, pripravil sa tento hľuzevnate na verejné vystúpenie, na ktorom sa mali ručastniť českí a slovenskí kolonisti a emigranti. Cudzinecká légia s početnými Čechmi a Slovákmi bola základom neskoršej československej légie. Preto sa rozhodol organizovať Čechov a Slovákov, vytvoriť z nich bojujúcu silu, ďať im konkrétny obsah a oficiálny ráz.

Všade zdôrazňoval historické právo Čechov a Slovákov mať svoj štát a vyhlasoval, že celý národ je rozhodnutý dosiahnuť neodvislosť bojom.

Od jesene 1915 spolupracujúci Masaryk, učiteľ a Beneš, jeho žiak. Keď sa k nim pripojil Dr. Milan Štefánik, Slovák, ktorý vstúpil do francúzskej armády ako dobrovoľník, na

Obr. 8. Článok Ľ. Fuzáka o Eduardovi Benešovi publikovaný v novinách Vpred v máji 1945. Zdroj: Štátny archív v Bratislave, foto: Mária Feješová.

Poláček. Stali sa najatými (poverenými) zamestnancami a sami seba nazývali usporiadateľmi archívu. Možno aj preto, lebo hlavným zamestnaním Š. Pozdišovského (po odchode z gymnázia) aj P. Poláčka bola práca v múzeu a archívne práce robili na vymedzený počet hodín, neskôr na polovičný úväzok. Za vykonanú prácu im ONV v Trenčíne v roku 1950 vyplatilo honoráre, ktoré boli spätne v roku 1951 refundované z rozpočtu KNV. Vzhľadom na pracovné podmienky (nevykúrené miestnosti) a svoje ďalšie pracovné záväzky zvykli v zimnom období prácu na istý čas prerušiť, napríklad v mesiacoch november 1950 až marec 1951 nepracovali. Odborný dozor nad činnosťou trenčianskej pobočky pred zriadením (resp. začatím fungovania) jej materského archívu v Bratislave vykonával Archív Povereníctva vnútra (v dobových dokumentoch označený ako Povereníctvo vnútra, archívne oddelenie). Jemu posielal Š. Pozdišovský výkazy práce za roky 1949 a 1950. Z dokumentov z činnosti trenčianskej pobočky vieme presne zistiť, kedy KA v Bratislave prevzal do správy svoju pobočku v Trenčíne. V januári 1951 tam bol Ľ. Fuzák na kontrole a oboznámil sa s jej stavom. Pravdepodobne on zariadil, aby KNV v Bratislave dňa 5. februára 1951 vydal rozhodnutie o prevzatí dohľadu nad správou trenčianskej pobočky. Archív totiž dovtedy nemal oficiálneho správcu. Následne tam 7. a 8. februára 1951 Ľ. Fuzák znova vykonal kontrolu. Od roku 1951 už dostával od Š. Pozdišovského výkazy práce on ako vedúci KA v Bratislave. Tiež Š. Pozdišovského inštruoval, aby mu podával správy o dianí v archíve a povzbudil ho, aby požiadal o druhého odborného zamestnanca. Tak bol od 1. júna 1951 na pobočku prijatý G. Šebák. Ľ. Fuzák chcel čo najskôr dokončiť usporiadanie dokumentov župného fondu.[18] P. Poláček bol iba pomocnou silou na čistenie, ukladanie a vysúšanie dokumentov. Nomenklatúrne ako pomocná sila nastúpil aj G. Šebák, ktorý bol už dôchodca a kvôli vyplácaniu dôchodku spočiatku nechcel pracovať za mzdu. Bol však ochotný pracovať každý deň niekoľko hodín dopoludnia. Ľ. Fuzák v septembri 1951 všetkým trom zmieneným pracovníkom trenčianskej pobočky (obr. č. 10) vybavil riadne pracovné dekréty so zaradením do platovej triedy spätne od apríla 1951. Následne však bolo potrebné zariadiť vykurovanie jednej kancelárie a vybaviť ju nábytkom, aby mohli pracovať aj v zime.[19] Tieto detaily nám ilustrujú pomery a problémy, ktorým Ľ. Fuzák čelil pri budovaní pobočky KA v Trenčíne.

V roku 1950 sa v gescii Archívnej komisie Slovenskej akadémie vied a umení (SAVU) konal celoslovenský súpis archívov. Nevieme, či Ľ. Fuzák na ňom participoval.[20] Okrem archívneho súpisu sa mohol zapojiť do akcie preberania archívnych dokumentov

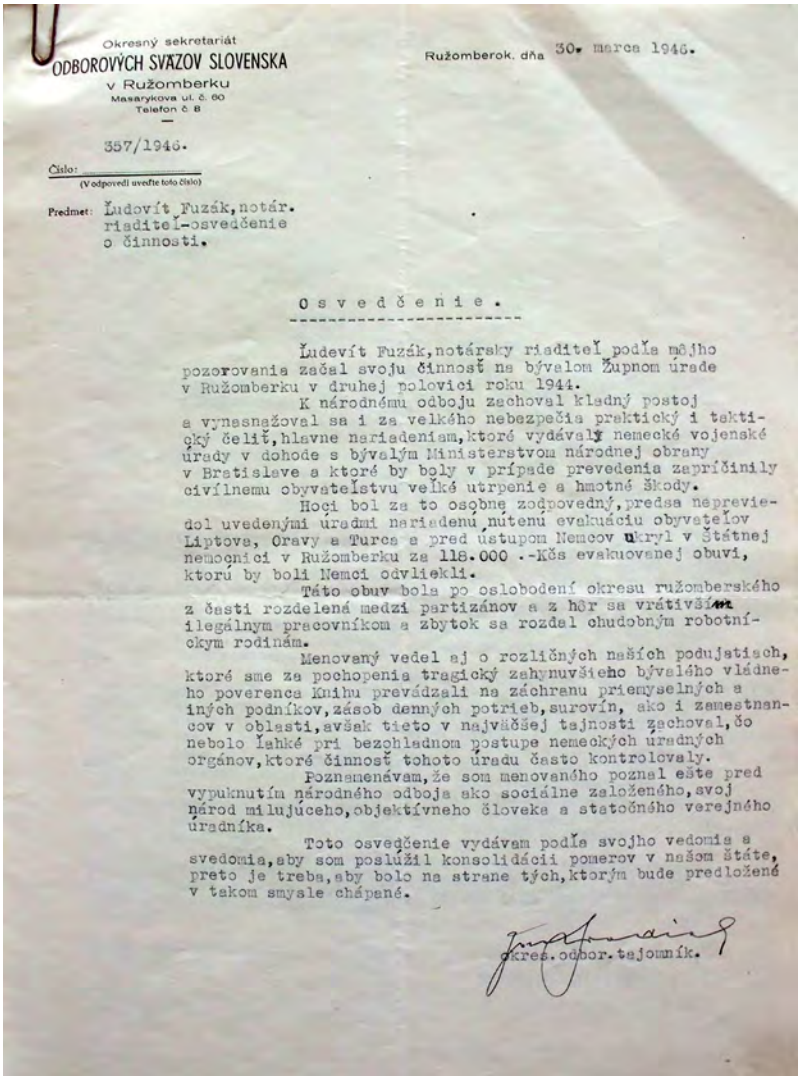
[18] ŠABA, f. KNV v Bratislave, vnútorný odbor, spisy 1950, zn. 055, šk. č. 45. MV SR, Štátny archív v Trenčíne (ďalej len ŠATN), f. Krajský archív (ďalej len KA) v Trenčíne, spisy z rokov 1949 – 1951, šk. č. 1.

[19] ŠATN, f. KA v Trenčíne, spisy z rokov 1949 – 1951, šk. č. 1.

[20] Informáciu možno preveriť v Archíve Slovenskej akadémie vied v Bratislave v osobnom fonde Pavla Horvátha, v ktorom sa nachádzajú dokumenty k realizácii tohto súpisu alebo vo fonde z činnosti SAVU.

a knižníc kláštorov a reholí zrušených v roku 1950. Akciu koordinoval Slovenský úrad pre cirkevné veci. Knihy a časť dokumentov na území Bratislavského kraja na základe jeho pokynu prevzala Knižnica Slovenskej univerzity v Bratislave (dnes Univerzitná knižnica), časť archívnych fondov Archív mesta Bratislavy, vtedy Archív Ústredného národného výboru (ÚNV) v Bratislave (ďalej len AMB).[21] Práca Ľ. Fuzáka mohla spočívať v zisťovaní miest uloženia archívnych dokumentov reholí a kláštorov, ktoré neboli prevzaté, prípadne v pomoci s preberacími prácami zamestnancom AMB.

Informácie o uložení cirkevných archívov mohol Ľ. Fuzák zužitkovať v roku 1951. Súpis archívnych fondov pod vedením SAVU totiž pokračoval aj v roku 1951, ale už v ovzduší tvoriaceho sa nového riadiaceho orgánu slovenského archívnictva, ktorým sa stala Slovenská archívna komisia (SAK). Na porade archívno-dokumentačnej sekcie Historického ústavu SAVU dňa 2. júna 1951, ktorá sa venovala príprave súpisu za rok 1951, bol iste prítomný.[22] V tom čase už mal za sebou prieskum rôznych pôvodcov a ich registratúr v celom kraji, ktoré mu vyplynuli ako úloha sčasti na základe príkazu Povereníctva vnútra, ktorý prišiel na KNV v Bratislave vo februári 1951 (*zistenie stavu a vykonanie súpisu verejných archívov na Slovensku*), a sčasti na základe záverov prvej celoslovenskej porady krajských archivárov v dňoch 11. – 12. apríla 1951 na KNV v Nitre.[23] Na zistenie pôvodcov archívnych dokumentov si vyžiadal písomnú správu od jednotlivých ONV v Bratislavskom kraji o tom, aké archívy sa nachádzajú v ich okrese. Zároveň si naplánoval návštevy registratúrnych stredísk (*spisovní*) okresných miest, pričom súčasne skontroloval aj registratúru MNV v sídle okresu. Tieto kontroly realizoval v mesiacoch február až apríl 1951. Na niektoré miesta vysielal kolegu Jána Izáka. V marci 1951 Ľ. Fuzák začal s návštevami registratúrnych stredísk MNV v kraji, ktoré neboli sídlami okresu. V záujme záchrany niektorých vzácnych dokumentov z činnosti predchodcov MNV návštevu na tom istom MNV zopakoval viackrát. To bol prípad Modry, kde Ľ. Fuzák 8. marca 1951 našiel dokumenty magistrátu slobodného kráľovského mesta v katastrofálnych podmienkach (mokrá prízemná miestnosť hornej mestskej brány, bez osvetlenia, obr. č. 11).

Okresný sekretariát
ODBOROVÝCH SVÄZOV SLOVENSKA
v Ružomberku
Masarykova ul. č. 60
Telefón č. 8

Ružomberok, dňa 30. marca 1946.

357/1946.

Číslo: _____
(Odpoveď uveďte toto číslo)

Predmet: Ľudovít Fuzák, notár. riaditeľ-osvedčenie o činnosti.

O s v e d č e n i e .

Ľudevít Fuzák, notársky riaditeľ podľa môjho pozorovania začal svoju činnosť na bývalom Župnom úrade v Ružomberku v druhej polovici roku 1944.

K národnému odboju zachoval kladný postoj a vynasnažoval sa i za veľkého nebezpečia praktický i taktický čeliť, hlavne nariadeniam, ktoré vydávaly nemecké vojenské úrady v dohode s bývalým Ministerstvom národnej obrany v Bratislave a ktoré by boly v prípade prevedenia zapríčinily civilnému obyvateľstvu veľké utrpenie a hmotné škody.

Hoci bol za to osobne zodpovedný, predsa napriek dol uvedenými úradmi nariadenú, nútenú evakuáciu obyvateľov Liptova, Oravy a Turca a pred ústupom Nemcov ukryl v štátnej nemocnici v Ružomberku za 118.000.-Kčs evakuovanej obuvi, ktorú by boli Nemci odviekli.

Táto obuv bola po oslobodení okresu ružomberského z časti rozdelená medzi partizánov a z hôr sa vrátivším ilegálnym pracovníkom a zbytok sa rozdal chudobným robotníckym rodinám.

Menovaný vedel aj o rozličných našich podujatiach, ktoré sme za pochopenia tragický zahynuvšieho bývalého vládneho poverenca Knihu prevádzali na záchranu priemyselných a iných podnikov, zásob denných potrieb, surovín, ako i zamestnancov v oblasti, avšak tieto v najväčšej tajnosti zachoval, čo nebolo ľahké pri bezohľadnom postupe nemeckých úradných orgánov, ktoré činnosť tohoto úradu často kontrolovaly.

Poznamenávam, že som menovaného poznal ešte pred vypuknutím národného odboja ako sociálne založeného, svoj národ milujúceho, objektívneho človeka a statočného verejného úradníka.

Toto osvedčenie vydávam podľa svojho vedomia a svedomia, aby som poslúžil konsolidácii pomerov v našom štáte, preto je treba, aby bolo na strane tých, ktorým bude predložené v takom smysle chápané.

okres. odbor. tajomník.

Obr. 9. Jedno zo svedectiev na podporu neviny Ľ. Fuzáka počas trestného stíhania proti nemu v roku 1947. Zdroj: Štátny archív v Bratislave, foto: Mária Feješová.

[21] ŠABA, f. KNV v Bratislave, vnútorný odbor, spisy 1951, zn. 055.8, inv. č. 109, šk. č. 97, zaistenie stavu a vykonanie súpisu verejných archívov na Slovensku, usporiadanie a politické využitie archívov bývalých kláštorov, bez dátumu, spis č. III/Arch.055.8-1951/1. LEHOTSKÁ, Darina – HANDZOVÁ, Darina – HORVÁTH, Vladimír – HRABUŠŠAY, Zoltán – KENDEFFY, Viliam – MERGLOVÁ, Nesti – PEŤOVSKÁ, Henrieta. *Archív mesta Bratislavy. Sprievodca po fondoch a zbierkach*. Praha: Archívna správa ministerstva vnútra, 1955, s. 72.

[22] HORVÁTH, Pavel. Správa o celoslovenskom archívnom súpise. In *Archivní časopis*, 1952, roč. 2, č. 2, s. 39. KAMENCOVÁ, Lýdia. *Pavol Horváth, osobný fond (úvod k inventáru)* [online]. Bratislava: Ústredný archív SAV, 1993. Dostupné na: http://archiv.sav.sk/inventare/inventar.php?id=102&sig=uvod.

[23] [BELÁČIK, Jozef]. Organizácia a stav archívnej služby na Slovensku. In *Archivní časopis*, 1951, roč. 1, č. 3, s. 82.

Obr. 10. Kolegovia Ľ. Fuzáka v trenčianskej pobočke Krajského archívu v Bratislave v roku 1952. Gerhard Šebák (dolný rad, prvý zľava), Štefan Pozdišovský (dolný rad, druhý sprava), Pavol Poláček (dolný rad, prvý sprava). Zdroj: Štátny archív v Trenčíne.

Obr. 11. Mestská brána v Modre, na prízemí ktorej boli nevhodne uložené vzácne archívne dokumenty. Ľ. Fuzák sa v roku 1951 zaslúžil o ich záchranu. Zdroj: Štátny archív v Bratislave, pracovisko Archív Modra.

Do Modry sa vrátil 2. mája, aby s vedením MNV dohodol zlepšenie podmienok uloženia dokumentov. MNV zabezpečilo miestnosť, ale nepostaralo sa o roztriedenie a uloženie dokumentov. To sa podarilo počas brigády v júli 1951 za účasti Ľ. Fuzáka, pracovníkov AMB a dvoch študentov histórie FiF Univerzity Komenského v Bratislave.[24] Šéfka AMB Darina Lehotská zrejme vtedy získala inšpiráciu aj prvé poznatky z archívnych dokumentov o dejinách mesta, ktoré vydala o 10 rokov neskôr. Aj Ľ. Fuzák sa podelil so skúsenosťami získanými pri záchrane modranského mestského archívu a v časopise Bratislavský kraj v roku 1951 uverejnil článok *Mestský archív v Modre*.

Okrem archívov a registratúr mestských či obecných samospráv Ľ. Fuzák navštevoval aj cirkevné archívy. V apríli 1951 Rada KNV v Bratislave totiž dala obom krajským archivárom za úlohu navštíviť sídla zrušených kláštorov v Bratislavskom kraji, ktorých dokumenty a knihy na základe správy Knižnice Slovenskej univerzity v Bratislave (názov pre Univerzitu Komenského v rokoch 1939 – 1954) zostali v rehoľných budovách, a zistiť, či sa tam nenachádzajú nejaké archívne dokumenty. Ľ. Fuzák 24. mája 1951 navštívil opustené kláštory trnavských františkánov, jezuitov a saleziánov, tiež arcibiskupský (kapitulský) archív a archív Spolku sv. Vojtecha v Trnave. V kláštoroch nenašiel žiadne archívne dokumenty, iba knižnice. Navrhoval nejaké knihy z nich prevziať do odbornej príručnej knižnice KA. Či sa tak stalo, nevieme, ale zvyšky jezuitskej knižnice ležali v pivnici kláštora až do novembra 1955.[25] Pri návšteve archívu Spolku sv. Vojtecha sa určite stretol s jeho zamestnancom, bývalým mestským archivárom dr. Ovidiom Faustom. Ten sa v júli 1953 stal Ľudovítovým kolegom a zároveň zástupcom v KA v Bratislave. Či mal Ľ. Fuzák nejakú zásluhu na jeho získaní pre archív, nevieme s istotou povedať, ale je to možné. Ľ. Fuzák bol spokojný so stavom spolkového archívu a skúsený archivár v službách KA bol viac ako potrebný. V Trnave Ľ. Fuzák ešte objavil archív srbskej pravoslávnej cirkvi, ktorý bol uložený v súkromnom dome na Štefánikovej ulici. Na ďalší deň, 25. mája 1951, sa vybral do Piešťan, kde sa zaujímal o dokumenty a knižnicu jezuitov. Kontroly mali pokračovať do júla 1951, ale ďalšie zápisnice z nich sa nezachovali. Z jeho poznámok vieme, že 20. júna 1951 navštívil (alebo plánoval navštíviť) františkánov v Skalici. Mal navštíviť

[24] ŠABA, f. KNV v Bratislave, vnútorný odbor, spisy 1951, zn. 055.8, inv. č. 109, šk. č. 97, zaistenie stavu a vykonanie súpisu verejných archívov na Slovensku. TURCSÁNY, Juraj. Ťažké začiatky. In NOVÁKOVÁ, Mária – TURCSÁNY, Juraj (eds.). *Archív na okraji mesta*. Pezinok: REVIA – Malokarpatská komunitná nadácia, 2015, s. 31-32.

[25] K tomu bližšie FEJEŠOVÁ, ref. 12, s. 61-62.

ešte kláštory piaristov vo Svätom Jure a Trenčíne, františkánov v Báči – Svätom Antone, kapucínov v Pezinku a ďalších reholí, o dokumentoch ktorých sa nič nevedelo. Tiež mal skontrolovať kláštor v Marianke, kam boli sústredené knižnice všetkých zrušených kláštorov na Slovensku, či sa tam nenachádzajú aj archívne dokumenty.[26] V Trenčíne mu s pátraním po knižnici a archíve piaristov pomáhal Š. Pozdišovský, ktorý v spolupráci s rektorom gymnázia Jozefom Braneckým 1. októbra 1951 napísal správu o stave archívu a knižnice piaristov.[27] Opustenú zbierku hudobnín trenčianskych piaristov (nachádzajúcu sa v oratóriu/pavlači kostola) podľa správy neskoršieho vedúceho trenčianskej pobočky Vojtecha Štibraného našiel práve Ľ. Fuzák.[28] Zrejme sa tak stalo počas pracovnej cesty v Trenčíne 25. septembra 1951, keď okrem trenčianskej pobočky archívu prišiel skontrolovať aj farský archív a archív piaristov. K oficiálnemu prevzatiu zbierky hudobnín dal kolegom v Trenčíne podrobné pokyny začiatkom októbra 1951 a reálne k nemu došlo začiatkom decembra 1951.[29]

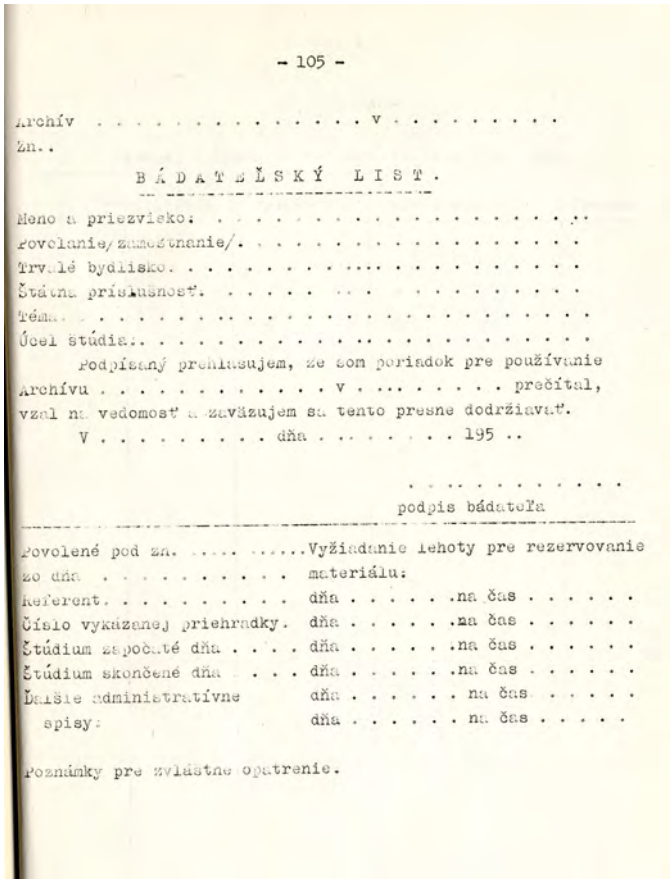
Dňa 15. júna 1951 v rámci školenia zamestnancov III. referátu KNV a ONV v Sokolovciach absolvoval celodennú prednášku na tému archívov a registratúrnych stredísk.[30]

V júni alebo júli 1951 Ľ. Fuzák zrejme všetky kontroly ukončil a zosumarizoval z nich závery. Piateho júna v mene KNV v Bratislave vydal smernicu pre všetky ONV a ÚNV ohľadom usporiadania, vedenia a umiestnenia registratúrnych stredísk a 21. júla ďalšiu, ktorou žiadal akékoľvek vyraďovanie spisov konať jedine so súhlasom krajského archívu.[31] Ako metodický vzor pre vykonanie obhliadky registratúrnych stredísk v obciach okresu funkcionármi ONV a ÚNV mali poslúžiť články Ľ. Fuzáka *Spisovne (registratúry) národných výborov* a *Városi és községi levéltárak*, ktoré uverejnil v číslach 8 a 9 – 10 časopisu Bratislavský kraj v roku 1951. Kópie článkov sa zachovali aj v Archíve Pamiatkového úradu.[32] Okrem tém súvisiacich s krajským archívnictvom ho naďalej zaujímala problematika dejín hasičstva a v súvislosti s profesiou archivára ju pretavil do článkov *Napíšme dejiny hasičstva svojej obce* a *Zbieranie a archívne uloženie súčasných hasičských dokumentov* uverejnených v Hasičských listoch v roku 1951.

Obr. 12. Spisy Trenčianskej župy uložené po ich prevoze v trenčianskej pobočke Krajského archívu v Bratislave, fotografia z roku 1952. Zdroj: Štátny archív v Trenčíne.

[26] ŠABA, f. KNV v Bratislave, vnútorný odbor, spisy 1951, zn. 055, inv. č. 109, šk. č. 97, zaistenie stavu a vykonanie súpisu verejných archívov na Slovensku.
[27] ŠATN, f. KA v Trenčíne, spisy z roku 1951, šk. č. 1.
[28] ŠABA, f. Archívne oddelenie Krajskej správy ministerstva vnútra v Bratislave (ďalej len AO KSMV, dokumenty sú súčasťou registratúry Štátneho archívu v Bratislave, nie sú evidované ako samostatný fond), spisy 1954 – 1955, hlásenie Vojtecha Štibraného o archívnych depozitách z 15. 11. 1954.
[29] ŠATN, f. KA v Trenčíne, spisy z roku 1951, šk. č. 1, pokyn KNV v Bratislave na prevzatie hudobnín z 2. 10. 1951 č. Arch. III/1-055.8-KA-1951/15 a ďalšie.
[30] ŠABA, f. KNV v Bratislave, spisy 1952, zn. 055, inv. č. 131, šk. č. 167, situačná správa o KA v Bratislave a jeho pobočke v Trenčíne zo 14. 3. 1952, spis č. Arch./1-055.8-1952/2. Z formulácie nie je celkom jasné, či sa na prednáške iba zúčastnil alebo ju sám dával.
[31] ŠABA, f. KNV v Bratislave, vnútorný odbor, spisy 1951, zn. 055, inv. č. 109, šk. č. 97, zaistenie stavu a vykonanie súpisu verejných archívov na Slovensku, Obežník KNV v Bratislave z 21. 7. 1951, č. Arch. III-055.6-1951/3. ŠATN, f. KA v Trenčíne, spisy z roku 1952, šk. č. 1, obežník KNV z 5. 6. 1951.
[32] APÚ v Bratislave, f. Slovenský pamiatkový ústav, inv. č. 85 a 91, šk. č. 7.

- 105 -

Archív . . . . . v . . . . . .
Zn..

B Á D A T E Ľ S K Ý L I S T .

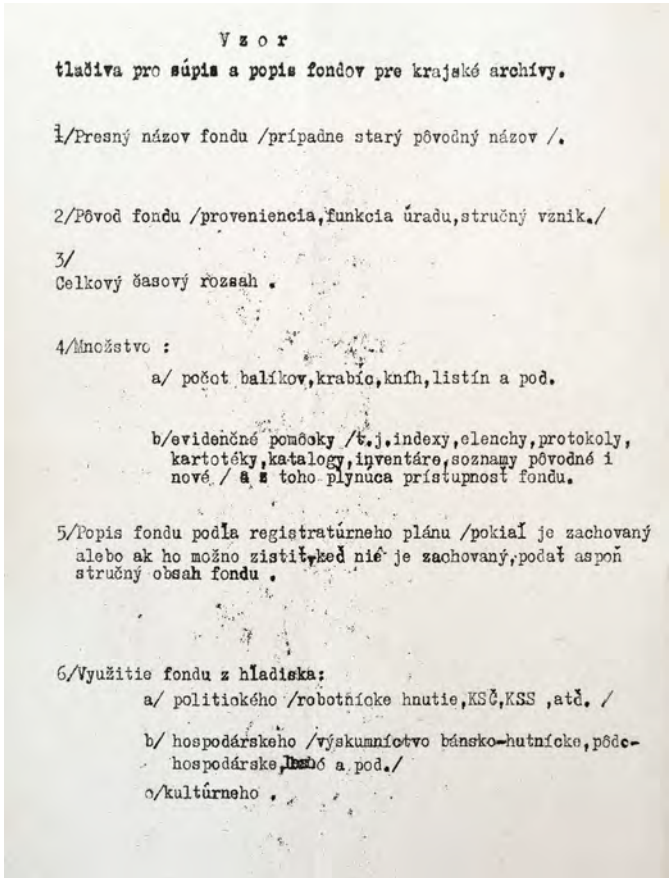
Meno a priezvisko: . . . . . .
Povolanie/zamestnanie/. . . . . .
Trvalé bydlisko. . . . . .
Štátna príslušnosť. . . . . .
Téma. . . . . .
Účel štúdia:. . . . . .
Podpísaný prehlasujem, že som poriadok pre používanie Archívu . . . . . v . . . . . prečítal, vzal na vedomosť a zaväzujem sa tento presne dodržiavať.
V . . . . . dňa . . . . . 195 ..

. . . . . .
podpis bádateľa

Povolené pod zn. . . . . Vyžiadanie lehoty pre rezervovanie
zo dňa . . . . . materiálu:
Referent. . . . . dňa . . . . . na čas . . . . . .
Číslo vykázanej priehradky. dňa . . . . . na čas . . . . . .
Štúdium započaté dňa . . . . dňa . . . . . na čas . . . . . .
Štúdium skončené dňa . . . . dňa . . . . . na čas . . . . . .
Ďalšie administratívne dňa . . . . . na čas . . . . . .
spisy: dňa . . . . . na čas . . . . . .

Poznámky pre zvláštne opatrenie.

Obr. 13. Vzor bádateľského listu z roku 1952 pre archívy podriadené Krajskému archívu v Bratislave (skriptá Správa archívov, 1952). Zdroj: Štátny archív v Bratislave, pracovisko Archív Modra.

V z o r
tlačiva pro súpis a popis fondov pre krajské archívy.

1/Presný názov fondu /prípadne starý pôvodný názov /.

2/Pôvod fondu /proveniencia,funkcia úradu,stručný vznik./

3/
Celkový časový rozsah .

4/Množstvo :
a/ počet balíkov,krabíc,kníh,listín a pod.

b/evidenčné pomôcky /t.j.indexy,elenchy,protokoly, kartotéky,katalogy,inventáre,soznamy pôvodné i nové / a z toho plynúca prístupnosť fondu.

5/Popis fondu podľa registratúrneho plánu /pokiaľ je zachovaný alebo ak ho možno zistiť,keď nie je zachovaný,podať aspoň stručný obsah fondu .

6/Využitie fondu z hľadiska:
a/ politického /robotnícke hnutie,KSČ,KSS ,atď. /

b/ hospodárskeho /výskumníctvo bánsko-hutnícke,pôdohospodárske,lesné a pod./

c/kultúrneho .

Obr. 14. Vzor tlačiva Súpis a popis fondov v krajských archívoch z roku 1952. Zdroj: Štátny archív v Trenčíne, foto: Mária Feješová.

V dňoch 2. – 5. júla 1951 sa mala konať celoštátna konferencia archivárov v Brne organizovaná Československou archívnou spoločnosťou (ČSA). Ľ. Fuzák tam mal vystúpiť v prvý deň konferencie s koreferátom o stave archívov Bratislavského kraja. Mal byť jedným z trojice slovenských archivárov s aktívnou účasťou (Jozef Beláčik, Július Barták). Konferencia bola napokon odložená na neurčito[33] a v roku 1951 ju ČSA už nestihla usporiadať, lebo ukončila svoju činnosť. Ľ. Fuzák mal záujem na zvyšovaní nielen svojej odbornej úrovne, ale aj úrovne svojich podriadených kolegov v mestských archívoch. Obežníkom KNV v septembri 1951 a znova v auguste 1952 im odporúčal objednať si Archívni časopis ako užitočnú pomôcku pre ich prácu. V septembri 1952 vyslal kolegu G. Šebáka na týždenný odborný archívny kurz organizovaný Povereníctvom vnútra na návrh SAK v dňoch 22. – 27. septembra 1952 v Bratislave. Na tomto kurze bol zároveň jedným zo školiteľov ohľadne zásad vyraďovania spisov.[34] Podklady k jeho prednáške na tomto kurze sa zachovali v Archíve Pamiatkového úradu v podobe trojstranového elaborátu Škartácia spisov.[35]

V 18. čísle časopisu Bratislavský kraj v roku 1951 publikoval článok na tému *Súpis spisov robotníckeho hnutia*, ktorý prezentoval ako metodický vzor pre vypracovanie súpisu zamestnancami (archivármi) ONV a MNV v kraji. Títo ani do septembra 1951 nevyhoveli nariadeniu citovaného obežníka Povereníctva vnútra z decembra 1949, preto Ľ. Fuzák v mene KNV v septembri

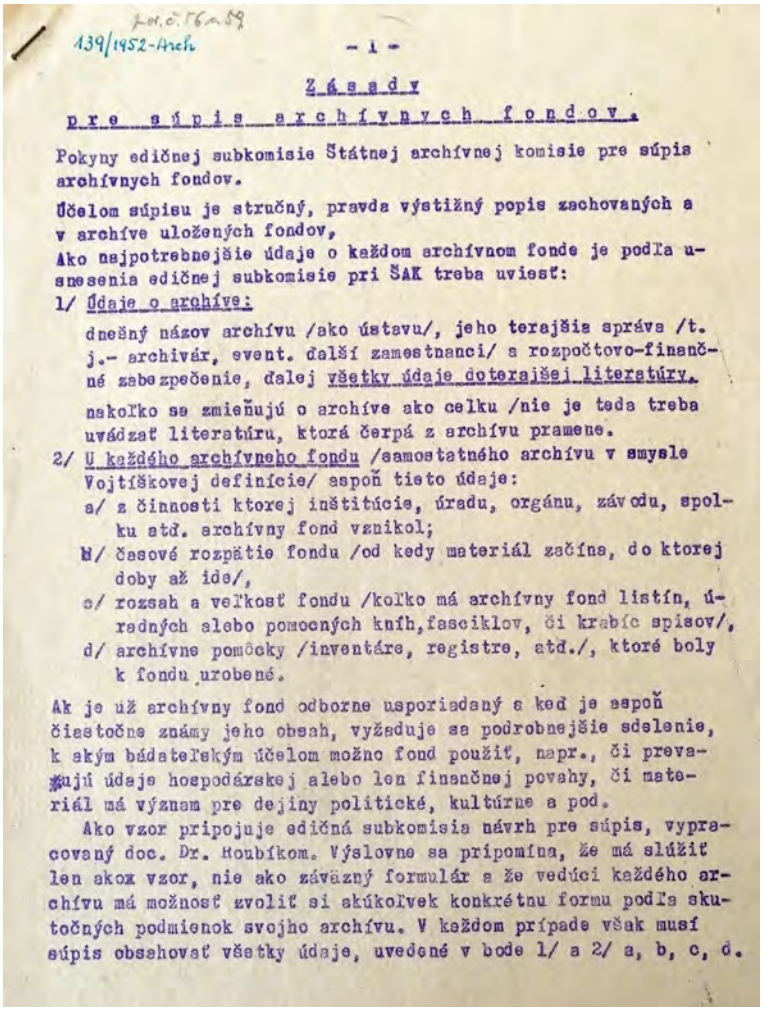
[33] ŠATN, f. KA v Trenčíne, spisy z roku 1951, šk. č. 1, list Ľ. Fuzáka Š. Pozdišovskému z 21. 5. 1951, oznámenie o zrušení konferencie z 27. 6. 1951.

[34] ŠATN, f. KA v Trenčíne, spisy z roku 1951, šk. č. 1, spisy z roku 1951, obežník KNV pre ONV v kraji zo 17. 9. 1951; spisy z roku 1952, obežník KNV v Bratislave z 18. 8. 1952 ohľadne odporúčania Archívneho časopisu, oznámenie o vyslaní na archívny kurz z 15. 9. 1952. Pod textom obežníka zo 17. 9. 1951 je podpísaný referent pre vnútorné veci KNV v Bratislave, ale treba predpokladať, že autorom textu a iniciátorom jeho vydania je Ľ. Fuzák.

[35] APÚ v Bratislave, f. Slovenský pamiatkový ústav, signatúra 1.10., oddelenie dokumentácie, 1.10.5. Škartácia spisov.

1951 vydal obežník, ktorým nariadil do konca októbra 1951 vykonať súpis k dejinám robotníckeho hnutia z dokumentov z rokov 1890 – 1945.[36]

V roku 1951 mu vyšiel článok v Archivním časopise *Organisace záchrany a ochrany archívneho materiálu v Bratislavskom kraji*.[37] V rukopise zachovanom v Archíve Pamiatkového úradu, ktorý bol redakčne krátený, navrhoval 11 konkrétnych opatrení na zlepšenie stavu slovenského archívnictva. Pri niektorých z nich sa bližšie pristavíme, pretože nám poskytujú obraz o skúsenostiach, odbornosti aj myslení Ľ. Fuzáka. Napríklad navrhoval prevziať do krajských archívov archívne dokumenty obecnej proveniencie, keďže príslušné MNV si podľa neho nevedeli zabezpečiť archivárov a dokumenty spracovať a sprístupniť. Za zvlášť cenné považoval zápisnice rád a zastupiteľstiev obcí, miest a okresov, ktoré podľa neho mali krajské archívy prevziať do depozitu. Pri menších mestách, ktoré ilustroval na príklade Modry, Pezinka a Svätého Jura, sa mu zdalo lepšie zlúčiť archívnu službu a ustanoviť jedného spoločného mestského archivára. V oblasti vyraďovania navrhoval, aby každý kraj vyškolil 2 – 3 odborníkov, ktorí by sa venovali iba vyraďovaniu na všetkých národných výboroch v kraji. Ležali mu na srdci aj dokumenty v správe súkromných osôb, neraz s historickou hodnotou a pochádzajúce z činnosti verejných úradov, na ktoré štát nemal nijaký dosah. Navrhoval, aby KA mal k dispozícii ich zoznam, bol informovaný o ich uložení a v oprávnených prípadoch (ak išlo o pozostalosti významných verejne činných osôb) boli súkromní vlastníci povinní dokumenty odovzdať do štátneho archívu. Vyzýval aj na zabezpečenie odborného archivára pre archívy hodnoverných miest. Pri tomto návrhu mal iste pred očami dokumenty archívu Bratislavskej kapituly, ktoré v čase písania jeho článku – a ešte istý čas aj po vzniku Slovenského ústredného archívu (SÚA) v roku 1952 – ležali vo veži Dómu sv. Martina a prepoštský archív v budove Bohosloveckej fakulty na Kapitulskej ulici. Kapitulské archívy podľa neho mali byť postavené pod štátny dozor, ako to bolo pred rokom 1918. Ak by im hrozilo poškodenie, vyslovil sa za ich prevzatie do KA. Nemenej zaujímavý bol aj Fuzákov nápad na založenie odborného časopisu, v ktorom by sa laická verejnosť oboznamovala s ochranou archívnych dokumentov, ich uložením, usporadúvaním a celkovo s archívnou problematikou.[38] Zrejme nemal na mysli periodikum typu Slovenská archivistika, ale skôr niečo ako Archivár Žilinského kraja.[39] Bratislavský kraj také periodikum nemal, preto Ľ. Fuzák na tento účel využíval priestor v zmienenom časopise Bratislavský kraj, ktorý vychádzal

139/1952-Arch

- 1 -

Zásady

pre súpis archívnych fondov.

Pokyny edičnej subkomisie Štátnej archívnej komisie pre súpis archívnych fondov.

Účelom súpisu je stručný, pravda výstižný popis zachovaných a v archíve uložených fondov,
Ako najpotrebnejšie údaje o každom archívnom fonde je podľa uznesenia edičnej subkomisie pri ŠAK treba uviesť:
1/ Údaje o archíve:
dnešný názov archívu /ako ústavu/, jeho terajšie správe /t. j.- archivár, event. ďalší zamestnanci/ a rozpočtovo-finančné zabezpečenie, ďalej všetky údaje doterajšej literatúry, nakoľko sa zmieňujú o archíve ako celku /nie je teda treba uvádzať literatúru, ktorá čerpá z archívu pramene.
2/ U každého archívneho fondu /samostatného archívu v zmysle Vojtíškovej definície/ aspoň tieto údaje:
a/ z činnosti ktorej inštitúcie, úradu, orgánu, závodu, spolku atď. archívny fond vznikol;
b/ časové rozpätie fondu /od kedy materiál začína, do ktorej doby až ide/,
c/ rozsah a veľkosť fondu /koľko má archívny fond listín, úradných alebo pomocných kníh, fasciklov, či krabíc spisov/,
d/ archívne pomôcky /inventáre, registre, atď./, ktoré boly k fondu urobené.

Ak je už archívny fond odborne usporiadaný a keď je aspoň čiastočne známy jeho obsah, vyžaduje sa podrobnejšie sdelenie, k akým bádateľským účelom možno fond použiť, napr., či prevažujú údaje hospodárskej alebo len finančnej povahy, či materiál má význam pre dejiny politické, kultúrne a pod.

Ako vzor pripojuje edičná subkomisia návrh pre súpis, vypracovaný doc. Dr. Houbíkom. Výslovne sa pripomína, že má slúžiť len akox vzor, nie ako záväzný formulár a že vedúci každého archívu má možnosť zvoliť si akúkoľvek konkrétnu formu podľa skutočných podmienok svojho archívu. V každom prípade však musí súpis obsahovať všetky údaje, uvedené v bode 1/ a 2/ a, b, c, d.

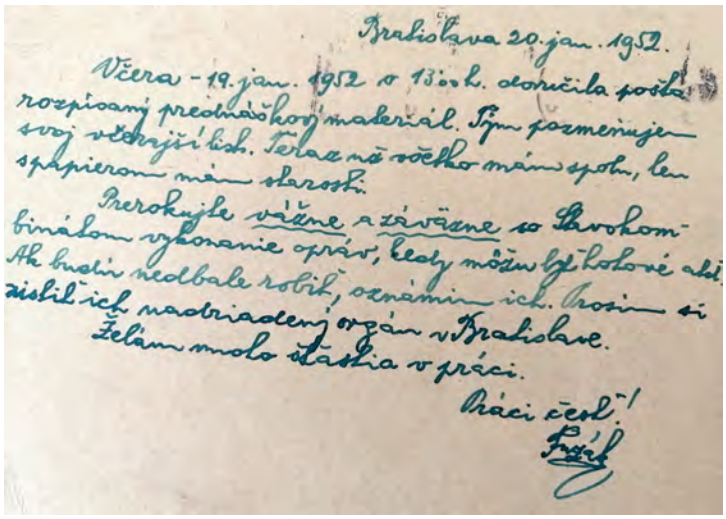
Obr. 15. Smernice pre vypracovanie súpisu a popisu fondov z roku 1952. Zdroj: Štátny archív v Trenčíne, foto: Mária Feješová.

[36] ŠATN, f. KA v Trenčíne, spisy z roku 1951, šk. č. 1, obežník KNV pre ONV v kraji z 13. 9. 1951.

[37] FUZÁK, Ľudovít. Organisace záchrany a ochrany archívneho materiálu v Bratislavskom kraji. In *Archivní časopis*, 1951, roč. 2, č. 2, s. 56-62.

[38] ŠABA, f. KNV v Bratislave, spisy 1951, zn. 055.8, inv. č. 109, šk. č. 97, zaistenie stavu a vykonanie súpisu verejných archívov na Slovensku, spis č. III/Arch.055.8-1951/1. APÚ v Bratislave, f. Slovenský pamiatkový ústav, oddelenie dokumentácie, signatúra 1.10.3, šk. č. 7.

[39] VELIČKA, Drahomír. Archivár Žilinského kraja. Na margo periodika Krajského archívu v Žiline. In *Fórum archivárov*, 2020, roč. 29, č. 1, s. 21-23.

Obr. 16. Korešpondenčný lístok s rukopisom Ľ. Fuzáka, ktorým v januári 1952 zaslal úlohy kolegom v Trenčíne a informoval o detailoch súvisiacich s organizovaním prvého kurzu pre archivárov Bratislavského kraja. Zdroj: Štátny archív v Trenčíne, foto: Mária Feješová.

v rokoch 1950 – 1954 ako dvojtýždenník (v istom období týždenník) KNV pre funkcionárov, zamestnancov a spolupracovníkov ľudovej správy.

Akvizíciu fondov pre nedostatok priestorov v bratislavskom sídle mohol Ľ. Fuzák realizovať iba v trenčianskej pobočke archívu. Dňa 15. októbra 1951 zariadil prevoz asi 150- tisíc spisov Trenčianskej župy z budovy ONV v Martine do trenčianskej pobočky (obr. č. 12). Pred prevzatím dokumentov sa však museli uskutočniť najnutnejšie opravy na uloženie týchto dokumentov. Bolo potrebné zabezpečiť regály, vybieliť miestnosti a uvoľniť priestory. Ľ. Fuzák akciu manažoval v spolupráci so Š. Pozdišovským.[40] V decembri 1951 formou obežníka KNV naliehal, aby boli vrátené výpožičky archívnych dokumentov súkromnými bádateľmi. Rozhodol sa problematiku štúdia v archívoch v kraji riešiť systémovo a v januári 1952 po schválení KNV rozoslal kolegom v mestských a okresných archívoch prvý bádateľský poriadok (*Poriadok pre používanie archívov súkromnými bádateľmi*). Ten bol prijatý na jednotlivých MNV uznesením rád, ako sa to stalo napríklad vo Svätom Jure vo februári 1952. Tento nový bádateľský poriadok nahradil a zároveň zrušil dovtedajšie platné individuálne povolenia na štúdium, ktoré vydal ešte Krajinský úrad v Bratislave (1928 – 1939), prípadne predstavitelia bývalých mestských a obecných samospráv do roku 1945.[41] Schválený bádateľský poriadok v roku 1951 mal na území Bratislavského kraja pravdepodobne len AMB. Ten mohol byť braný ako vzor pri schvaľovaní bádateľského poriadku na KNV v Bratislave. Medzitým však Štátna archívna komisia (ŠAK) pracovala na tvorbe celoštátneho bádateľského poriadku. *Návrh studijního řádu* poslala na pripomienkovanie zrejme aj do KA, preto sa zachoval v pozostalosti Ľ. Fuzáka v Archíve Pamiatkového úradu. Pripomienkovanie prebiehalo do 31. mája 1952.[42] Nový bádateľský poriadok bol vydaný s platnosťou od 1. júla 1952.[43] Ľ. Fuzák informoval svojich podriadených o jeho existencii v obežníku z 30. novembra 1952.[44]

V decembri 1951 Ľ. Fuzáka čakalo presťahovanie KA z Gorkého ulice v historickom centre na Bosákovu cestu v Petržalke. Archív si nijako nepolepšil, stratil priestory na príručnú knižnicu, nemal nijaký depot a nebolo kam prevziať matriky. Ľ. Fuzák nemal ani vlastnú kanceláriu. Rovnako zlé podmienky mali aj jeho kolegovia v KA v Žiline a Nitre.[45] Preberanie cirkevných matrík sa na KNV v Bratislave realizovalo až v poslednom štvrťroku 1952, ale v rokoch 1950 – 1951 sa robil ich súpis. Nevieme, či sa Ľ. Fuzák na ňom podieľal. Určite však na KNV vybavoval pridelenie matričného depotu, ktorý KA získal niekedy v druhej polovici roka 1952.[46]

V dňoch 24. – 26. januára 1952 Ľ. Fuzák v spolupráci so šéfkou AMB D. Lehotskou zorganizoval v Bratislave prvý archívny kurz pre svojich kolegov

[40] ŠABA, f. KNV v Bratislave, spisy 1952, zn. 055, inv. č. 131, šk. č. 167, situačná správa o KA v Bratislave a jeho pobočke v Trenčíne zo 14. 3. 1952, spis č. Arch./1-055.8-1952/2. ŠATN, f. KA v Trenčíne, spisy z roku 1951, šk. č. 1, oznámenie o termíne prevzatia dokumentov trenčianskej župy z Martina z 9. augusta 1951 a ďalšie.

[41] TURCSÁNY, ref. 24, s. 16. ŠATN, f. KA v Trenčíne, spisy z roku 1951, šk. č. 1, obežník KNV o štúdiu v archíve a zapožičaní archívneho materiálu z 22. 12. 1951, č. Arch. III/1-0.54-9 B-1951/1.

[42] APÚ v Bratislave, f. Slovenský pamiatkový ústav, signatúra 1.10, oddelenie dokumentácie, šk. č. 7.

[43] Bol uverejnený v Archivním časopise, 1952, roč. 2, č. 3, s. 92.

[44] ŠATN, f. KA v Trenčíne, spisy z roku 1952, šk. č. 1, obežník KNV – KA v Bratislave ohľadne žiadostí o povolenie štúdia v archívoch a nového študijného poriadku z 30. 11. 1952.

[45] ŠABA, f. KNV v Bratislave, spisy 1952, zn. 055, inv. č. 131, šk. č. 167, situačná správa o KA v Bratislave a jeho pobočke v Trenčíne zo 14. 3. 1952, spis č. Arch./1-055.8-1952/2. ŠATN, f. KA v Trenčíne, spisy z roku 1951, šk. č. 1. APÚ v Bratislave, f. Slovenský pamiatkový ústav, signatúra 1.10, oddelenie dokumentácie, zápisnica o zasadaní Slovenskej archívnej komisie zo 14. 5. 1952, šk. č. 7.

[46] K preberaniu matrík podrobnejšie FEJEŠOVÁ, ref. 12, s. 49-50.

v mestských a okresných archívoch na území kraja. Pripravil si 4-hodinovú prednášku o organizovaní archívov národných výborov. Prednášky dostali archivári k dispozícii ako skriptá, ktoré zostavil Ľ. Fuzák s D. Lehotskou, prípadne ďalšími zamestnancami AMB. Správu prednostu Archívu Povereníctva vnútra Jozefa Beláčika o Štátnej archívnej komisii (ŠAK) do nich nezaradili.[47] Ten ich informoval o uzneseniach, ktoré boli prijaté na jej prvom zasadaní 26. 10. 1951 v Prahe. O nich KNV v Bratislave v decembri 1951 vydal obežník pre všetky ONV a ÚNV v kraji. V obežníku bolo vytýčených 9 úloh, ktoré stanovil predseda ŠAK Gríša Spurný. Tieto úlohy si (aspoň formálne) vzali za svoje aj účastníci kurzu a Grišovi Spurnému poslali ideologicky ladený pozdravný list, zaslaný na vedomie aj KNV v Bratislave a Slovenskej archívnej komisii (SAK).[48] J. Beláčik prednášal aj o téme vyraďovania na ONV. Na kurze vystúpil i Michal Kušík z Pôdohospodárskeho archívu (PA) s prednáškou o patrimoniálnej správe a hospodárskych archívoch, hoci v pôvodnom programe nebola plánovaná. Zrejme bola doň zaradená na poslednú chvíľu. Z partnerských archívov prišla ešte Margita Mičková z Ústavu SNP. Kurzu sa zúčastnili čerstvo prijatí, systemizovaní mestskí archivári Štefan Bavolyár z Modry, Jozef Mazúr z Trnavy, Juraj Pavelek zo Svätého Jura a Zora Viestová zo Skalice. Tam, kde neboli riadni mestskí archivári, prišli za nich pracovníci poverení archívnymi úlohami (Peter Pivko v Pezinku) alebo pracovníci registratúrnych stredísk (Jolana Gáborová v Trenčíne). Z okresných archivárov sa zúčastnili iba Jozef Benkovský z Galanty a Pavol Hauptvogel z Trnavy. Z ostatných okresov prišli buď zamestnanci ONV poverení archívnou službou, okresní archívni referenti, zamestnanci registratúrnych stredísk, matrikári alebo zamestnanci vnútorných referátov ONV bez spojitosti s archívnictvom, ktorých vedenie ONV vyslalo, aby zastupovali okres. Boli to Leopold Gális za ONV Bratislava-okolie, Štefan Svaňa z Dunajskej Stredy, Augustín Gašpar z Malaciek, Vendelín Novák z Myjavy, Pavol Filus z Nového Mesta nad Váhom, Ľudovít Kukura z Pezinka, Vojtech Villaris z Piešťan, Mária Kuklišová zo Senice, Terézia Šichtová zo Senca, Blažej Michálek zo Skalice a Ľudovít Šikuda z Trenčína. Na konci druhého a tretieho dňa kurzu si účastníci pozreli vedecké ústavy ÚNV v Bratislave (kam patril aj AMB v historickej radnici) a Archív Povereníctva vnútra v Župnom dome.[49]

Archív kraja Bratislavského
so sídlom v Trenčíne

Č.j. 56/1952-arch.

Inventár

hudobného archívu z kostola býv.kláštora piaristov v Trenčíne.

Inv.č.	Skladba	Autor	Hlasy a nástroje	Pozn.
1	O m š a - D Messe nebst Graduale und Offertorium. Tlač.	J.B.Schiedermayer Vydal S.A.Steiner a Spol. Viedeň	4 hlasy,2 husle 2 klarinety,2 trubky,bubny a organ	
2	O m š a - Dis Drey Landmessen Tlač	Anton Diabelli. Vydal Cappi a Diabelli, Wien	4 hlasy, 2 husle 2 rohy a organ	
3	O m š a - C Largo Opis		4 hlasy, 2 husle, alto viola,2 oboe 2 klarínyviolon organ	
4	O m š a		4 hlasy a organ	
5	O m š a Opis r.1768	Carolo LOOS	4 hlasy,2 husle, 2 klarínyorgan	
6	O m š a Opis		4 hlasy, 2 husle, 2 klarinety,2 rohy, viola,fagot,organ.	
7	O m š a in E. Opis	Loos	4 hlasy, 2 husle, 2 klarínyorgan	
8	O m š a ex C. Opis	Zechner	4 hlasy, 2 husle, 2 klarínytympán a organ.	Začiatok organa chýba
9	O m š a Opis		4 hlasy, 2 husle, 2 klarínypriečna flauta a organ	
10	O m š a Missa brevis ex B.	M. Hayden Opísal August. Smehlík	4 hlasy, 2 husle, 2 rohy, organ	
11	O m š a Opis		4 hlasy, 2 husle, 2 hoboje, 2 klarína tympán,viola obligata organ	
12	O m š a Missa ex D Opis	Damaso Brossmann e Sch.Piis	4 hlasy,2x2 husle, 2 hoboje, 2 rohy, violona a organ	
13	O m š a Missa in Dis	Zelinka	4 hlasy,2 husle koncert. 2 rohy, traverso,organ	
14	O m š a Opis z r.1811		4 hlasy, 2 husle organ.	

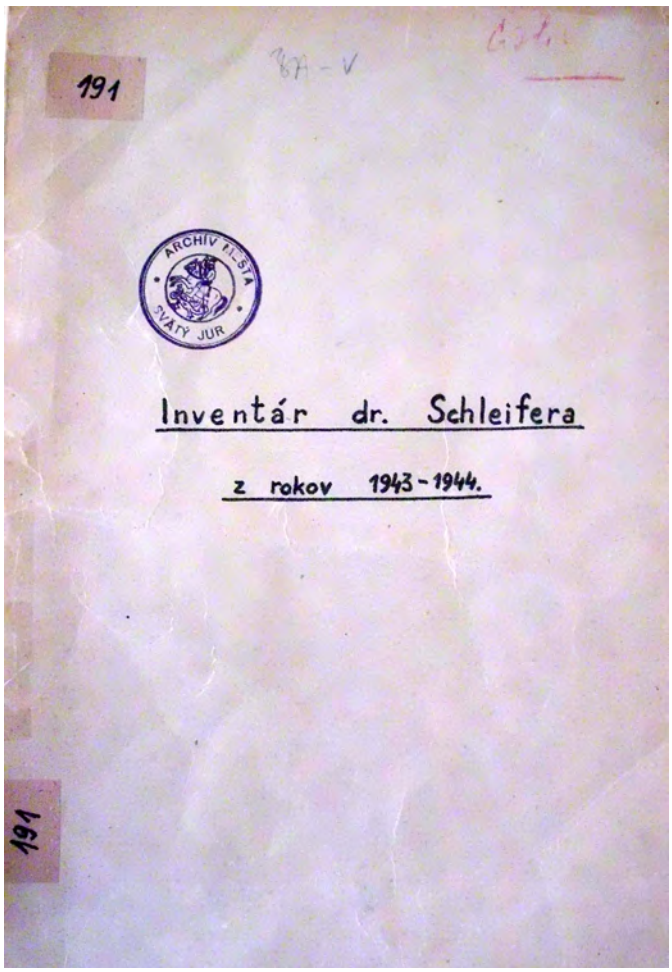
Obr. 17. Titulný list prvého inventára v Krajskom archíve v Bratislave z roku 1952, ktorého autormi boli pracovníci trenčianskej pobočky. Zdroj: Štátny archív v Trenčíne, foto: Mária Feješová.

Jednou z 9 vytýčených úloh, ktorá odznela na spomenutom kurze a ako jedna z mála patrila me-

[47] *Správa archívov*. Skriptá zo školenia archivárov Bratislavského kraja v januári 1952. Zostavil kolektív pracovníkov krajského a mestského archívu v Bratislave, 128 s.

[48] ŠATN, f. KA v Trenčíne, spisy z roku 1952, šk. č. 1. SAK vzala list (prípis) na vedomie na svojom zasadaní dňa 4. 3. 1952. APÚ v Bratislave, f. Slovenský pamiatkový ústav, signatúra 1.10, oddelenie dokumentácie, šk. č. 7.

[49] O účastníkoch kurzu, prednášateľoch a jeho priebehu sa zachovalo niekoľko strán rukopisných poznámok Š. Pozdišovského, ktorý sa ho zúčastnil, a oficiálna pozvánka. Tá bola adresovaná iba archivárom KNV, MNV a ÚNV, takže o účasti okresných archivárov, prípadne zamestnancov ONV vieme iba z poznámok Š. Pozdišovského. ŠATN, f. KA v Trenčíne, spisy z roku 1952, šk. č. 1. Iné dokumenty (zápisnica, prezenčná listina) sa nezachovali ani v dokumentoch KA v Bratislave, ani jeho pobočky, ani KNV v Bratislave, ani registratúrach mestských archívov (napr. Svätý Jur). Z toho vyplýva, že zápisnica ani prezenčná listina zrejme neboli vyhotovené.

Obr. 18. Titulný list prvého inventára v mestskom archíve vo Svätom Jure, ktorý dal zaevidovať mestský archivár J. Pavelek v roku 1955. Zdroj: MV SR, odbor archívov a registratúr, foto: Mária Feješová.

dzi odborné a nie ideologické úlohy, bolo vykonanie súpisu a popisu fondov (obr. č. 14 a 15). Išlo v podstate o prvú formu evidencie archívnych fondov v archívoch pred zavedením Jednotného štátneho archívneho fondu v roku 1954. Ľ. Fuzák 13. februára 1952 rozoslal na jej realizáciu konkrétne pokyny formou obežníka KNV. Splnenie úlohy termínoval 30. júnom 1952, ale ďalším obežníkom ho posunul na 30. september 1952.[50] S istotou ju splnili iba archivári AMB, ktorí s použitím tohto súpisu v roku 1955 vydali prvého sprievodcu na území kraja.[51] V ostatných mestských archívoch sa jej viac alebo menej úspešne mohli zhostiť, ale pre okresné archívnictvo v kraji – až na niekoľko výnimiek – bol takýto súpis aj dlho po roku 1952 nereálnou métou. Okrem toho sa archivári a poverení zamestnanci ONV a MNV mali venovať súpisu rodinných (i šľachtických či zemepanských) fondov v správe súkromných vlastníkov a cirkví (farských úradov), čo bola tiež úloha nariadená SAK, o ktorej sa debatovalo na archívnom kurze. Ľ. Fuzák k nej 16. februára 1952 vydal obežník, v ktorom spomenul aj svoje poznatky z vykonaných prieskumov registratúr a archívov na území celého kraja. Dal viaceré tipy, kde predmetné dokumenty do súpisu treba hľadať. Napríklad v Dechticiach na MNV sa vraj nachádzala rukopisná nemecká kronika týkajúca sa usadenia novokrstencov (habánov) na území Malých Karpát začiatkom 17. storočia. V obežníku tiež pochválil ONV v Novom Meste nad Váhom, ktorý takýto súpis z vlastnej iniciatívy už mal hotový.[52] Aby nebolo všetkých súpisov dosť, 10. marca 1952 Ľ. Fuzák rozoslal dôverný obežník všetkým ONV a ÚNV, na základe ktorého sa na príkaz námestníka ministra vnútra v Prahe malo zistiť, či sa v niektorom archíve nenachádzajú dokumenty pochádzajúce z činnosti úradov z územia Zakarpatskej Ukrajiny a potom také, ktoré sa jej týkajú, ale proveniečne jej nepatria. Išlo sčasti o prípravnú akciu v rámci spisovej rozluky so Sovietskym zväzom a sčasti o evidenciu fondov týkajúcich sa Zakarpatskej Ukrajiny na území ČSR.[53]

Dňa 12. februára 1952 sa Ľ. Fuzák pravdepodobne zúčastnil pracovnej porady krajských archivárov a zamestnancov III. referátov KNV v budove Povereníctva vnútra v Bratislave.[54]

Do marca 1952 zopakoval kontrolné návštevy registratúrnych stredísk v sídlach všetkých okresov, na ÚNV v Bratislave a na tých MNV, ktoré boli bývalými magistrátmi. Cieľom návštev bola príprava súpisu dokumentov k dejinám robotníckeho hnutia. Okrem toho si stihol urobiť obraz o všetkých archívoch MNV v kraji a, kde to bolo potrebné, podal usmernenie a pokyny k práci.[55] Organizá-

[50] ŠATN, f. KA v Trenčíne, spisy z roku 1952, šk. č. 1, obežník KNV v Bratislave ohľadne súpisu a popisu fondov z 13. 2. 1952, obežník KNV v Bratislave z 13. 5. 1952 ohľadne zásad plánu práce na 3. štvrťrok 1952.

[51] ŠABA, f. AO KSMV v Bratislave, spisy 1954 – 1955, zápisnica o prieskume archívu ÚNV v Bratislave napísaná 3. 5. 1955.

[52] ŠATN, f. KA v Trenčíne, spisy z roku 1952, šk. č. 1, obežník KNV v Bratislave ohľadne súpisu súkromných archívov rodinných zo 16. 2. 1952.

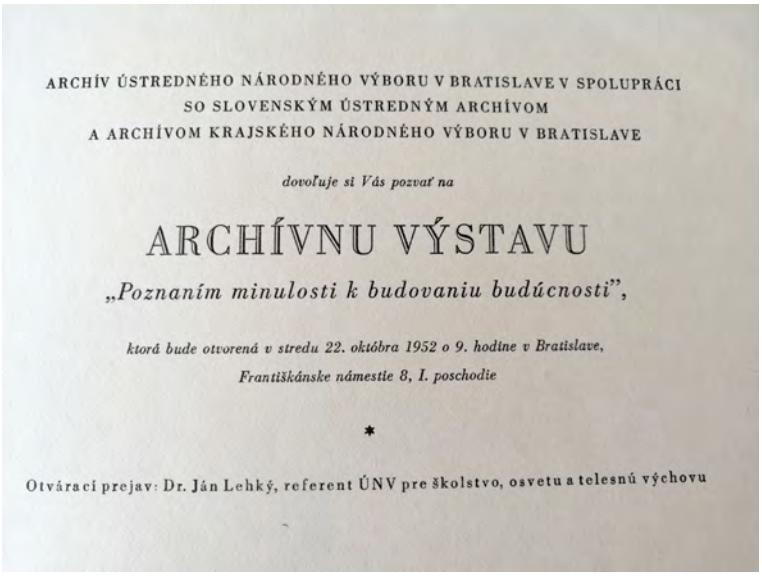
[53] ŠATN, f. KA v Trenčíne, spisy z roku 1952, šk. č. 1, obežník KNV v Bratislave ohľadne archívneho a spisového materiálu o Karpatskej Ukrajine z 10. 3. 1952.

[54] Zmienka o porade sa nachádza v zápisnici zo zasadania SAK dňa 4. 3. 1952. APÚ v Bratislave, f. Slovenský pamiatkový ústav, signatúra 1.10, oddelenie dokumentácie, šk. č. 7.

[55] ŠABA, f. KNV v Bratislave, spisy 1952, zn. 055, inv. č. 131, šk. č. 167, situačná správa o KA v Bratislave a jeho pobočke v Trenčíne zo 14. 3. 1952, spis č. Arch./1-055.8-1952/2.

ciu a evidenciu (súpis) verejných archívov pokladal za svoju najdôležitejšiu úlohu.[56] V dňoch 11. – 13. marca 1952 navštívil mestské archívy v Trenčíne, Pezinku, Svätom Jure a Modre a trenčiansku pobočku archívu. Počas návštevy v Modre venoval zvýšenú pozornosť usmerneniu odbornej práce novoprijatého mestského archivára Š. Bavolyára. Bol už 72-ročným dôchodcom, a hoci mal pre archívnu prácu nadšenie, chýbali mu schopnosti.[57] Do marca 1952 Ľ. Fuzák skontroloval registratúrne strediská 6 okresných súdov a v jednom podnikovom archíve, v ktorých dal pokyny k práci a schválil návrhy na vyradenie.[58]

Zo zasadania SAK dňa 4. marca 1952 vyplynula Ľ. Fuzákovi úloha zostaviť „inventár archívneho materiálu" a katalogizovať dokumenty.[59] Pod inventarizáciou archívneho materiálu sa myslelo inventarizovanie fondov. Fond Župný úrad v Bratislave (do roku 1922) mal v správe Archív Povereníctva vnútra, resp. SÚA v Bratislave, preto Ľ. Fuzák mohol túto úlohu splniť iba v trenčianskej pobočke. Kolegovia v Trenčíne v marci 1952 dokončili očistenie, usporiadanie a inventarizáciu hudobnej zbierky piaristov v Trenčíne. Práci sa venovali všetci traja denne 4 hodiny od 15. decembra 1951 do 10. marca 1952. Výsledkom bol 51-stranový inventár s 817-timi inventárnymi jednotkami (obr. č. 17).[60] Kompletná inventarizácia fondu Trenčianskej župy bola v tom čase v nedohľadne, ale pri usporiadaní sa objavili dokumenty Slúžnovského úradu v Kysuckom Novom Meste, ktoré boli 5. októbra 1953 prevezené do KA v Žiline (do zámku v Bytči). Ľ. Fuzák obežníkom KNV z 26. apríla 1952 tlmočil úlohu inventarizovať a katalogizovať všetkým mestským archívom v kraji. O tom, ako to majú správne robiť, boli informovaní na archívnom kurze v januári 1952 a mali k dispozícii aj príručku (skriptá) *Správa archívov*.[61] V mestskom archíve vo Svätom Jure bol k dispozícii inventár (resp. skôr zoznam) magistrátneho fondu, ktorý vyhotovil archivár Oskar Zahlbruckner-Schleiffer v rokoch 1943 – 1944 a v roku 1955 nechal zaevidovať mestský archivár J. Pavelek (obr. č. 18).[62] V ostatných mestských archívoch na území kraja, s výnimkou

ARCHÍV ÚSTREDNÉHO NÁRODNÉHO VÝBORU V BRATISLAVE V SPOLUPRÁCI
SO SLOVENSKÝM ÚSTREDNÝM ARCHÍVOM
A ARCHÍVOM KRAJSKÉHO NÁRODNÉHO VÝBORU V BRATISLAVE

dovoľuje si Vás pozvať na

ARCHÍVNU VÝSTAVU

„Poznaním minulosti k budovaniu budúcnosti",

ktorá bude otvorená v stredu 22. októbra 1952 o 9. hodine v Bratislave,
Františkánske námestie 8, I. poschodie

*

Otvárací prejav: Dr. Ján Lehký, referent ÚNV pre školstvo, osvetu a telesnú výchovu

Obr. 19. Pozvánka na prvú archívnu výstavu v roku 1952 v Bratislave. Zdroj: Štátny archív v Trenčíne, foto: Mária Feješová.

Obr. 20. Pohľadnica pre kolegov v trenčianskej pobočke Krajského archívu v Bratislave od ich šéfa Ľ. Fuzáka z liečebného pobytu v Trenčianskych Tepliciach v roku 1952. Zdroj: Štátny archív v Trenčíne, foto: Mária Feješová.

[56] APÚ v Bratislave, f. Slovenský pamiatkový ústav, inv. č. 85, šk. č. 7.
[57] K tomu pozri TURCSÁNY, ref. 24, s. 18.
[58] ŠABA, f. KNV v Bratislave, spisy 1952, zn. 055, inv. č. 131, šk. č. 167, situačná správa o KA v Bratislave a jeho pobočke v Trenčíne zo 14. 3. 1952, spis č. Arch./1-055.8-1952/2.
[59] ŠABA, f. KNV v Bratislave, vnútorný odbor, spisy 1952, zn. 055, inv. č. 131, šk. č. 167, spis č. Arch. III/1-055.8-SAK-1952.
[60] ŠATN, f. KA v Trenčíne, spisy z roku 1952, šk. č. 1.
[61] ŠATN, f. KA v Trenčíne, spisy z roku 1952, šk. č. 1, obežník KNV v Bratislave z 26. 4. 1952 ohľadne opatrení vyplývajúcich z uznesení SAK.
[62] Inventár je zaevidovaný v centrálnej evidencii archívnych pomôcok pod č. 191, ale netýka sa osobného fondu dr. Zahlbrucknera-Schleiffera, ako je v evidencii chybne zapísané.

Obr. 21. Titulný list propagačnej brožúry kampane Zachránime milión stromov v republike v roku 1953. Zdroj: Štátny archív v Trenčíne, foto: Mária Feješová.

AMB, sa neinventarizovalo, o okresných archívoch ani nehovoriac. Mestské archívy v kraji okrem AMB neboli v roku 1952 v takom stave, aby sa mohli zaoberať inventarizáciou. Nemali dokončené ani také základné práce, ako bolo očistenie, uloženie a usporiadanie dokumentov (napríklad v Modre).[63] Aj tam, kde na to boli schopní ľudia, v záplave iných úloh neostával na inventarizáciu žiadny čas. Iste bolo dôležitejšie robiť súpis dokumentov k dejinám robotníckeho hnutia, ktorý mali ONV a ÚNV a prostredníctvom nich mestské archívy v kraji predložiť do 30. júna 1952.[64] Niekde sa nepodarilo zvládnuť ani túto politicky urgentnú úlohu. J. Pavelek vo Svätom Jure súpis nedodal ani do kontrolnej návštevy Ľ. Fuzáka v tamojšom mestskom archíve 15. januára 1953, počas ktorej mu krajský archivár prízvukoval súrnosť vyhotovenia tohto súpisu.[65]

Ľ. Fuzák sa v súlade s úlohami a pokynmi zadanými na archívnom kurze v januári 1952 snažil rozbehnúť organizáciu archívnictva aj na okresnej úrovni. Účastníci kurzu dostali písomný elaborát *Návrh dočasných smerníc na zaistenie okresnej archívnej služby*.[66] Na začiatku marca vydal v mene KNV obežník, ktorým nariadil ONV a ÚNV, aby z niektorého archívu v okrese vybrali *politicky a odborne najvyspelejšieho archivára*, ktorý by riadil archívnu službu na území okresu a zabezpečoval komunikáciu medzi KA a archívmi MNV. Obežník povoľoval poveriť touto funkciou aj niektorého mestského archivára po dohode s príslušným MNV. Akcia mala vlastne pripraviť pôdu na zriadenie okresných archívov. Z koordinátorov okresného archívnictva, resp. z okresných archívnych referentov chcel Ľ. Fuzák vybudovať sieť okresných archivárov. Mená konkrétnych osôb mali byť oznámené KA do 1. apríla 1952.[67] V júni 1952 návrh dočasných smerníc rozoslal všetkým ONV a ÚNV, aby funkciu okresného archivára zarátali po personálnej a vecnej stránke do svojich plánov, napríklad do rozpočtu na rok 1953. Tiež prízvukoval, že funkciu okresného archivára musí vykonávať nepretržite tá istá osoba, ktorá bola nahlásená KA, a akékoľvek personálne zmeny musí schváliť KA.[68]

Obežníkom z 19. mája 1952 aktualizoval informáciu o výške správnych poplatkov za úkony vykonávané archívom, ktoré boli zhrnuté v príručke *Správa archívov*. Staral sa aj o praktické potreby v archívoch. Obežníkom z 24. júna 1952, prvýkrát vydaným už pod hlavičkou KA v Bratislave, vyzval kolegov archivárov, aby sa obrátili na svoje ONV so žiadosťou o zapísanie do zoznamu zamestnancov s nárokom na ochranné pracovné oblečenie.[69] V septembri 1952 informoval o ponuke archívnych škatúľ vyrobených v Harmaneckých papierňach, závode TEKLA v Skalici.[70]

[63] TURCSÁNY, ref. 24, s. 20.
[64] ŠATN, f. KA v Trenčíne, spisy z roku 1952, šk. č. 1, obežník KNV v Bratislave z 19. 5. 1952 ohľadne súpisu spisov robotníckeho hnutia.
[65] TURCSÁNY, ref. 24, s. 15.
[66] TURCSÁNY, ref. 24, s. 26.
[67] ŠABA, pracovisko Archív Modra, f. ŠABA, Archív Modra – MA vo Svätom Jure (1950 – 1960), spisy 1952, šk. č. 8, obežník KNV v Bratislave ohľadne poverenia archívov riadením archívnej činnosti v okresoch zo 7. 3. 1952, spis č. MA-17/52.
[68] ŠATN, f. KA v Trenčíne, spisy z roku 1952, šk. č. 1, obežník KNV v Bratislave z 24. 6. 1952 ohľadne zaplánovania okresnej archívnej služby, pozvánka na poradu a školenie archivárov 2. 9. 1952.
[69] ŠATN, f. KA v Trenčíne, spisy z roku 1952, šk. č. 1, obežník KNV v Bratislave z 24. 6. 1952 ohľadne vecných zoznamov správnych zamestnancov.
[70] ŠATN, f. KA v Trenčíne, spisy z roku 1952, šk. č. 1, obežník KNV v Bratislave z 19. 5. 1952 ohľadne správnych poplatkov,

Poverenník vnútra Jozef Lietavec s platnosťou od 1. mája 1952 do funkcie predsedu SAK vymenoval riaditeľa Ústavu SNP Miroslava Kropiláka.[71] V tej súvislosti stojí za povšimnutie, že M. Kropilák rovnako ako Ľ. Fuzák pochádzal z Ústia nad Oravou, aj keď bol od Ľ. Fuzáka o 20 rokov mladší. Tiež obaja približne v rovnakom čase žili a pracovali v Ružomberku. Obec Ústie nad Oravou mala v 30. rokoch 20. storočia necelých 1 200 obyvateľov a 260 domov, takže predpoklad, že sa obaja mohli osobne poznať už pred svojím pôsobením v Bratislave, nie je nereálny.[72]

Obr. 22. Fotografia účastníkov archívneho školenia v Sokolovciach v roku 1953. Zdroj: Štátny archív v Bratislave, pracovisko Archív Modra.

V roku 1952 sa podarilo zaviesť socialistický model plánovania úloh aj do archívnictva. Ľ. Fuzák sa pokynom na vytvorenie plánu práce na rok 1953 okrem iného venoval na porade vedúcich mestských archivárov v Modre 3. júna 1952. Pozvánku na poradu adresoval už nie všetkým ONV a ÚNV v kraji, ale konkrétnym archívom. Novými silami boli Vojtech Štibraný z Trenčína a Anton Pilek zo Starej Turej. V rámci budovania kolegiálnych vzťahov pozval aj kolegu z KA v Žiline Antona Hálika. Nemohla chýbať ani D. Lehotská, ktorá kolegom prakticky predviedla, ako podľa smerníc SAK urobiť súpis fondov archívu. Okrem toho vyzval každého vedúceho archivára, aby mu referoval o stave svojho archívu a o plnení 9 úloh vytýčených SAK. V rámci referovania o situácii a dianí v KA Ľ. Fuzák informoval kolegov o prevzatí archívu Bratislavskej kapituly pod správu KA a o nevyriešenej otázke, kto má spravovať dokumenty z činnosti Bratislavskej župy do roku 1922. Iste ich chcel získať Ľ. Fuzák.[73] Plánovanie úloh na ďalšie obdobia riešil pokynmi v obežníkoch. V januári 1953 dal podriadeným archívom presné pokyny o termínoch a štruktúre plánov práce a *situačných správ* (výkazov práce) zasielaných KA. Ľ. Fuzák ich po zosumarizovaní posielal v predpísanej forme svojim nadriadeným, a to (Ústrednému) Archívu Ministerstva vnútra v Prahe a SÚA v Bratislave.[74]

Na porade a školení archivárov Bratislavského kraja 2. septembra 1952 v Bratislave sa okrem iného venoval stavu registratúrnych stredísk na MNV, dočasným predpisom ohľadne vyraďovania v nich a *súpisu registratúrnych fondov*, teda zoznamu pôvodcov uložených v registratúrnych strediskách MNV. Vzhľadom na aktuálne dianie ohľadom preberania cirkevných matrík podal informácie a pokyny aj k tejto téme. Do programu zaradil i vysvetlenie *smerníc na dočasné zaistenie okresnej archívnej služby* a apeloval na vyhľadávanie a záchranu archívnych dokumentov v teréne a tiež v podnikových archívoch. Po skúsenostiach s nájdením, prevzatím a inventarizáciou hudobnej zbierky trenčianskych piaristov predniesol aj príspevok o záchrane hudobných písomných pamiatok a do plánu práce na najbližší štvrťrok zaradil prieskum kostolov a kláštorov zacielený na vyhľadávanie dokumentov hudobnej povahy. D. Lehotská na porade viedla krátky paleografický seminár a Milan Filo z Ústavu SNP bol pozvaný, aby ozrejmil dôležitosť vypracovania súpisu k dejinám robotníckeho hnutia. Hosťami školenia boli Josef Kollman z Archívu Ministerstva vnútra v Prahe, Irma Štellerová z Archívu Povereníctva vnútra v Bratislave, Emília Paulínyi a Júlia Becisová z Ústavu SNP a A. Hálik z KA v Žiline. Kolega V. Štibraný z Trenčína sa ujal skoncipovania a prečítania pozdravného listu Grišovi Spurnému, ktorým ho prítomní archivári oboznámili, že prijali záväzky k 35. výročiu prevratu v Rusku (v marxistickej terminológii Veľká októbrová socialistická revolúcia – VOSR), a ktorým tiež vyzvali ostatných

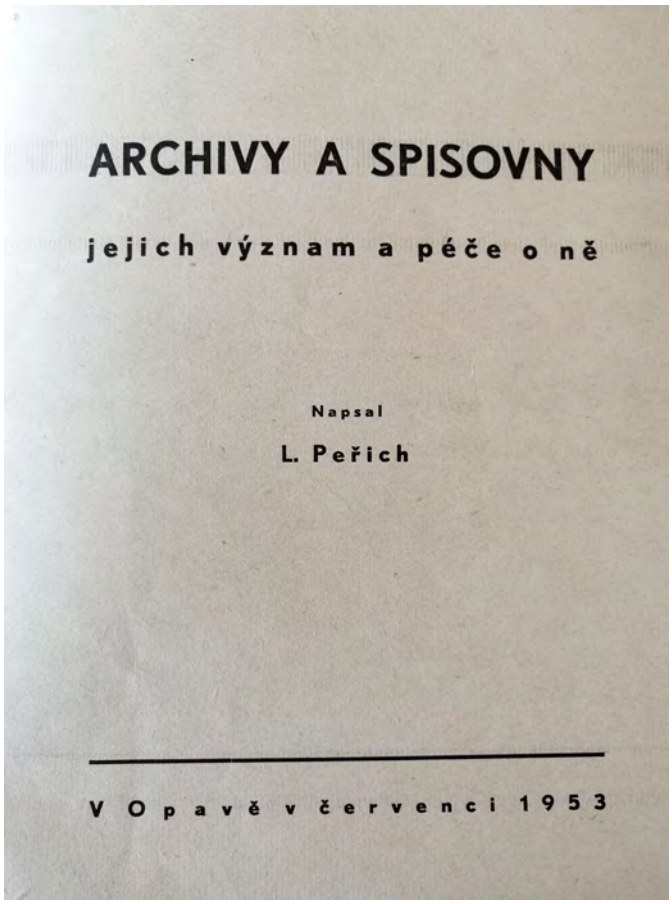
obežník KNV – KA v Bratislave z 29. 9. 1952 ohľadne ponuky kartónových škatúľ.

[71] APÚ v Bratislave, f. Slovenský pamiatkový ústav, signatúra 1.10, oddelenie dokumentácie, šk. č. 7, zápisnica zo zasadania SAK 14. 5. 1952.

[72] K tomu pozri dejiny obce Ústie nad Oravou dostupné na: <https://ustie-nad-oravou.webnode.sk/historia-obce/>.

[73] ŠATN, f. KA v Trenčíne, spisy z roku 1952, šk. č. 1.

[74] ŠATN, f. KA v Trenčíne, spisy z roku 1953, šk. č. 1, obežník KNV – KA v Bratislave z 26. 1. 1953 ohľadne zásadných smerníc pre podávanie správ krajskému archívu.

Obr. 23. Obálka brožúry o archívoch a registratúrnych strediskách z roku 1953. Zdroj: Štátny archív v Trenčíne, foto: Mária Feješová.

archivárov v celom štáte, aby sa pridali k hnutiu prijímania záväzkov v archívnictve. Text tohto pozdravného listu bol publikovaný v Archivním časopise s krátkou nadšenou reakciou KA v Prahe, ktorý, ako sa dozvedáme, bol družobným archívom KA v Bratislave.[75]

Medzi prijatými záväzkami sa objavilo vyhotovenie súpisu fondov do 7. 11. 1952 a dokončenie usporiadania archívov do 30. 6. 1953. Pozdravný list v mene všetkých archivárov podpísal Ľ. Fuzák. List so záväzkami vraj vyvolal veľkú pozornosť na KNV v Bratislave aj u archivárov na území kraja, ktorí si pod jeho dojmom začali skracovať termíny na splnenie svojich záväzkov. Ľ. Fuzák medzi všetkými svojimi podriadenými v októbri 1952 vyhlásil súťaž o najkratší termín dokončenia súpisu fondov. Podriadení archivári zareagovali a napríklad D. Lehotská sa podujala vyhotoviť súpis fondov mestského archívu v Šamoríne.[76] Vedela alebo nevedela, že fond Magistrát mesta Šamorín už medzitým usporiadali a zinventarizovali Eugen Siposs a študent archívnictva Juraj Žudel?[77]

K ďalším úlohám na rok 1952 patrilo zbieranie politických plagátov, letákov a propagačnej tlače. Úloha zadaná všetkým krajským archívom v októbri 1951 sa v júni 1952 rozšírila na všetky mestské a okresné archívy v Bratislavskom kraji. K nej 9. júna 1952 vydal Ľ. Fuzák v mene KNV v Bratislave pokyny, ktoré nadväzovali na obežník KNV z decembra 1950.[78]

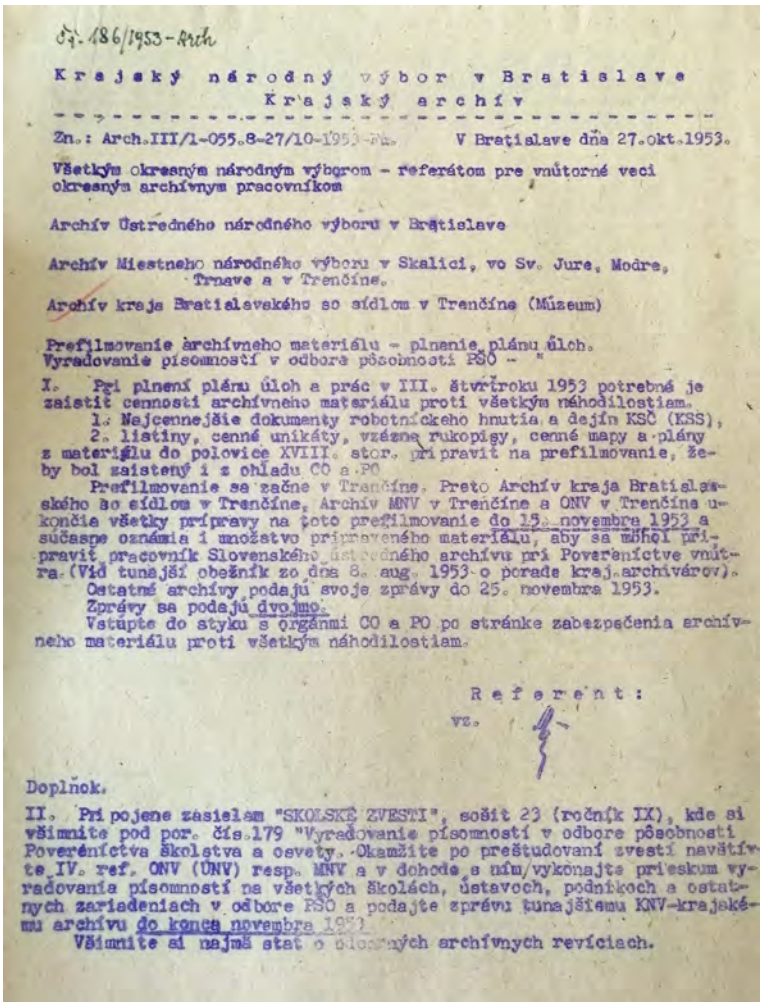
V dňoch 22. – 23. októbra 1952 sa Ľ. Fuzák zúčastnil a vystúpil so správou o potrebách archívov v Bratislavskom kraji na prvej celoslovenskej pracovnej porade archivárov na Slovensku v budove Povereníctva vnútra na Vajanského nábreží v Bratislave. Účastníci porady si po jej skončení pozreli prvú celoslovenskú archívnu výstavu *Poznaním minulosti k budovaniu budúcnosti* v Mestskom múzeu v Bratislave v Mirbachovom paláci na Františkánskom námestí (obr. č. 19). Výstavu pripravili bratislavské archívy: AMB, KA a SÚA. O štyri dni po porade a vernisáži výstavy Ľ. Fuzák odišiel na tri týždne do kúpeľov v Rajeckých Tepliciach. Ani tam však celkom nevypol a počas pobytu v pracovných záležitostiach korešpondoval so Š. Pozdišovským (obr. č. 20). Po návrate začal pripravovať prednášku na tému Vývoj verejnej správy na Slovensku, ktorú mal predniesť v Prahe. Medzitým počas jeho služobnej cesty v Trenčíne (asi s cieľom kontroly trenčianskych kolegov, počas ktorej zvykol v Trenčíne aj prenocovať), mu presťahovali písací stôl do inej kancelárie, a zapatrošili sa mu poznámky k pripravovanej prednáške. Š. Pozdišovského preto v novembri 1952 žiadal o zaslanie podkladov k dejinám župných archívov.[79] Časť z týchto podkladov pravdepodobne publikoval v Archivním časopise v roku 1953 v štúdii *Náplň práce župného archivára do roku 1918*.[80]

V obežníku vydanom 1. decembra 1952 tlmočil podriadeným archivárom nové úlohy vyplývajúce zo zasadania ŠAK 7. októbra 1952 a SAK 24. októbra 1952. V rámci dobudovania archívnej služby

[75] [bez autora]. Záväzok archivárov Bratislavského kraja. In *Archivní časopis*, 1952, roč. 2, č. 3, s. 94-95.
[76] ŠATN, f. KA v Trenčíne, spisy z roku 1952, šk. č. 1, pozvánka na poradu a školenie 2. 9. 1952, zápisnica z nej, pozdravný list Grišovi Spurnému so záväzkami, sprievodný list KNV – KA v Bratislave k zaslaniu zápisnice zo školenia vydaný 12. 9. 1952, obežník KNV – KA v Bratislave ohľadne skrátenia termínu záväzkov zo 7. 10. 1952.
[77] MV SR, Štátny archív v Nitre, pracovisko Archív Šaľa, f. MNV v Šamoríne, III. referát, inv. č. 89, šk. č. 31, zn. 055.8 – 1951, začatie činnosti archivárov pri MNV, spis č. 055.8-24.XI.1951 z 24. 11. 1951.
[78] ŠABA, f. KNV v Bratislave, vnútorný odbor, spisy 1952, zn. 055, inv. č. 131, šk. č. 167, spis č. Arch. III/1-194.1-1952/3.
[79] ŠATN, f. KA v Trenčíne, spisy z roku 1952, šk. č. 1.
[80] FUZÁK, Ľudovít. Náplň práce župného archivára do roku 1918. In *Archivní časopis*, 1953, roč. 4, č. 1, s. 61-64.

vyzval MNV v Trnave, Trenčíne a Šamoríne na rozšírenie priestorov pre archív. Problém s nedostatkom miesta bol aj v mestskom archíve vo Svätom Jure, ale krátko po rozoslaní obežníka archivár Pavelek informoval Ľ. Fuzáka, že MNV vyčlenilo pre archív ďalšie dve miestnosti.[81]

V januári 1953 začal Ľ. Fuzák pripravovať výstavu k dejinám robotníckeho hnutia.[82] V tom istom mesiaci sa zúčastnil na celoštátnom školení krajských archivárov na zámku Nový Bernštejn v obci Dubá (Česká republika). Bola tam vyhlásená socialistická súťaž o najlepší popis fondov v krajských archívoch vyhotovený v najkrajšom čase, ku ktorej boli vydané smernice. Členom poroty za slovenskú stranu bol krajský archivár v Nitre Milan Hanko.[83] Nevieme, či sa Ľ. Fuzák zapojil. Fondov, ktoré mohli byť zahrnuté do súpisu, mal KA iba zopár. Na začiatku roka 1953 mal v správe matričné knihy uložené vo vlastnom depote a fond Bratislavská kapitula uložený na pôvodnom mieste. Trenčianska pobočka okrem fondu župného úradu do roku 1922 (1931) mala vo svojich depotoch zrejme iba spomenutú zbierku hudobnín trenčianskych piaristov. Dnešný fond Trenčianska župa II (1940 – 1945) ležal v tom čase nahádzaný v miestnej synagóge v množstve 2 až 3 nákladných áut. Postupné prevzatie bolo naplánované do 7. júna 1953.[84]

Čj. 186/1953-Arch

Krajský národný výbor v Bratislave
Krajský archív

Zn.: Arch.III/1-055.8-27/10-1953-Fa. V Bratislave dňa 27.okt.1953.

Všetkým okresným národným výborom – referátom pre vnútorné veci okresným archívnym pracovníkom

Archív Ústredného národného výboru v Bratislave

Archív Miestneho národného výboru v Skalici, vo Sv. Jure, Modre, Trnave a v Trenčíne.

Archív kraja Bratislavského so sídlom v Trenčíne (Múzeum)

Prefilmovanie archívneho materiálu – plnenie plánu úloh.
Vyraďovanie písomností v odbore pôsobnosti PSO –

I. Pri plnení plánu úloh a prác v III. štvrťroku 1953 potrebné je zaistiť cennosti archívneho materiálu proti všetkým náhodilostiam.
1. Najcennejšie dokumenty robotníckeho hnutia a dejín KSČ (KSS),
2. listiny, cenné unikáty, vzácne rukopisy, cenné mapy a plány z materiálu do polovice XVIII. stor. pripraviť na prefilmovanie, žeby bol zaistený i z ohľadu CO a PO.
Prefilmovanie sa začne v Trenčíne. Preto Archív kraja Bratislavského so sídlom v Trenčíne, Archív MNV v Trenčíne a ONV v Trenčíne ukončie všetky prípravy na toto prefilmovanie do 15. novembra 1953 a súčasne oznámia i množstvo pripraveného materiálu, aby sa mohli pripraviť pracovník Slovenského ústredného archívu pri Poverenictve vnútra. (Viď tunajší obežník zo dňa 8. aug. 1953 o porade kraj.archivárov).
Ostatné archívy podajú svoje správy do 25. novembra 1953.
Správy sa podajú dvojmo.
Vstúpte do styku s orgánmi CO a PO po stránke zabezpečenia archívneho materiálu proti všetkým náhodilostiam.

Referent:
vz.

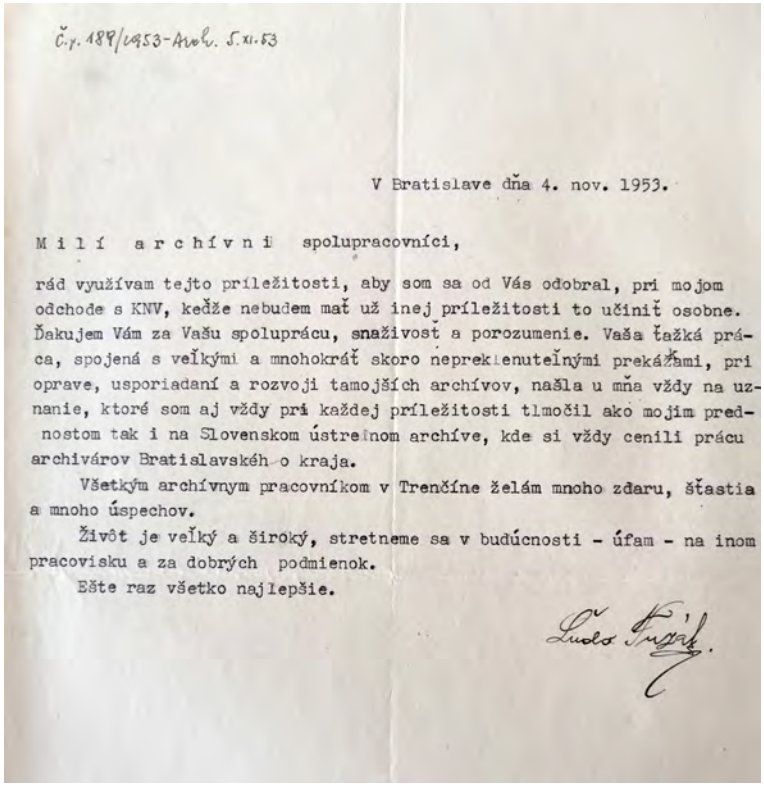
Doplnok.
II. Pripojene zasielam "SKOLSKÉ ZVESTI", sošit 23 (ročník IX), kde si všimnite pod por. čís.179 "Vyraďovanie písomností v odbore pôsobnosti Poverenictva školstva a osvety. Okamžite po preštudovaní zvesti navštívte IV. ref. ONV (UNV) resp. MNV a v dohode s nimi vykonajte prieskum vyraďovania písomností na všetkých školách, ústavoch, podnikoch a ostatných zariadeniach v odbore PSO a podajte správu tunajšiemu KNV-krajskému archívu do konca novembra 1953.
Všimnite si najmä stat o [illegible] archívnych revíziach.

Obr. 24. Posledný obežník, ktorý v mene Krajského archívu v Bratislave vydal Ľ. Fuzák pred svojím odchodom v októbri 1953. Zdroj: Štátny archív v Trenčíne, foto: Mária Feješová.

V januári 1953 sa tiež uskutočnilo pripomienkovanie návrhu archívnej terminológie. Nevieme, či sa mu Ľ. Fuzák venoval. Pravdepodobne nie, za KA poslali pripomienky ŠAK do Prahy na začiatku februára 1953 trenčianski kolegovia Š. Pozdišovský a G. Šebák.[85] Výsledkom tejto akcie bol *Slovníček archivní terminologie*, ktorý v roku 1954 vydala Archívna správa Ministerstva vnútra v Prahe ako nástupca ŠAK.

V marci 1953 sa prvýkrát objavuje termín kategorizácia archívnych dokumentov. Na podnet ŠAK sa všetky dokumenty v archívoch mali rozdeliť podľa dôležitosti do troch skupín a podľa toho sa malo k nim pristupovať. V súlade s duchom doby preto neprekvapuje, že za najcennejšie (1. kategórie) boli popri listinách považované dokumenty k dejinám robotníckeho hnutia a KSČ. Súpisy dokumentov k robotníckemu hnutiu boli každoročným bremenom všetkých archivárov národných výborov, ani rok 1953 nebol výnimkou. ŠAK odporúčala z najcennejších dokumentov vyhotoviť kópie fotografovaním alebo mikrofilmovaním. V spolupráci so zložkami zabezpečujúcimi civilnú a protipožiarnu ochranu sa malo zabezpečiť uloženie dokumentov 1. kategórie v prípade evakuácie či ochrany proti následkom požiaru. Každý archív bol povinný vyhotoviť si dislokačný plán s označením regálov a kategorizáciou fondov, ktorý mal byť v dvoch exemplároch

[81] ŠATN, f. KA v Trenčíne, spisy z roku 1952, šk. č. 1, obežník KNV – KA v Bratislave z 1. 12. 1952 ohľadne ŠAK, SAK a opatrení vyplývajúcich z jej uznesení. TURCSÁNY, ref. 24, s. 15.
[82] ŠATN, f. KA v Trenčíne, spisy z roku 1953, šk. č. 1, obežník KNV – KA v Bratislave z 2. 1. 1953 ohľadne zistenia predpokladov na usporiadanie výstavy o robotníckom hnutí.
[83] ŠATN, f. KA v Trenčíne, spisy z roku 1953, šk. č. 1.
[84] ŠATN, f. KA v Trenčíne, spisy z roku 1953, šk. č. 1, zápisnica z kontroly trenčianskej pobočky KA dňa 28. 5. 1953.
[85] ŠATN, f. KA v Trenčíne, spisy z roku 1953, šk. č. 1.

Č.j. 189/1953-Arch. 5.XI.53

V Bratislave dňa 4. nov. 1953.

Milí archívni spolupracovníci,

rád využívam tejto príležitosti, aby som sa od Vás odobral, pri mojom odchode s KNV, keďže nebudem mať už inej príležitosti to učiniť osobne. Ďakujem Vám za Vašu spoluprácu, snaživosť a porozumenie. Vaša ťažká práca, spojená s veľkými a mnohokrát skoro nepreklenuteľnými prekážkami, pri oprave, usporiadaní a rozvoji tamojších archívov, našla u mňa vždy na uznanie, ktoré som aj vždy pri každej príležitosti tlmočil ako mojim predchodcom tak i na Slovenskom ústrednom archíve, kde si vždy cenili prácu archivárov Bratislavského kraja.

Všetkým archívnym pracovníkom v Trenčíne želám mnoho zdaru, šťastia a mnoho úspechov.

Život je veľký a široký, stretneme sa v budúcnosti - úfam - na inom pracovisku a za dobrých podmienok.

Ešte raz všetko najlepšie.

Ľudo Fuzák

Obr. 25. List Ľ. Fuzáka svojim kolegom v Trenčíne na rozlúčku zo 4. 11. 1953. Zdroj: Štátny archív v Trenčíne, foto: Mária Feješová.

ako tajný uložený v trezore.[86] Tieto predpisy boli nepochybne dôsledkom riadenia archívnictva štátnobezpečnostnými silami v rámci III. referátu KNV.

Pracovná porada archivárov Bratislavského kraja pôvodne plánovaná na 18. marca sa uskutočnila 8. apríla 1953 v budove KNV v Bratislave. Ľ. Fuzák referoval o význame podnikových archívov a oznámil plán na vykonanie ich obhliadky. Nemohol vynechať ani ďalšie aktuálne úlohy týkajúce sa súpisu fondov, súpisu k dejinám robotníckeho hnutia, preberania cirkevných matrík, vyraďovania v registratúrnych strediskách národných výborov, prípravy výstavy o robotníckom hnutí a ďalších tém. V rámci organizačnej rubriky oboznámil s vládnym uznesením zo 6. 1. 1953, ktorým vláda schválila správu o dovtedajšej činnosti ŠAK. Zaujímavou informáciou, ktorá odznela na porade z úst Ľ. Fuzáka, bol plán KNV zriadiť v rámci svojej štruktúry poradný zbor pre archívy a na pomoc archívom. D. Lehotská informovala kolegov o spôsobe spracovania dejín robotníckeho hnutia v Bratislave. Po vyhotovení súpisov totiž nastúpila etapa monografického spracovania dejín robotníckeho hnutia v okresoch a podnikoch, ktorá sa podľa Ľ. Fuzáka mala skončiť do konca roka 1953. Koordináciou prípravy výstavy o robotníckom hnutí Ľ. Fuzák poveril D. Lehotskú, J. Mazúra a V. Štibraného. Na porade sa zúčastnil nový kolega Ľ. Fuzáka Ignác Vajsábel, ktorý bol prijatý do KA na správu matričných kníh a vybavovanie s tým súvisiacej agendy.[87] V. Štibraný, ktorý mal v marci 1952 rozšíriť rady zamestnancov KA v Bratislave a Ľ. Fuzák ho vyslal na usporiadanie trenčianskeho mestského archívu, sa v Trenčíne zabýval a nechal sa tam presystemizovať na pozíciu mestského archivára.[88] Po jeho odchode Ľ. Fuzák v Bratislave pracoval sám až do prijatia I. Vajsábela niekedy na jar 1953. Ján Izák kolektív KA opustil pravdepodobne ešte v závere roka 1951.

Dňa 11. marca 1953 sa na zasadnutí SAK rokovalo o úprave vzájomných vzťahov medzi PA a krajskými archívmi. Zo zasadania vyplynulo, že pobočky PA okrem svojho ústredia mali podliehať aj dohľadu krajských archívov. V prípade Ľ. Fuzáka to znamenalo vykonávať dohľad nad pobočkou PA v Trenčíne, ktorá, mimochodom, od 17. augusta 1951 sídlila v tej istej budove ako trenčianska pobočka KA. V tom čase nemala vedúceho, preto tam M. Kušík a Richard Marsina príležitostne z Bratislavy dochádzali robiť triediace práce. Od 24. novembra 1952 získala pobočka PA v Trenčíne riadneho vedúceho, ktorým sa stal Jozef Watzka.[89] Dohľad KA mal spočívať iba v podávaní návrhov zo strany krajského archivára, ktoré sa mali týkať len zásadných vecí.[90]

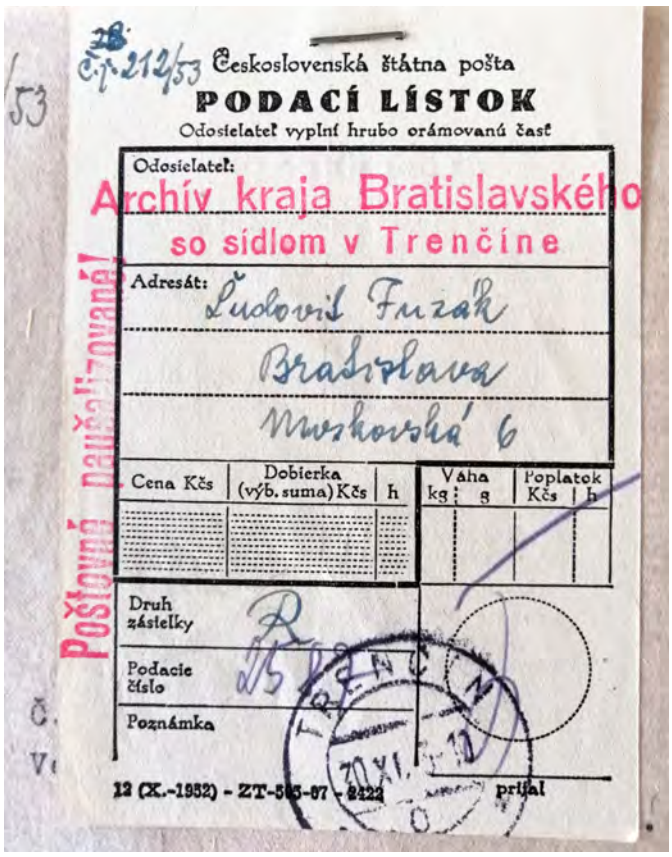
Motivácia zvyšovania produktivity práce prijímaním záväzkov sa uplatňovala aj v roku 1953. Pri príležitosti X. zjazdu KSS Ľ. Fuzák vyzval okrem iného k prehĺbeniu záväzkov prijatých k 1. a 9. máju 1953. V rámci záväzkov k výročiu VOSR v roku 1953 boli vytvárané tzv. prehĺbené súpisy fondov.[91] Pracovníci SÚA vytvorili prehĺbený súpis

[86] ŠATN, f. KA v Trenčíne, spisy z roku 1953, šk. č. 1, obežník KNV – KA v Bratislave z 18. 3. 1953 ohľadne zabezpečenia archívneho materiálu z hľadiska CO a PO.
[87] ŠATN, f. KA v Trenčíne, spisy z roku 1953, šk. č. 1, pozvánka s programom a zápisnica z porady 8. 3. 1953 v Bratislave.
[88] ŠABA, f. KA v Bratislave, spisy 1952 – 1953, personálne a finančné otázky archívov na Slovensku z 21. 8. 1952.
[89] HRIVŇÁK, Štefan. *Jozef Watzka. Srdcom archivár*. Bratislava: Spoločnosť slovenských archivárov, 2019, s. 78.
[90] ŠATN, f. KA v Trenčíne, spisy z roku 1953, šk. č. 1.
[91] ŠATN, f. KA v Trenčíne, spisy z roku 1953, šk. č. 1, obežník KNV – KA v Bratislave z 18. 5. 1953 a 12. 9. 1953 ohľadne záväzkov na počesť X. zjazdu KSS a záväzkov k VOSR.

fondu Bratislavská župa (do roku 1922) a dali ho Ľ. Fuzákovi na pripomienkovanie. Ten ho v septembri 1953 odovzdal kolegom v trenčianskej pobočke na spísanie pripomienok, ale aj ako pracovnú pomôcku, teda vzor na vykonanie takého súpisu k fondu Trenčianskej župy. Pomôckou na prípravu tohto súpisu boli i skriptá *Vývoj verejnej správy*, ktoré Ľ. Fuzák vytvoril zrejme zo spomenutej prednášky, pripravenej v novembri 1952. Skriptá mali najmenej 60 strán, obsahovali aj kapitolu *Dejiny správy rakúskeho a Bachovho absolutizmu* a prílohu *Decentralizačné smery správnej moci*. Š. Pozdišovský skriptá riadne zaevidoval, ale po odchode Ľ. Fuzáka z KA mu ich zrejme na jeho vyžiadanie na konci novembra 1953 vrátil (zásielkou na domácu adresu Moskovská 6, Bratislava, obr. č. 26).[92]

V súvislosti s novoprijatými smernicami pre vyraďovanie písomností úradov a štátnych orgánov (vyhláška Ministerstva vnútra č. 94/1953 Ú. v.) Ľ. Fuzák v júni a júli 1953 opäť vyvíjal tlak na usporiadanie registratúrnych stredísk národných výborov.[93] Vykonanie vyraďovania bolo výborne zosúladené s prebiehajúcou kampaňou *Zachránime milión stromov v republike* (obr. č. 21). KNV v Brne a Bratislave ako iniciátori ňou spustili súťaž o záchranu čo najväčšieho počtu stromov pred výrubom. Účastníci sa v priebehu celého kalendárneho roka 1953 zaviazali šetriť drevo a papier. Súčasťou aktivít spojených so šetrením spomenutých komodít bolo aj odovzdávanie papiera podniku Zberné suroviny.[94]

V dňoch 22. – 27. júna 1953 sa všetci archivári kraja, vrátane podnikových, zúčastnili školenia v kaštieli v Sokolovciach.[95] Na zachovanej fotografii (obr. č. 22) vidíme týchto účastníkov: v dolnom rade ležiaci zľava: Gerhard Šebák, Alexander Zrebený, Viktor Borodovčák, posledný v tom rade je sediaci Štefan Pozdišovský. V druhom rade druhý čupiaci zľava Zoltán Hrabuššay, štvrtý čupiaci zľava Juraj Pavelek, šiesta čupiaca zľava Zora Viestová (?). V treťom rade poslední dvaja čupiaci, z nich napravo je Pavol Hauptvogel. Prvý stojaci sprava Štefan Bavolyár, za ním stojí Jozef Mazúr. Tretia stojaca sprava Darina Lehotská (?), šiesty stojaci sprava Vojtech Štibraný, siedmy Ľudovít Fuzák, za ním stojí Štefan Chlebo. Dvanásty stojaci sprava Jozef Gindl, trinásty Jozef Watzka (?), šestnásty Alexander Pockody (?). Čo sa týka priebehu, okrem mnohých iných podnetov Ľ. Fuzák vyzval okresného archivára v Novom Meste nad Váhom, aby vypátral ľudí, ktorí vraj skupujú archívne dokumenty v okrese.[96] V. Štibraný a Ľ. Fuzák v mene kolegov do 5 bodov sformulovali svoje najnaliehavejšie požiadavky, ktoré adresovali predsedovi KNV. Medzi nimi bolo aj zavedenie diaľkového štúdia archívnictva na Slovenskej univerzite v Bratislave.[97] Následne (asi v júli 1953) sa konala celoslovenská porada krajských archivárov, kde sa o požiadavkách archivárov Bratislavského kraja diskutovalo. Ľ. Fuzák sa v júli 1953 obrátil na podriadené archívy a ONV s výzvou, aby sa snažili nájsť osoby so záujmom o toto štúdium. Kritérium prijatia bola maturita a znalosť latinčiny. Ľ. Fuzák absolventom sľuboval 8. platovú triedu, v prípade vedeckej profilácie s možným postupom do 9. triedy. SAK o veci rokovala s prodekanom Filo-

Obr. 26. Podací lístok s domácou adresou Ľ. Fuzáka, na ktorú mu koncom novembra 1953 Š. Pozdišovský poslal elaborát Vývoj verejnej správy na Slovensku. Zdroj: Štátny archív v Trenčíne, foto: Mária Feješová.

[92] ŠATN, f. KA v Trenčíne, spisy z roku 1953, šk. č. 1.
[93] ŠATN, f. KA v Trenčíne, spisy z roku 1953, šk. č. 1, obežník KNV – KA v Bratislave z 15. 6. 1953 a 13. 7. 1953 ohľadne usporiadania spisovní, prípravy na skartáciu a vykonania vyraďovania.
[94] ŠATN, f. KA v Trenčíne, spisy z roku 1953, šk. č. 1.
[95] Podrobnejšie o jeho programe TURCSÁNY, ref. 24, s. 31-32.
[96] ŠABA, f. KA v Bratislave, spisy z rokov 1952 – 1953, žiadosť Ľ. Fuzáka o podanie správy o záležitosti z 15. 10. 1953.
[97] ŠABA, f. KNV v Bratislave, sekretariát, spisy z roku 1953, zn. 051.8, inv. č. 58/8, spis č. 1188/53-sekr.

zofickej fakulty (FiF) Slovenskej univerzity Alexandrom Húščavom. Konkrétne mená bolo potrebné nahlásiť SÚA a po pozitívnej reakcii aspoň 25 – 30 uchádzačov bola FiF ochotná zaoberať sa otázkou otvorenia takej formy štúdia. Vieme, že štúdium nebolo otvorené, takže môžeme dedukovať, že dostatočný počet záujemcov sa nenašiel. Medzi zmienenými požiadavkami rezonovala aj otázka vzniku odborného časopisu *Archívny spravodajca*, ktorého vydavateľom mal byť SÚA. SAK ju odmietla s tým, že na publikovanie štúdií majú archivári Archivní časopis (členkou redakčnej rady zo Slovenska bola iba D. Lehotská) a na rôzne *inštruktážne články* časopis Národné výbory a Bratislavský kraj.[98] Aj toto bola jedna zo skúseností, prostredníctvom ktorej si iniciátori požiadaviek mohli jasne uvedomiť nevýhody plynúce z ich začlenenia do štruktúr KNV.

Posledná porada, ktorú Ľ. Fuzák zorganizoval ako krajský archivár, sa konala 9. septembra 1953 v Bratislave. Okrem okresných a mestských archivárov mali byť na nej prítomní aj podnikoví archivári. Okresní archivári mali na poradu pozvať aj zamestnancov registratúrnych stredísk ONV či všetkých, ktorí pracujú s registratúrou. Pred začatím porady okresní a mestskí archivári priniesli archívne dokumenty a v budove KNV nainštalovali výstavu o robotníckom hnutí. Ľ. Fuzák otvoril poradu o 9:00 a podľa programu sa podrobne venoval vyraďovaniu písomností. Oboznámil prítomných s novými smernicami Povereníctva vnútra pre vyraďovanie dokumentov na národných výboroch a ich zložkách.[99] V súvislosti s neodborným vyraďovaním a ničením archívnych dokumentov, s ktorým sa stále stretával, ešte pred poradou 3. 9. 1953 vydal obežník, v ktorom tlmočil opatrenie, aby pracovníci okresnej archívnej služby a krajských archívov pravidelne chodili na kontroly do prevádzok podniku Zberné suroviny. Okrem toho mali kontrolovať aj zber papiera v podnikoch a organizáciách na území okresu.[100] Po porade Ľ. Fuzák rozdelil úlohy v posledných obežníkoch z 29. septembra a 27. októbra 1953 (obr. č. 24). Archivári mali urobiť prednášku o registratúrnych strediskách, preto im s tým cieľom poslal brožúru od L. Peřicha *Archivy a spisovny, jejich význam a péče o ně*, vydanú v Opave v roku 1953 (obr. č. 23).

Ľ. Fuzák odišiel z KA k 31. októbru 1953 a zamestnal sa ako podnikový archivár v oblastnom riaditeľstve podniku SKLO a PORCELÁN v Bratislave. Podnik sa dostal do likvidácie a vyradenie dokumentov vykonával práve Ľ. Fuzák. V máji 1954 sa počas odbornej archívnej prehliadky v tomto podniku stretol s bývalým kolegom O. Faustom, ktorý ju vykonával za KA v Bratislave. Nateraz nevieme presne, kedy Ľ. Fuzák z tohto zamestnania odišiel, ale v decembri 1954 už pracoval v Pamiatkovom ústave – Slovenskom múzeu v Bratislave.[101] S kolegami v Trenčíne sa rozlúčil listom zo 4. novembra 1953, lebo osobne to už nestihol (obr. č. 25). Ďakoval im za spoluprácu a vyjadril nádej, že sa ešte niekedy stretnú, ale za lepších podmienok. O dôvodoch svojho odchodu sa nezmienil. Môžeme iba špekulovať, že sa cítil zo svojej štvorročnej intenzívnej, náročnej a rôznorodej riadiacej aj odbornej práce úplne vyčerpaný. Načerpať dostatok síl mu nepomohli ani liečebné pobyty v rôznych slovenských kúpeľoch, na ktoré každoročne chodieval. Podnikový archív predstavoval v porovnaní s pozíciou krajského archivára pokojné vody a nepomerne menej úloh. Je však možné, že jeho odchod bol vynútený. Svojou činorodou prácou položil základy archívnictva v Bratislavskom kraji. Nechal za sebou rozbehnutý vlak a iste veril, že sa nájde niekto, kto po ňom prevezme štafetu. Ten sa po krátkom šéfovaní Františka Tomešeka našiel až v osobe Jozefa Watzku, ktorého Ľ. Fuzák spoznal v Trenčíne. Ľ. Fuzák až do odchodu do penzie v roku 1958 pracoval ako múzejník a pamiatkar a bol prvým šéfom predchodcu dnešného Archívu Pamiatkového úradu v Bratislave.[102] Archívnictvu teda zostal istým spôsobom verný aj po odchode z KA v Bratislave. Zomrel v Bratislave 27. decembra 1970. Je pochovaný na cintoríne v Slávičom údolí v Bratislave aj s manželkou Klárou (†1976), svokrou Idou Péchyovou (†1970) a matkou Žofiou (†1958).[103]

Mária Feješová
Štátny archív v Bratislave, pracovisko Archív Modra

[98] ŠATN, f. KA v Trenčíne, spisy z roku 1953, šk. č. 1, obežník KNV – KA v Bratislave z 13. 7. 1953 a 8. 8. 1953 ohľadne prihlášok na diaľkové štúdium archívnictva a záverov porady krajských archivárov.
[99] Obežník Povereníctva vnútra z 10. 8. 1953. In *Zbierka obežníkov pre KNV*, 1953, por. č. 407.
[100] ŠATN, f. KA v Trenčíne, spisy z roku 1953, šk. č. 1, obežník KNV – KA v Bratislave z 3. 9. 1953 ohľadom opatrenia proti nezodpovednému vykonávaniu skartácie.
[101] ŠABA, f. KA v Bratislave, spisy 1954, zápisnica o odbornej archívnej prehliadke spisov Oblastného riaditeľstva podniku SKLO a PORCELÁN v likvidácii napísaná 13. 5. 1954; f. AO KSMV v Bratislave, spisy 1954 – 1955, spis č. Ar-36/1954.
[102] ŠATN, f. KA v Trenčíne, spisy z roku 1953, šk. č. 1; *Slovenský biografický slovník*. II. Martin : Matica slovenská, 1987, s. 145.
[103] TKÁČ, František. Pamiatke Ľudovíta Fuzáka. In *Slovenská archivistika*, 1971, roč. 6, č. 1, s. 234. Údaje o hrobovom mieste rodiny Fuzákovcov dostupné na: <https://www.cintoriny.sk>.

Do vašej knižnice
Anotácie

KOL. AUTOROV. *Žofia Bosniaková. Veľká kniha o žene viery a lásky.* Martin: Matica slovenská, 2019, 205 s., ISBN 978-80-8128-238-6.

Matica slovenská v spolupráci so Žilinským samosprávnym krajom, Považským múzeom v Žiline a Kysuckým múzeom v Čadci vydala výpravnú knihu o slovenskej nevyhlásenej svätici Žofii Bosniakovej. Viacerí si iste pamätajú škandál v roku 2009, keď psychicky narušený človek zapálil zachované telo Žofie uložené v kostole v Tepličke nad Váhom, ktoré celé zhorelo. Ako študentka som Tepličku nad Váhom navštívila a mala som možnosť vidieť Žofiinu prirodzenú múmiu pred tragédiou. Považovala som preto za neuveriteľné, že kľúče od kostola, kde uchovávajú takúto vzácnosť, vtedajší správca farnosti vydal neznámemu človeku a nechal ho s telom osamote, čo mu umožnilo realizovať svoj čin. Aj to je slovenská realita, keď k vlastnému kultúrnemu a duchovnému bohatstvu pristupujeme ľahkovážne a nevážime si ho.

O to viac poteší, že na hrade Strečno je od roku 2012 vystavená replika Žofiinho tela v rakve, akoby práve zomrela, a Žofii sa venuje pozornosť. Anotovaná publikácia je toho dôkazom. Je vytlačená na reprezentatívnom kriedovom papieri a v anglickej jazykovej mutácii (nadpisy kapitol, stručné resumé pred každou kapitolou, popisy k fotografiám). Obsah je rozvrhnutý do 13 kapitol. Nitriansky biskup Mons. Viliam Judák v prvej kapitole *Šľachetná žena s milujúcim srdcom* píše o tradícii nábožných žien, ktorá siaha hlboko do starozákonných čias. Menuje Tamaru, Rachab, Rút, matku Ježiša Krista Máriu, okruh žien, ktoré sprevádzali Ježiša počas jeho pozemského života, prvé starokresťanské svätice, biblické prototypy kajúcnych a obetavých žien a veľké ženy stredovekej kresťanskej Európy. Svoje rozprávanie končí pri Žofii a jej nepokojnej dobe a spomína aj okolnosti vzniku komisie na prípravu podkladov pre proces jej blahorečenia, ktorý sa pre nedostatok dôkazov nezačal. V druhej kapitole *Nebude nikdy zabudnutá* sa riaditeľka Štátneho archívu v Žiline so sídlom v Bytči Jana Kurucárová venuje Žofiinmu životu. Začína pri rodovej línii Žofiinho otca Tomáša Bosniaka zo Šurian, pokračuje Žofiinými dvomi manželstvami, jej životom na Strečnianskom panstve s centrom v kaštieli v Tepličke nad Váhom spojenom najmä s charitatívnou činnosťou až po jej smrť v roku 1644. Istým epilógom k jej smrti je vykreslenie osudu jej manžela a neskoršieho uhorského palatína Františka Vešeléniho, ktorého politické aktivity napokon rodinu pripravili o majetok. Kapitola je obohatená o množstvo archívnych dokumentov (listy a pečate), publikovaných vo veľkosti a rozlíšení, ktoré ich umožňuje čítať. V tretej kapitole *Cnostná rodáčka zo Šurian* správca Mestského múzea v Šuranoch Miroslav Eliáš tiež rozoberá Žofiiných predkov, ale podrobnejšie a s dôrazom na život Žofiinho otca, jeho pobyt, smrť a pohreb na Šurianskom hrade, deľbu dedičstva a osudy Žofiiných súrodencov. Štvrtá kapitola *Tam, kde sa cítila doma* prináša dejiny Strečnianskeho panstva od konca stredoveku do jeho konfiškácie v roku 1676 so zameraním na obdobie života Žofie Bosniakovej. Autor Marián Liščák, vedúci oddelenia spoločenských vied a fondov Kysuckého múzea v Čadci, sa na základe novozískaných súpisov panstva z konca 17. storočia snažil korigovať niektoré staršie závery. Piata kapitola *Hrdé sídlo nad divokými vlnami* z pera historičky Považského múzea v Žiline Martiny Bernátovej je príspevkom k dejinám hradu Strečno, vrátane re-

konštrukčných prác v rokoch 2018 – 2019, počas ktorých bola obnovená hradná kaplnka. V šiestej kapitole *Slovom, písmom a obrazom* sa jezuitský kňaz Milan Hromník zamýšľa nad pamiatkou Žofie Bosniakovej zaznamenanou v legendách, literatúre a výtvarnom umení. Sám o nej v roku 2009 napísal brožúrku, ktorá vyšla vo vydavateľstve Dobrá kniha. Siedma kapitola *Z maliarovej palety* je rozprávaním výtvarníka Stanislava Lajdu o tvorbe portrétov Žofie a jej manžela pre hrad Strečno a o tom, ako vznikol a realizoval sa nápad vytvoriť repliku tela Žofie Bosniakovej, dnes uloženej v krypte hradnej kaplnky. Ôsma kapitola *Príbeh nezvyčajnej šľachtičnej* sa tiež venuje reflexii Žofii Bosniakovej v kolektívnej pamäti, ale autor Tomáš Adamčík, pracovník Kysuckého múzea v Čadci, sa sústredil na biografické pasáže o Žofii v Apológii Jána Baltazára Magina a na povesti a báseň, ktoré o nej vznikli v 19. storočí. Na túto kapitolu nadväzuje kapitola *Starý príbeh pre novú dobu*, v ktorej autor Martin Turóci, pracovník Kysuckého múzea v Čadci, podrobne mapuje slovenskú publicistiku o Žofii po roku 1918. Erby Bosniakovcov a Ve-šeléniovcov si v rovnomennej kapitole vzal pod drobnohľad Marek Sobola, vyštudovaný krajinný architekt, dizajnér a historik. Predposledné kapitoly *Tlkot kovového srdca* (autor Daniel Husárik, pracovník Kysuckého múzea v Čadci, Kaštieľ Radoľa) a *Uložená na večný odpočinok* (autorka Jana Piecková, pracovníčka Krajského pamiatkového úradu v Žiline) opisujú príbehy predmetov spojených so Žofiou Bosniakovou, a to Žofiinho zvona podľa tradície prevezeného z hradu Strečno do Kostola sv. Martina v Tepličke nad Váhom, a rakvy s katafalkom, ktoré boli poškodené spomenutým požiarom v roku 2009 a následne reštaurované. Na úplný záver trochu mystéria. Publicista Miloš Jesenský nás v kapitole *Neporušení svätí* zasvätí do fenoménu zachovania fyzickej schránky bez známok rozkladu, ktorým sú známi niektorí svätci v katolíckej cirkvi. Tiež podáva dianie okolo Žofiinho tela po jej smrti, keď napríklad v roku 1678 vpadli do hradu Tökölihо vojaci a hodili ho do horúceho vápna. Dielo je napísané bez poznámkového aparátu, ale obsahuje zoznam prameňov a literatúry. Okrem jeho vedeckej a populárno-náučnej hodnoty je vydareným príspevkom k propagácii kultúrneho dedičstva Žilinského kraja.

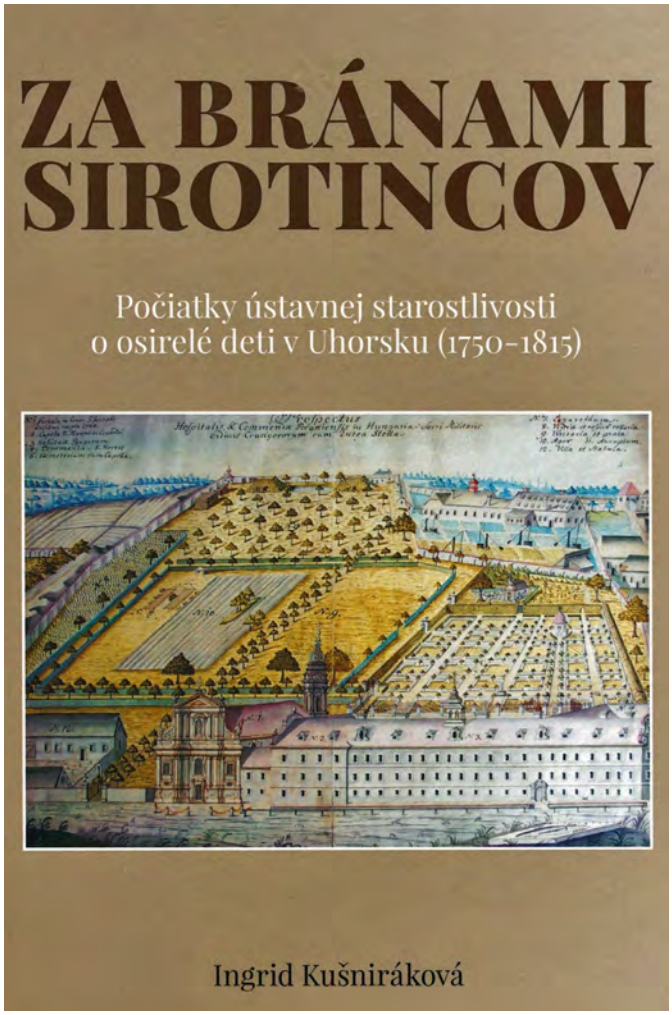
Mária Feješová
Štátny archív v Bratislave,
pracovisko Archív Modra

KUŠNIRÁKOVÁ, Ingrid. *Za bránami sirotincov. Počiatky ústavnej starostlivosti o osirelé deti v Uhorsku (1750 – 1815).* Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV – Historický ústav SAV, 2019, 303 s., ISBN 978-80-224-1794-5.

Ingrid Kušniráková, pracovníčka Historického ústavu SAV, ktorá sa dlhodobo venuje cirkevným a sociálnym dejinám ranonovovekého Uhorska, po viacerých parciálnych štúdiách a článkoch potešila nielen odbornú, ale i laickú verejnosť vydaním monografie zameranej na starostlivosť o osirelé deti v Uhorsku. V úvode časovo vymedzila počiatky ústavnej starostlivosti rokom 1750, keď vznikol malý mestský sirotinec v Köszegu a jej koniec rokom 1815, v ktorom zanikol kráľovský sirotinec sídliaci v tom čase v Györi.

Práca je rozdelená do piatich tematických okruhov. V prvom autorka predstavuje dejiny ústavnej starostlivosti o osirelé deti v Európe. Spočiatku boli dobročinné ústavy starajúce sa o osirelé deti, ktoré vznikli v Európe raného novoveku, určené prioritne pre najdúchov. Prvá vlna zakladania sirotincov prebehla na starom kontinente v prvej polovici 16. storočia ako súčasť reformy chudobinskej starostlivosti, ktorú realizovali magistráty veľkých západoeurópskych miest. Priekopníkom starostlivosti o všetky kategórie odkázaných osôb bolo Nizozemsko, ktoré výrazne ovplyvnilo aj formu ich vzniku v susednej Nemeckej ríši. Autorka sa zamerala i na vplyv merkantilizmu a pietizmu na vývoj starostlivosti o deti. Jedným zo základných princípov chudobinskej starostlivosti 16. storočia bola myšlienka, že tí, ktorí nemajú iné prostriedky na živobytie ako vlastnú pracovnú silu, sú povinní pracovať. Pri zakladaní robotární, donucovacích pracovní i sirotincov išlo v podstate o zabezpečenie pracovníkov pre rozvíjajúce sa manufaktúry a eliminovanie žobrania. Z európskych sirotincov bližšie predstavila sirotinec v Halle, založený Augustom Hermanom Franckem, ktorý vytvoril nový systém starostlivosti o siroty spojením školských ústavov s dobročinnou organizáciou a vojenský sirotinec v Postupime. Ten bol zriadený Friedrichom Wilhelmom I. a určený pre siroty padlých vojakov prusko-brandenburskej armády a deti radových vojakov, o ktoré sa rodičia nedokázali postarať.

Druhý okruh sleduje ústavnú starostlivosť o osirelé deti v rakúskych krajinách. V tomto geografickom priestore vznikali dobročinné ústavy, orientujúce sa výlučne na zaopatrenie a výchovu osirelých detí, vo väčších mestách (Salzburg, Linz,

Viedeň) od polovice 17. storočia a boli založené z iniciatívy súkromných fundátorov a dobrodincov. Autorka približuje okrem teoretických koncepcií týkajúcich sa zaopatrenia osirelých detí i princípy fungovania Sirotinca Našej milej Panej vo Viedni, ktorý mal podporu Márie Terézie. Od roku 1759 na jeho čele stál jezuita Ignác Parhamer, propagátor a organizátor nedeľných škôl a náboženského vzdelávania detí. Sirotinec budoval ako výchovno-vzdelávaciu inštitúciu, ktorá sa stala vzorom pre ďalšie ústavy v Rakúsku i v Uhorsku. V období panovania Márie Terézie začal na zakladaní sirotincov participovať viedenský dvor. Sirotince v tom čase vznikali ako súčasť existujúcich textilných manufaktúr, v ktorých mali chovanci pracovať.

Tretí tematický okruh sa zameriava na ústavnú starostlivosť o osirelé deti v Uhorsku v 18. storočí. V krajine, ktorá bola konfesionálne rozdelená, sa prvotným impulzom pre rozvoj ústavnej starostlivosti o siroty stali náboženské dôvody. Cirkevné, výchovno-vzdelávacie a charitatívne inštitúcie vznikali v Uhorsku výlučne z iniciatívy cirkevných a svetských elít, ktoré ich aj finančne zabezpečili. Po prikročení k reforme ľudového školstva boli sirotince v krajine zaradené do systému elementárneho školstva, čo bolo v rámci monarchie špecifikum. Každý školský dištrikt mal mať vlastný sirotinec. Predpokladalo sa, že časť chovancov bude pripravovaná na učiteľské povolanie a stanú sa z nich učitelia ľudových škôl. Autorka analyzuje obsah návrhu normatívu pre sirotince z roku 1780 vypracovaného Františkom Balassom, ktorý však nebol nakoniec nikdy realizovaný. V závere tohto okruhu približuje dejiny sirotinca v Šoprone po jeho obnovení v roku 1790.

Štvrtý okruh publikácie ponúka detailný pohľad na dejiny a fungovanie Kelcz-Adelffyho sirotinca v Köszegu. Jeho počiatky siahajú do 40. rokov 18. storočia. Ústav mal konfesionálny charakter a spravovala ho Spoločnosť Ježišova. V dôsledku reformy ľudového školstva sa postupne dostal pod striktný dohľad štátnej moci. Autorka približuje každodenný život v sirotinci, dozvedáme sa, aký bol domáci poriadok, režim dňa, povinnosti zamestnancov, správa ústavu či podmienky prijímania chovancov. Nezabúda ani na finančné zabezpečenie inštitúcie, predstavuje najvýznamnejších fundátorov. Sleduje tiež počet chovancov a ich následné profesijné uplatnenie.

Posledný piaty okruh mapuje dejiny kráľovského sirotinca a je rozdelený na tri časti podľa jednotlivých období jeho vývoja (reflektujúcich zmeny v jeho umiestnení). Tomuto ústavu je venovaná takmer polovica publikácie. Za založením sirotinca v Tomášikove v roku 1763 stál uhorský kancelár František Esterházy a samotná panovníčka Mária Terézia. Bol určený pre 100 detí (75 chlapcov a 25 dievčat). Panovníčka zverila dohľad nad správou sirotinca Miestodržiteľskej rade a riešenie každodenných problémov kurátorovi (Pavol Balassa, František Berchtold, František Balassa). V roku 1780 bol sirotinec presťahovaný do Senca z dôvodu nezdravého močaristého prostredia a vysokej chorobnosti detí. Dôležitým momentom bolo založenie normálnej školy pri sirotinci. Trpela však častou fluktuáciou učiteľov a kvôli nízkemu platu bolo ťažké nájsť za nich náhradu. Škola zanikla v roku 1786. Autorka sleduje otázku financovania sirotinca, keďže tá bola pre fungovanie každej podobnej inštitúcie kľúčová. Približuje motivácie prijatia chovancov do ústavu, medzi ktoré patrila napr. obava z ohrozenia ich výchovy v katolíckom duchu. Zachované zoznamy chovancov – album z rokov 1768 – 1776 a dva zoznamy z rokov 1778

a 1784 jej umožnili priniesť čitateľovi informácie o konkrétnych deťoch, ktoré v sirotinci bývali.

Zmena postoja Jozefa II. k ústavnej starostlivosti o osirelé deti priniesla novú etapu vo vývoji kráľovského sirotinca. V roku 1785 bola jeho kapacita stanovená na 50 chlapcov v ústavnej a 170 detí v pestúnskej starostlivosti. O rok neskôr sa sirotinec presťahoval do zrušeného Szechényi-Kollonichovho chudobinca v Bratislave. Z dôvodu budovania centralizovaných dobročinných inštitúcií boli k nemu neskôr pripojené sirotince i fundácie pre siroty zo Šopronu, Köszegu, Oradei i Veszprému. V rámci Bratislavy ho v nasledujúcom období čakalo viacnásobné sťahovanie. Podmienkou prijatia do ústavu bolo katolícke vierovyznanie dieťaťa, jeho manželský pôvod a status úplnej siroty, prípadne polosiroty bez otca. Väčšina detí nežila priamo v ústave, ale u pestúnov. Do ústavu sa prijímali striktne chlapci v dobrom fyzickom a zdravotnom stave a prednostne najmä takí, ktorých otcovia nejakým spôsobom preukázali službu vlasti alebo panovníkovi. Keď v roku 1800 zachvátil Bratislavu ničivý požiar, zhorela i budova sirotinca. Padlo rozhodnutie o jeho presťahovaní do Györu, kde bol na tento účel adaptovaný bývalý františkánsky kláštor. Jeho osud poznačili politické pomery. Napoleonské vojny spôsobili vysoký nárast cien potravín, čo sa odrazilo v znížení počtu chovancov. V roku 1806 bol v kláštore zriadený vojenský špitál a chovanci sa presťahovali do rezidencie pannonhalmského opátstva. Po obsadení mesta Francúzmi sa budova ústavu stala sídlom francúzskej okupačnej správy a chovanci museli odísť k rodinám či tútorom. V tomto období opustili sirotinec aj jeho kľúčoví zamestnanci, časť z nich už bola vo vysokom veku a žiadali o penzionovanie, na čo chýbali finančné prostriedky. Sirotinec definitívne zanikol v roku 1815.

Publikácia poskytuje komplexný pohľad na princípy fungovania starostlivosti o jednu z najohrozenejších skupín spoločnosti v každej epoche našich dejín – o osirelé deti. Je založená na rozsiahlom archívnom výskume a zaplnená osudmi konkrétnych detí, postojmi vrchnosti k nim, problémami, ktoré súviseli so zabezpečením fungovania dobročinných inštitúcií a pod. Prináša pútavý opis pomerov v jednotlivých sirotincoch a rozhodne stojí za prečítanie.

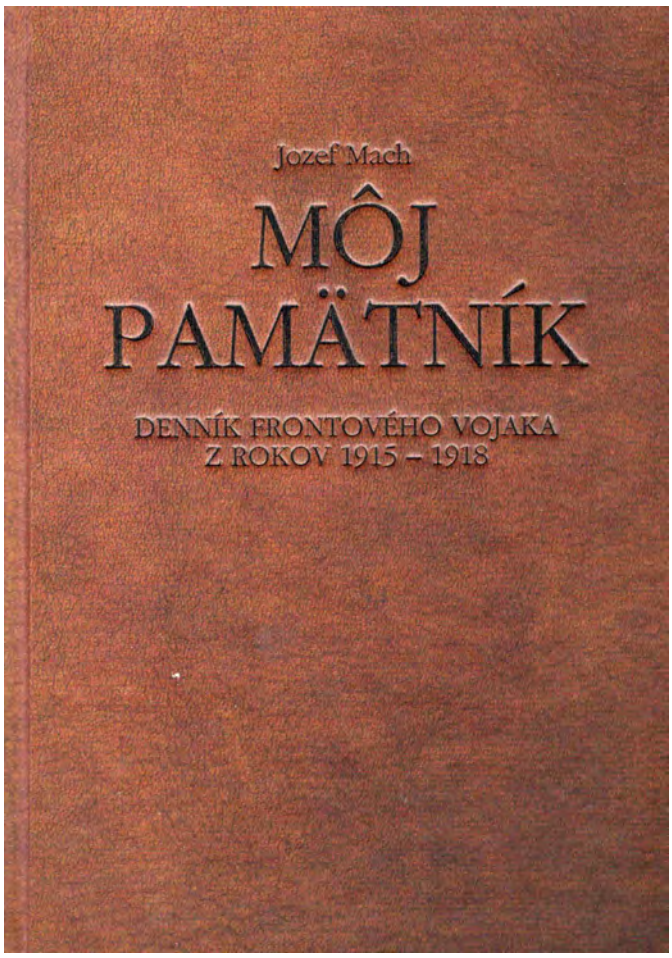
Ivana Červenková
Slovenský národný archív

MACH, Jozef. *Môj pamätník. Denník frontového vojaka z rokov 1915 – 1918.* Miloš Hric – Priatelia histórie Novohradu – Obec Veľké Leváre, 2020, 154 s., ISBN-978-80-973390-3-6.

Denníky vojakov patria k veľmi užitočným a pútavým historickým prameňom. O to viac, ak autor zápiskov píše vecne a všíma si rôzne pozoruhodnosti a špecifické dobové reálie. Dar skúmavého pozorovateľa a výstižného zapisovateľa mal i poddôstojník Jozef Mach, rodák z Viedne, ktorý však vyrastal vo Veľkých Levároch na Záhorí. Ako poslucháč viedenskej obchodnej akadémie dobre ovládal nemecký jazyk, čo po odvedení ovplyvnilo i jeho vojenskú službu, napr. keď navštevoval účtovnícky kurz alebo osobne niesol vojakom v poli žold.

Pôvodne príslušník bratislavského 72. pešieho pluku bol následne pridelený k pešiemu pluku s číslom 29 z vojvodinského Zrenjaninu, ktorý tvorili najmä srbskí vojaci, no i Rumuni a dolnozemskí Slováci. V apríli 1917 Mach odišiel na ruský front a už od prvých dní na bojisku bol vystavený vojnovému besneniu, napr. keď Rusi delami ostreľovali železničnú stanicu a mesto Kőrösmező (dnes Jasiňa v Zakarpatskej Ukrajine). Mladý vojak zo Záhoria zachytával vojenské aspekty v prostredí severovýchodného frontu, ale aj zaujímavosti zo života vojakov cisára a kráľa. Z mnohých spomeňme inšpekciu veliteľa 7. armády generálplukovníka Hermanna Kövess von Kövessháza, ktorý Macha i oslovil, postup a prechod cez hory v okolí nedávno oslobodeného mesta Czernowitz (dnes Černivci) v Bukovine, guľometné cvičenie, mobilné ruské guľomety umiestnené na kolieskach, ale aj zvláštny 5-dňový žold pri príležitosti narodenín panovníka Karola, filmové predstavenia v nemeckých poľných kinách či slávenie pravoslávnych sviatkov, keďže zásadnú časť pluku tvorili Srbi. No Mach upozorňoval aj na širšie súvislosti, keď spomínal teóriu, že práve „Nemecko malo svoj podiel na páde cárizmu a nastolení proletariátu“, pretože šírilo medzi ruskými vojakmi štvavé letáky. Posledné týždne Jozefa Macha na ruskom fronte sa niesli i v znamení „bratríčkovania sa“ s Rusmi a po uzavretí prímeria obrovskej radosti a nádeje skorého návratu domov.

Vojna však pre vojaka z Veľkých Levár pokračovala. Od januára 1918 Mach slúžil v úplne inom prostredí, na talianskom fronte. Pohyboval sa po obsadenom území, ktoré zabrala rakúsko-uhorská armáda po úspešnej ofenzíve na jeseň 1917. I tu zostával rovnako bystrým štatistom, k azda najživ-

ším a obzvlášť farbisto opísaným bojovým zážitkom Jozefa Macha patrili pohľad na cestu pri rieke Piava lemovanú hrobmi vojakov či mršinami koní, talianska delostrelecká paľba a krytie sa pod celtou za silného lejaka počas poslednej rakúsko-uhorskej ofenzívy v júni 1918, ako aj dunenie zeme, keď pre zmenu o pár dní neskôr pálili 30,5 cm mažiare zo „Škodovky". Zvláštnu pozornosť venoval dianiu na oblohe, najmä počas svojho pôsobenia na talianskom bojisku opakovane vyratúval, koľko lietadiel videl a aké úlohy ich posádky plnili. Tie nepriateľské zakaždým identifikoval ako stroje „Caproni", ako to bolo pre rakúsko-uhorských vojakov vlastné. Často totiž všetky lietadlá z opačnej strany frontu pomenúvali „Caproni", čo boli trojmotorové ťažké talianske bombardéry. „Malé, biele, šikovné, bomby nezhadzovali," znie jeden zo zápisov o lietadlách a je z neho zjavné, že Mach v skutočnosti sledoval zo zeme stíhačky. Svojsky vyznie časté Machovo komentovanie ženskej krásy a ľudských vlastností, oceňoval vzhľad i mravnosť mladých Talianok. Rakúsko-uhorskí vojaci totiž udržiavali s domácim obyvateľstvom čulé kontakty, využívali ich domy na ubytovanie, pričom Mach tieto vzťahy opisoval ako bezproblémové až srdečné. Miestne rodiny údajne ináč vnímali uhorských vojakov a príslušníkov nemeckej armády, ktorí im po porážke Talianov na jeseň 1917 „všetko brali".

Napokon Mach komentoval šíriaci sa pokles morálky, všeobecný ústup a cestu domov, keď vojaci brali vlaky doslova útokom a chceli sa dostať čo najskôr k svojim blízkym, do všetkých kútov už neexistujúceho stredoeurópskeho impéria. Samozrejme, i Jozef Mach bol ovplyvnený dobovými stereotypmi. Je však pozoruhodné, že z jeho riadkov cítiť značnú lojalitu voči monarchii a uhorskej vlasti, a naopak, niekedy isté ironizovanie činnosti československých legionárov. „Tak sa začal urputný boj proti zradcovi podliakovi – Talianovi," spomínal 15. júna 1918, v prvý deň veľkej rakúsko-uhorskej ofenzívy. Pritom Mach opakovane upozorňoval na svoje náboženské cítenie a vnímal sa ako hrdý Slovák.

Ako v závere knižky vysvetľuje vnuk Jozefa Macha Adrian Grunert, ktorý denník objavil náhodou v pozostalosti svojho strýka (syna Jozefa Macha), autor svoje postrehy písal po nemecky. Vraj akékoľvek poznámky v slovenčine by mohli vyvolať podozrenie u nadriadených. Až v rokoch 1938 a 1942 ich preložil do dobovej slovenčiny ovplyvnenej vtedajšou vojenskou terminológiou a záhoráckym nárečím. A hoci je text zeditovaný, v knihe sú nárečové a dobové výrazy i slovosled zachované. Súčasťou útlej, no cennej publikácie sú i dobové fotografie, všetky pochádzajú z pozostalosti Jozefa Macha.

Juraj Červenka

PALUGA, Lukáš – RÉPÁSOVÁ, Katarína (zost.). *Voda v dejinných súvislostiach/ Víz szerepe a történelemben*. Bratislava – Komárno: MV SR, Štátny archív v Nitre, pracovisko Archív Komárno, 2019, 249 s., ISBN 978-80-973527-0-7.

Úspešným zavŕšením v poradí už ôsmeho odborného medzinárodného sympózia organizovaného kolegami zo Štátneho archívu v Nitre, pracoviska Archív Komárno pod názvom *Voda v dejinných súvislostiach/Víz szerepe* a *történelemben* je nedávno vydaný zborník s rovnomenným názvom. Zborník je rozdelený do šiestich tematických častí a obsahuje celkovo 19 príspevkov historikov, archivárov a muzeológov zo Slovenska, Česka a Maďarska, ktorí sa venujú výskumu tejto širokej problematiky.

Po úvodnom slove zostavovateľov a predslove vedúcej archívu Oľgy Kasalovej nasleduje prvý blok

príspevkov (I. Percepcie v 16. – 19. storočí), ktorý sa vode v dejinách venuje v optike dobovej tlače a jej vnímaní z pohľadu vtedajších historických osobností, najmä z radov inteligencie.

Prvý príspevok Viliama Čičaja *Povodne v novovekej publicistike* analyzuje tlačové správy týkajúce sa povodní nielen na našom území, ale aj v rôznych častiach sveta a vplyv týchto správ na čitateľskú verejnosť. Konštatuje, že správy o povodniach vnímané ako senzácie sa stali súčasťou novovekej tlače, najprv vo forme letákov, neskôr ako súčasť periodickej tlače.

Významné dielo Mateja Bela Vedomosti (Notitia) so zreteľom na vodu a hydrologické pomery v Uhorsku približuje Imrich Nagy vo svojej štúdii *Voda ako živel i zdroj prosperity vo Vedomostiach Mateja Bela*. Nagy pripomína, že Bel sa vo svojej práci zameriaval na výhody vody a jej úžitok (rybolov, dopravná komunikácia), no aj na jej zničujúce účinky (povodne). Priblížil vtedajší stav a pomery vodného hospodárstva a rovnako publikoval i svoje názory na možné využitie vodných zdrojov pre rozvoj jednotlivých regiónov.

Historička Daniela Kodajová sa vo svojom príspevku *Dunaj a iné rieky pri vymedzovaní národného územia* zamerala na vodné toky v súvislosti s vymedzovaním národného územia v období národného obrodenia v 19. storočí, keď prišlo k nacionalizácii prírody, k vymedzovaniu a privlastňovaniu si územia, v ktorom zohrávali rieky významnú úlohu. Stávali sa symbolom a reprezentantom politických vyjadrení.

Ďalšiu časť venovanú vojenstvu a obrane hraníc na Dunaji (II. Armáda a bezpečnosť) otvára štúdia Vladimíra Segeša *Vojaci na Dunaji*, ktorá približuje význam Dunaja a podunajského priestoru vo vojenských dejinách. Poskytuje prierez prítomnosti vojakov na tejto rieke od antických čias až do polovice 19. storočia. Objasňuje ciele, poslanie a druhy vojenských síl a lodníctva na Dunaji.

Obdobie päťdesiatych a šesťdesiatych rokov 20. storočia na štátnej hranici na Dunaji približuje Peter Mikle. V štúdii *Ochrana štátnej hranice na rieke Dunaj so zreteľom na roky 1952 – 1965* sa venuje organizácii, štruktúre, materiálnemu a technickému zabezpečeniu, personálnemu stavu, lokalizácii armádnych zložiek na úseku Dunaja, ako aj samotnému výkonu dozoru nad touto prirodzenou hranicou.

Tretí blok príspevkov sa venuje úprave vodných tokov (III. Regulácia riečnych tokov). Peter Keresteš sa vo svojej štúdii zameral na *Regulačné úpravy na dolnom toku rieky Hron na území Tekovskej stolice v 18. a prvej polovici 19. storočia*. Najprv sumarizuje sociálne a hospodárske dôsledky povodní, ktoré rieka Hron v minulosti spôsobovala. Následne sa venuje vývoju vodohospodárskych úprav v priebehu 18. storočia, prvému komplexnému návrhu regulácie z roku 1815 a následným regulačným prácam, ktoré tu prebiehali do roku 1848.

Splavnenie a reguláciu českých riek Vltava a Labe približuje štúdia archivára Dalibora Státnika *„Disciplinace“ vody pod Mělnickým zámkem na přelomu 19. a 20. století. Splavnění a regulace Vltavy a Labe*. Zaoberá sa v nej dejinami splavňovania, ktoré sa do Čiech dostalo z Francúzska prostredníctvom Nemcov. Zameriava sa na splavnosť a úpravu tokov Labe a Vltavy (regulácia, kanalizácia) a ideu budovania prieplavov medzi veľkými riekami monarchie. Rovnako mapuje aj dôsledky týchto zmien, ktoré sa odzrkadli v okolitej krajine.

Blok uzatvára príspevok archivára Branislava Geschwandtnera *Zmeny toku Dunaja v priebehu dejín*. Autor sa sústredil najmä na výstavbu Sústavy vodných diel Gabčíkovo. Načrtol priebeh regulačných prác na Dunaji od stredoveku do 20. storočia, keď sa začalo s plánovaním a následnou výstavbou Gabčíkova. Ozrejmil najmä negatívne stanoviská k výstavbe diela zo strany ekológov prezentované Mikulášom Jurajom Lisickým a Jurajom Holčíkom.

Štvrtú stať zameranú na využitie a premostenie vody (IV. Hospodárstvo a mosty) uvádza prispe-

vok Márie Zacharovej *Lodné mlyny na rieke Morava*, v ktorom sumarizuje prevádzku lodných mlynov na rieke Morava od polovice 18. až do 20. rokov 20. storočia. Zameriava sa na výskyt a stav lodných mlynov. Mapuje majetkové pomery jednotlivých mlynov na uhorskej, resp. slovenskej strane rieky.

Historička Tünde Veres v štúdii *A víz szerepe a regéci uradalom 17. századi mezőgazdaságában* analyzovala vplyv vody na poľnohospodárstvo panstva Regéc v Abovskej a Zemplínskej stolici v 17. storočí. Autorka načrtla snahu panstva, nachádzajúceho sa v hornatom teréne, o využitie vodných zdrojov vo svoj prospech, najmä ako energiu na pohon mlynov, rybolov, ale aj na zavlažovanie miestnych vinohradov.

Výstavbe a údržbe mostov v novovekej Rábskej stolici sa venuje príspevok archivára Zoltána Hegedüsa *Hidak az újkori Győr vármegyében*, ktorý využil pramene zo 17. a 18. storočia. Autor konštatuje, že hydrologické pomery v stolici nevyhnutne viedli k budovaniu a následnému udržovaniu mostov spájajúcich mesto Ráb (Győr) s Viedňou, Stoličným Belehradom a Budínom, ale i s menšími usadlosťami v okolí. Dotýka sa aj úlohy mostov z hľadiska vojenského a daňového.

Okolnostiam výstavby a dejinám mošonského mostu „Márta“ sa venuje Balász Beregszászi v príspevku *A Mosoni Márta-híd építéstörténete*. Autor uvádza, že k samotnej výstavbe mosta viedlo súperenie dvoch významných miest Mosona a Magyaróváru po poškodení kompy medzi Kálnokom a Magyaróvárom v roku 1921. Následne sa zvažovalo jej obnovenie smerom na Moson. Napokon bol v roku 1928 z iniciatívy mesta Moson sprevádzkovaný most „Márta“.

Piaty tematický okruh, ktorý približuje vodu ako zdroj zdravia a zábavy (V. Zdravie a voľný čas), otvára štúdia Jána Vingárika *Termálna voda v dejinách ľudí a krajiny na príklade Bojníc*, ktorá dokumentuje význam termálnych vôd v Bojniciach pri osídľovaní od čias neandertálcov až po obdobie stredoveku. Prechádza dejinami využitia termálnych vôd na liečebno-rekreačné účely, neskôr aj na hospodárske účely (máčanie ľanu a konope, výstavba mlynov). Zaoberá sa i pozitívnym vplyvom termálnych vôd na miestnu mikroklímu, čo sa prejavilo najmä v poľnohospodárstve.

Archeologické poznatky z výskumu rímskych kúpeľov v lokalite Brigetio prezentovala Emese Számadó vo svojom príspevku *A brigetiói fürdőkultúra a nagy komáromi árvízek tükrében*. Venovala sa geomorfologickým a hydrologickým pomerom tohto územia, sledovala výskyt povodní, ktoré tento región postihovali. Vďaka poslednej z nich v roku 2013 sa podarilo odkryť pozostatky rímskeho kúpeľného komplexu, ktorý fungoval medzi koncom 2. storočia a 3. storočím alebo začiatkom 4. storočia.

Dejiny korčuľovania a jeho rozšírenie v Karpatskej kotline približuje štúdia Móniky Dancsecz *Jégre fel! – A korcsolyázás, mint szabadidős tevékenység elterjedése a Kárpát-medencében a dualista korszakban*. Prináša prierez dejinami korčuľovania a jeho rozšírením v Európe. V strednej Európe jeho rozmach nastal v druhej polovici 19. storočia, čo demonštruje na príklade zriadenia a fungovania Rábskeho korčuliarskeho spolku.

Posledná časť zborníka sa zameriava na negatívne stránky vody (VI. Povodne). *Komárňanské povodne v prvej polovici 19. storočia* mapoval vo svojom príspevku Lukáš Paluga. Na základe archívnych dokumentov, ale aj zápiskov pamätníka J. Amtmanna, zrekonštruoval výskyt a vplyv povodní, ktoré Komárno postihli. Zaoberal sa i protipovodňovými opatreniami a rovnako aj výstavbou a údržbou mostov.

Príspevok Kataríny Répásovej *Snahy majiteľov záhrad na Alžbetinom ostrove o zabezpečenie ostrova proti povodniam na začiatku 20. storočia* dokumentuje protipovodňové opatrenia od druhej polovice 19. storočia po 20. roky 20. storočia na príklade Alžbetinho ostrova, ktorý bol oddychovou časťou vtedajšieho Komárna. Popri zavádzaní protipovodňových opatrení zároveň sleduje aj zmenu vlastníckych pomerov na ostrove v prospech štátu.

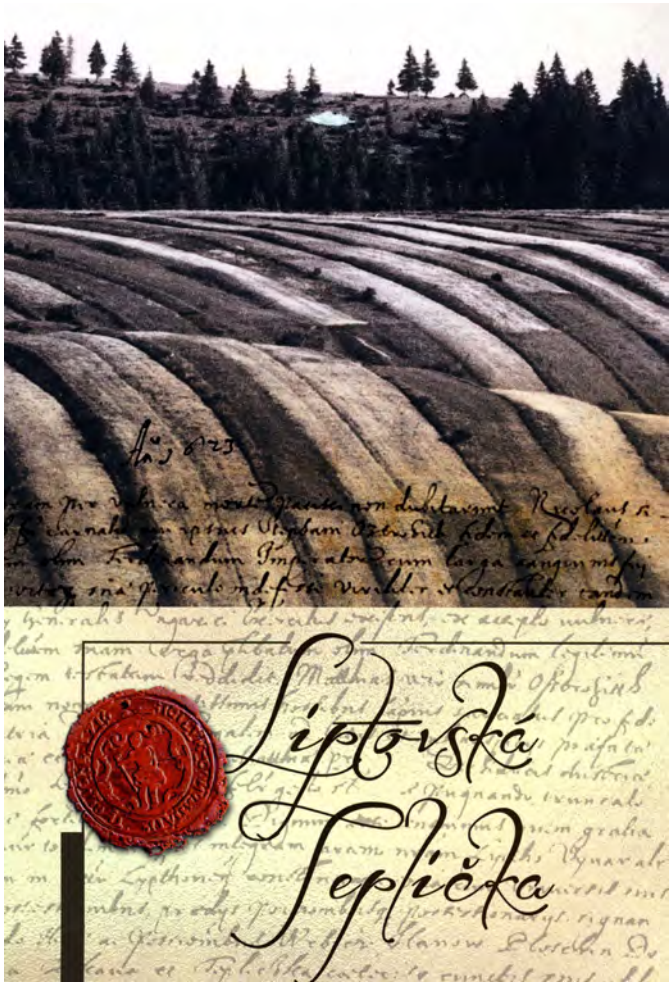
Povodeň v roku 1965 na území Rábsko-Šopronskej župy zachytáva István Áldózo v príspevku *Az 1965-ös árvíz előzményei, lefolyása és következményei Győr-Sopron megyében*, v ktorom konštatuje, že špecifikom tejto povodne bolo, že ľadová a jarná povodeň prišli takmer súčasne. Zaoberá sa vývojom povodne, protipovodňovými opatreniami a následnými vzniknutými škodami v sledovanom regióne.

Zborník uzatvára príspevok o povodni z roku 1965, ktorú na Žitnom ostrove popísal Gábor Pokornyi v štúdii *„Amikor a víz az úr“ – az 1965. évi csallóközi árvíz története*. Približuje v nej zatopenie Žitného ostrova po pretrhnutí hrádzí, následnú evakuáciu miestneho obyvateľstva a po opadnutí vody aj odstraňovanie dôsledkov jej ničivého vplyvu.

Od pracovníkov Štátneho archívu v Nitre, pracoviska Archív Komárno sa pravdepodobne čoskoro dočkáme i ďalšieho úspešného zborníku z ich už deviateho sympózia – tentoraz na tému *Spravodlivosť pre všetkých.../Igazságot mindenkinek...*

Mária Zacharová
Štátny archív v Trnave

KOLLÁROVÁ, Zuzana a kol. *Liptovská Teplička*. Liptovská Teplička: Obec Liptovská Teplička, 2020, 375 s.

Skúsený autorský kolektív popradských archivárok v spolupráci s kolegom Miroslavom Martinickým zo Štátneho archívu v Žiline so sídlom v Bytči a ďalšími odborníkmi pripravili ďalšiu obecnú monografiu. Ich čerstvou novinkou sú dejiny obce Liptovská Teplička. Dielo je rozdelené do 16 kapitol. Na úvod vedúca popradského archívu Božena Malovcová predstavila obecné symboly Liptovskej Tepličky. Nasleduje kapitola o prírodných pomeroch od Antona Potaša, ktorá v súčasnosti nebýva pevnou súčasťou obecných monografií, ale detailnosťou výkladu a peknými zábermi zvierat dokáže zaujať aj čitateľa bez záujmu o históriu. Autor Marián Soják podal prehľad historicko-archeologických a speleologických výskumov v obci aj v okolitých katastroch a na základe nich a všeobecného vývoja sa pokúsil rekonštruovať praveké osídlenie v obci. Kapitola je vybavená množstvom obrazovej dokumentácie, v ktorej sú okrem výskumov prezentované najmä početné novoveké nálezy v obci (mince, keramika, pracovné nástroje a iné). M. Martinický sa venoval dejinám obce od najstaršej písomnej zmienky (1623) do roku 1848. Najskôr zaujal stanovisko k štyrom tradovaným letopočtom spájaným s prvou písomnou zmienkou či existenciou obce (1436, 1519, 1610 a 1634) a následne sa zaoberal formovaním jej hraníc, samosprávou, hospodárskymi pomermi, remeslami, počtom obyvateľov a ďalšími témami. Načrtol aj dejiny obce v kontexte regiónu pred rokom 1623. Kapitolu dopĺňajú tabuľky s demografickými údajmi a štatistikou v oblasti poľnohospodárstva a chovu zvierat. B. Malovcová nadviazala kapitolou o politicko-administratívnom vývoji obce od roku 1848 až do súčasnosti. Jej kolegyňa Zuzana Kollárová v rovnakom časovom úseku zamerala pozornosť na hospodárske pomery a s tým súvisiace témy, ako zamestnanie obyvateľstva, pošta, doprava, poľnohospodárstvo, rómske obyvateľstvo, služby, JRD, výstavba, správa štátnych lesov, kultúra bývania a iné. Pridala aj „čiernu kroniku“, teda zoznam tragédií, pohrôm a nešťastí v obci. Stanislav Misál napísal kapitolu o cirkevných dejinách obce, v rámci ktorej sa zmienil o cirkevno-správnom vývoji a vzniku Spišskej diecézy, stavbe kostola, fary či zriadení farnosti. Tretia kolegyňa z popradského kolektívu Martina Šlampová priblížila dejiny školstva v obci od najstarších čias do súčasnosti a v nasledujúcej kapitole oboznámila čitateľov s kultúrnym, spoločenským a športovým dianím v obci od roku 1918 do súčasnosti. Témou zdravotníctva a zdravotných pomerov v obci od roku 1849 do súčasnosti sa zaoberala Z. Kollárová. Monografia prináša aj parciálne témy spracované v osobitných kapitolách: *Osobnosti* (Z. Kollárová), *Nárečie* (Júlia Dudášová), *Tradičná ľudová kultúra* (Zdena Krišková), *Prehľad priezvisk obyvateľov* (M. Martinický) a *Zoznamy ranených a zajatých vojakov počas prvej svetovej vojny* (bez autora). Publikácia má poznámkový aparát, zoznam použitých prameňov a výberovej literatúry a anglické resumé. Vyšla na kriedovom papieri, čo sa vzhľadom na počet strán podpísalo na jej hmotnosti, ale s pútavým grafickým dizajnom. Okrem iného každá kapitola disponuje vlastným farebným vizuálom.

Neostáva mi iné, iba zagratulovať kolegyniam zo Štátneho archívu v Prešove, pracovisko Archív Poprad a ich spolupracovníkom k úspešne zvládnutému projektu dejín obce Liptovská Teplička. Do budúcnosti nech stále oplývajú námetmi na podobné projekty a nemajú núdzu o členov autorského kolektívu.

Mária Feješová
Štátny archív v Bratislave, pracovisko Archív Modra

Naši jubilanti

PhDr. IGOR GRAUS, PhD. – 60

Vo februári tohto roku, presnejšie 17. 2., oslávil Igor Graus skromne, ako je to pre neho bežné a prirodzené, svoje 60. narodeniny. Keby bol chcel, mohlo to byť podstatne okázalejšie. Výsledky jeho doterajšej práce ho na to celkom jednoznačne oprávňujú. No on to nepotrebuje. S rozvahou kráča cestou svojho usilovného žitia ďalej.

Naštartoval ju v roku 1960 v Banskej Bystrici v rodine diplomata. Nie je preto náhoda, že prvé školské kroky a roky absolvoval v rokoch 1966 až 1968 vo vtedajšom služobnom pôsobisku jeho otca – v Paríži. No potom bol a dodnes je jeho osud spojený výlučne so Slovenskom a rodnou Banskou Bystricou. Po maturite na tunajšom gymnáziu študoval kombináciu história – slovenský jazyk na Pedagogickej fakulte Univerzity Mateja Bela. V roku 1984 štúdium ukončil a následne sa ako vedecký pracovník zamestnal v Stredoslovenskom múzeu. No už v roku 1988 nastal v jeho profesionálnom živote zlom – upísal sa archívnictvu. Začínal ako archivár vo vtedajšom štátnom okresnom archíve, v ktorom už po štyroch rokoch zasadol na stoličku riaditeľa. Štátny okresný archív v Banskej Bystrici sa neskôr, v dôsledku reorganizácie archívnych štruktúr, stal pobočkou Štátneho archívu v Banskej Bystrici. V tomto prípade však išlo prakticky len o zmenu názvu, takže funkčná pozícia nášho jubilanta sa v podstate nezmenila. K tomu došlo až po zlúčení týchto dvoch archívov do jednej inštitúcie a po odchode jej predchádzajúceho riaditeľa do dôchodku. Práve na tento uprázdnený post I. Graus nastúpil v roku 2015. Odvtedy až doteraz je teda riaditeľom Štátneho archívu v Banskej Bystrici.

Uvedená funkcia si vyžaduje chvíľami až neúnosné administratívne a organizačné úlohy. Napriek tomu sa Igor nevzdáva (aj keď na úkor svojho tzv. voľného času!) ani vedeckého bádania a publikovania monografií, štúdií, článkov a iných odborných materiálov. Jeho osobná bibliografia (je na internete) svedčí o širokom tematickom zábere z archívnictva a pomocných vied historických, no ťažiskovými sú faleristika a dejiny Banskej Bystrice. Tu by som chcel vyzdvihnúť len jednu (doteraz poslednú) knihu *PRO VIRTUTE ET MERITO. VZNIK A VÝVOJ VYZNAMENANÍ DO ROKU 1815. PANOVNÍCKE, DYNASTICKÉ, PONTIFIKÁLNE, ZÁSLUŽNÉ A DÁMSKE RADY A DEKORÁCIE*. (Bratislava : Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2017, 568 s. ISBN 978-80-224-1479-1). Je to dielo úctyhodné nielen rozsahom, ale aj obsahom. Na jeho základe možno Igora Grausa zaslúžene považovať za zakladateľa slovenskej vedeckej faleristiky.

S ohľadom na jeho publikačnú produkciu a po splnení ostatných stanovených kritérií získal Igor Graus na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave akademický titul PhDr. (2004) a vedecko-akademickú hodnosť PhD. (2011).

Pozoruhodné sú aj jeho vedecko-organizačné aktivity. Je predsedom Vedeckej archívnej rady, členom Spoločnosti slovenských archivárov, Heraldickej komisie Ministerstva vnútra SR, Rady pre vojenskú symboliku Ministerstva obrany SR, Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV, Slovenskej genealogicko-heraldickej spoločnosti a ďalších vedeckých spoločností a redakčných rád vedecko-odborných časopisov. Za túto činnosť bol ocenený viacerými vojenskými i civilnými vyznamenaniami.

A to sme ešte nespomínali doslova obdivuhodné osobné záľuby a schopnosti nášho jubilanta. Z nich spomeniem aspoň dve – vytvára obrazy, špeciálne portréty, na úrovni školeného akademického maliara a obľubuje tzv. vážnu hudbu, ktorú pozná a počúva opäť prakticky na profesionálnej úrovni. A dalo by sa o ňom napísať ešte veľa pozitívneho. Namiesto toho si však na tomto mieste dovolím už iba jedno konštatovanie: Je to dobrý a múdry človek!

Do ďalších rokov všetko najlepšie, Igor!

Leon Sokolovský

SPOMÍNAME

SPOMIENKA NA ALEXANDRU MARČEKOVÚ (1945 – 2014)

V októbri 2020 by oslávila polokrúhle jubileum naša dlhoročná kolegyňa, archivárka Mgr. Alexandra Marčeková. Žiaľ, pred šiestimi rokmi nás navždy opustila.[1] V Ústrednom archíve Slovenskej akadémie vied (dnes Archív SAV) pracovala prakticky celý svoj profesionálny život. Bez zveličovania môžeme tvrdiť, že jej rukami pri spracovaní prešla prinajmenšom polovica archívnych fondov z činnosti pracovísk Slovenskej akadémie vied. Plným právom ju môžeme považovať za jednu z najvýznamnejších spolupracovníčok v 57-ročných dejinách Ústredného archívu Slovenskej akadémie vied.

Alexandra Marčeková sa narodila 19. októbra 1945 v Bratislave. Časť svojho detstva prežila na Štefánikovej ulici, v dnes už neexistujúcom dome na križovatke ulíc Štefánikova a Šancová. V roku 1967 ukončila štúdium archívnictva na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Jej diplomová práca niesla názov *Komorné knihy z rokov 1525/26 a 1529/30 ako pramene k hospodárskym dejinám Bratislavy*. Po skončení štúdia krátky čas pracovala v rešeršnom oddelení Slovenskej lekárskej knižnice. Od 1. decembra 1969 prešla do Archívu Slovenskej akadémie vied, ktorý ostal jej pôsobiskom až do jej smrti 23. októbra 2014. Prvým archívnym fondom, ktorý spracovala, bol fond právneho predchodcu SAV – Slovenskej akadémie vied a umení 1942 – 1952. Nasledoval osobný fond literárneho kritika, publicistu a jedného z prvých akademikov SAV Františka Votrubu, archívne fondy Pracoviská biologických vied SAV, Botanický ústav SAV, Geofyzikálny ústav SAV, Ústav štátu a práva SAV, Ústav experimentálnej biológie a ekológie SAV, Ústav dejín európskych socialistických krajín SAV, Ústredie pre vynálezy a objavy. Alexandra Marčeková spracovala a sprístupnila aj niekoľko fondov vedeckých spoločností pôsobiacich pri Slovenskej akadémii vied: Klub inžinierov Slovákov, Svojchémia, Spolok chemikov na Slovensku, Slovenská chemická spoločnosť, ale aj archívny fond jednej z najstarších vedeckých spoločností uložených v našom archíve – Bratislavského lekárskeho a prírodovedného spolku, pôsobiaceho od druhej polovice 19. storočia. Meno našej kolegyne je však neoddeliteľne spojené najmä so systematickým, niekoľko desaťročí trvajúcim preberaním, spracovaním a inventarizovaním archívnych dokumentov z organizačných zložiek riadiacich orgánov celej SAV, ktoré sídlia na Štefánikovej ulici v Bratislave. V priebehu 70. a 80. rokov postupne spracovala do podoby archívnych fondov archívne dokumenty Ústrednej hospodárskej správy SAV, Ústrednej správy pracovísk, Sekretariátu Predsedníctva SAV, fondy jednotlivých odborov Úradu SAV (Tlačový odbor, Plánovací odbor, Organizačný odbor, Odbor vedeckej výchovy, Zahraničný odbor atď.), komisií SAV, ako aj archívne fondy sekcií vied.

Mgr. Alexandra Marčeková v 70. rokoch 20. storočia. Zdroj: Archív SAV.

A. Marčeková spracovala a sprístupnila tiež väčšinu archívnych zbierok Ústredného archívu SAV. Od roku 1974 začala so systematickým katalogizovaním zbierky fotodokumentácie SAV, ktorá dokumentuje významné osobnosti a udalosti na pôde SAV od roku 1953 do roku 2000. Vypracovala kartotéku k fono- a filmotéke SAV. Chronologicky usporiadala zbierku periodík Československej akadémie vied a SAV a časť príručnej knižnice archívu. K budovaniu informačného aparátu Ústredného archívu SAV prispela vyhotovením ďalších podrobných pomôcok: kartotéky vedeckých pracovníkov SAV, kartotéky doktorov vied a kandidátov vied, kartotéky bývalých zamestnancov Úradu Predsedníctva SAV, spoločenskovedných pracovísk a pracovísk technických vied a tematického kata-

[1] Článok mal byť pôvodne v upravenom znení publikovaný v časopise Slovenská archivistika 2014, v rubrike Kronika.

lógu k organizačno-správnemu vývoju inštitucionálnych zložiek SAV, ktorý vyhotovila excerpciou z materiálov zo zasadnutí Predsedníctva SAV.

V roku 1995 pri príležitosti životného jubilea jej Slovenská akadémia vied udelila ďakovný list za dlhoročnú prácu a prínos k zveľadeniu našej najvýznamnejšej vedeckej ustanovizne. Vtedy už mala vo svojej bilancii spracovanie takmer 30 archívnych fondov. Zároveň ju čakala jedna z jej najväčších odborných výziev – vytvorenie rozsahom veľkého a štruktúrou zložitého archívneho fondu Riadiace orgány SAV 1953 – 1989. Fond mal vzniknúť premanipulovaním archívnych fondov organizačných zložiek najvyšších orgánov SAV, ktoré predtým dve desaťročia spracovávala samostatne, do jedného rozsiahleho fondu. Bol to zo strany archívu krok, ktorý si vyžadoval dôkladnú prípravu. Prípravné práce – vytváranie novej štruktúry fondu a zatrieďovanie archívneho materiálu do jednotlivých vecných skupín – trvali takmer tri roky (1991 – 1993). Samotné premanipulovanie a inventarizovanie sa stalo hlavnou pracovnou náplňou A. Marčekovej až do roku 2002. Po zavŕšení prác na tomto zložitom inventári pokračovala v zhromažďovaní, spracovaní a sprístupňovaní fondu Riadiace orgány SAV II 1990 – 2002, ktorý bol už od začiatku budovaný na rovnakom princípe. Spracovanie a vyhotovenie inventára k tomuto rozsiahlemu fondu ukončila A. Marčeková v roku 2013. Od roku 2009 pracovala na polovičný úväzok. Spracovanie „svojho" posledného fondu Ústavu molekulárnej biológie SAV už nestihla dokončiť.

Okrem značnej praktickej práce archivára Alexandra Marčeková publikovala výsledky svojej odbornej činnosti v niekoľkých štúdiách v Slovenskej archivistike, rozširovala povedomie o pramennom bohatstve nášho archívu publikovaním odborných článkov z dejín vedy doma i v Čechách. Aktívne sa podieľala na medzinárodnej spolupráci archívov akadémií vied socialistických krajín, ktorá bola realizovaná formou putovných konferencií týchto archívov. Po roku 1989 archív pokračoval v spolupráci na bilaterálnom projekte s Archívom Akadémie vied Českej republiky. A. Marčeková sa venovala výskumu procesu prechodu ČSAV na novú organizáciu v 90. rokoch a jeho vplyvu na SAV. V kolektívnej monografii *Dejiny Slovenskej akadémie vied* spracovala tematiku vedeckej výchovy v SAV a tiež prehľad zloženia Predsedníctva SAV v rokoch 1953 – 2009. Bola členkou Slovenskej historickej spoločnosti a Slovenskej spoločnosti pre dejiny vied a techniky. Od roku 1992 pôsobila ako tajomníčka Bytovej komisie Predsedníctva SAV, členka Nadácie pre podporu vedy a Dozornej rady Kongresového centra Smolenice.

S manželom, docentom Tiborom Marčekom, ktorý bol mimoriadnym profesorom v odbore telovýchovné lekárstvo, pôsobil na Lekárskej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave a istý čas aj ako člen lekárskej komisie Slovenského olympijského výboru, mali obaja spoločnú záľubu v cestovaní. Mali dvoch synov a štyri vnúčatá. Veľmi sa snažila so svojimi vnúčatami držať krok, aby dokázala s nimi komunikovať o ich sférach záujmu.

Hoci sme sa pokúsili zhrnúť celé odborné pôsobenie Alexandry Marčekovej, toto zhrnutie nedokáže reálne zhmotniť energiu, ktorú do svojej práce vložila. Týmto článkom by sme preto radi vzdali hold jej odbornosti, námahe a obrovskému množstvu práce, ktorú v našom archíve za vyše 40 rokov vykonala. Okrem uvedených činností je to aj faktická fyzická príprava nespočetného množstva vyraďovacích a preberacích konaní v rámci predarchívnej starostlivosti na pracoviskách SAV (Archeologický ústav SAV, Ústav stavebníctva a architektúry SAV, Ústavy spoločenských vied, Úrad SAV), usporiadanie registratúr niekoľkých vedeckých ústavov, ale aj niekoľkonásobné sťahovanie archívu a jeho depotov do nových priestorov. Dňa 23. októbra 2014 podľahla ťažkej chorobe. S kolegyňami, ktoré sme mali česť s ňou pracovať, sa budeme snažiť zachovávať jej odkaz v našom archíve. Budeme naďalej spomínať na jej výborné recepty z diviny, na jej koláče, na rozprávanie o vnúčatách, na príbehy o zážitkoch s bývalými kolegyňami, na jej vtipné slovné spojenia či na to, ako nás učila viazať balíky poštárskym uzlom.

Česť jej pamiatke!

Personálna bibliografia Alexandry Marčekovej (bez inventárov k archívnym fondom):

MARČEKOVÁ, Alexandra. Vedecká výchova v SAV. In *Dejiny Slovenskej akadémie vied.* Bratislava : VEDA, vydavateľstvo SAV, 2014, s. 299-314. ISBN 978-80-224-1316-9.

MARČEKOVÁ, Alexandra. Účasť Slovenskej akadémie vied na transformácii Československej akadémie vied po roku 1989. In *Slovenská archivistika,* 2010, roč. 45, č. 1, s. 46-52. ISSN 0231-6722.

MARČEKOVÁ, Alexandra. Normalizačné procesy v riadení slovenskej vedy v SAV. In *Věda v Čes-*

koslovensku v období normalizace (1970-1975). [K vyd. připr.]: Kostlán, Antonín. Praha : Výzkumné centrum pro dějiny vědy, 2002, s. 377-382. ISBN 80-7285-020-2.

MARČEKOVÁ, Alexandra. Archívne dokumenty o zvyšovaní vedeckej kvalifikácie absolventov vysokých škôl v SAV. In *Slovenská archivistika*, 2001, roč. 36, č. 2, s. 66-76. ISSN 0231-6722.

MARČEKOVÁ, Alexandra. Odraz liberalizácie edičnej činnosti SAV v materiáloch Ústredného archívu SAV. In *Česká věda a Pražské jaro (1963 – 1970). Sborník z konference (Praha, 22. – 23. listopadu 2000)*. Praha : Univerzita Karlova v Praze, nakl. Karolinum, 2001, s. 119-124. ISBN 80-246-0374-8.

MARČEKOVÁ, Alexandra. Z histórie organizovania slovenských chemikov. In *Věda v Československu v letech 1953 – 1963. Sborník z konference (Praha, 23. – 24. listopadu 1999)*. Praha : Archiv Akademie věd České republiky v nakl. Arenga, 2000, s. 231-235. ISBN 80-86404-00-5.

MARČEKOVÁ, Alexandra. Bratislavský lekársko-prírodovedný spolok a archívne pramene k jeho histórii v Ústrednom archíve SAV. In *Z dejín vied a techniky na Slovensku,* 2000, roč. 18, s. 101-104. ISBN 80-88880-40-8.

MARČEKOVÁ, Alexandra. Odraz edičnej činnosti Slovenskej akadémie vied v písomnostiach jej riadiacich orgánov. In *Slovenská archivistika,* 1999, roč. 34, č. 2, s. 100-112. ISSN 0231-6722.

MARČEKOVÁ, Alexandra. 50. rokov akadémie. K výročiu založenia Slovenskej akadémie vied a umení. In *Správy SAV*, 1992, roč. 28, č. 7, s. 1 a 5.

MARČEKOVÁ, Alexandra. Klub inžinierov Slovákov. In *Kapitoly z vedeckého života v Bratislave. Z dejín vied a techniky na Slovensku*. Bratislava : Veda, vydavateľstvo SAV, 1991, s. 91-97. ISBN 80-224-0357-1.

MARČEKOVÁ, Alexandra. Z histórie organizovania chemikov na Slovensku. In *Kapitoly z vedeckého života v Bratislave. Z dejín vied a techniky na Slovensku*. Bratislava : Veda, vydavateľstvo SAV, 1991, s. 69-78. ISBN 80-224-0357-1.

MARČEKOVÁ, Alexandra. Spracúvanie fondov vedeckých spolkov a spoločností v Ústrednom archíve SAV. In *Slovenská archivistika*, 1985, roč. 20, č. 2, s. 178-182. ISSN 0231-6722.

MARČEKOVÁ, Alexandra. Tlačový odbor SAV. Zbierka fotodokumentácie SAV. In *Sprievodca po Ústrednom archíve SAV*. 1985. Rukopis.

MARČEKOVÁ, Alexandra. Základná organizácia Slovenského zväzu protifašistických bojovníkov pri SAV. In *Správy SAV*, 1984, č. 8/9, s. 111-113.

MARČEKOVÁ, Alexandra. Riadenie vedy v SAV a jeho odraz v archívnych dokumentoch. In *Slovenská archivistika,* 1982, roč. 17, č. 2, s. 188-193. ISSN 0231-6722.

MARČEKOVÁ, Alexandra. K nedožitej storočnici akademika F. Vortubu. In *Archivní zprávy ČSAV*, Praha : Ústřední archiv ČSAV, 1980, č. 11-12.

MARČEKOVÁ, Alexandra. Informácia o osobnom fonde ak. F. Votrubu. (Osobný fond akademika Fr. Votrubu). In *Zborník Matice slovenskej*, 1982, s. 188-193. [Rukopis].

MARČEKOVÁ, Alexandra. Archív Akadémie vied ZSSR – Ústavy Akademii nauk SSSR 1724 – 1974. In *Slovenská archivistika*, 1976, roč. 11. Rukopis.

MARČEKOVÁ, Alexandra. *Písomná pozostalosť akademika F. Votrubu v Ústrednom archíve SAV* (pravdepodobne úvod k fondu). Rukopis.

MARČEKOVÁ, Alexandra. 25 rokov činnosti Ústredného archívu SAV. In *Vlastivedný zborník* (?), 1988, Rukopis.

MARČEKOVÁ, Alexandra. *Slovenská akadémia vied a umení*. Úvodná štúdia k inventáru (úvod). Rukopis.

MARČEKOVÁ, Alexandra. *Teodor Lamoš*. Rukopis.

Kristína Majerová
Archív SAV

ZA Dr. h. c. doc. PhDr. IVANOM CHALUPECKÝM

Mala som to šťastie v živote, že som sa stretla s človekom nenápadným, múdrym, vzdelaným, ktorý ma uviedol do „archivárskeho remesla“, hlavne kvôli priateľstvu s mojím otcom, riaditeľom múzea v Poprade PhDr. Petrom Švorcom a sprevádzal ma ním celý môj doterajší profesijný život. Tak som si predstavovala archivára, tak som si predstavila môj profesijný vzor.... A aj keď sme boli generačne vzdialení, boli sme si blízki svojimi záujmami, okruhom priateľov, spoluprácou v Spišskom dejepisnom spolku. Napodiv, čo som si veľmi cenila, pri vážnych historických a archívárskych prácach nepozeral na mňa „cez prsty“ kvôli tomu, že som bola mladá a ešte k tomu aj žena. Boli sme skrátka kolegovia...

Dr. h. c. doc. PhDr. Ivan Chalupecký sa narodil 16. marca 1932 v Spišskej Novej Vsi. V rodine ho vychovávali ako hlboko veriaceho rímskeho katolíka s výbornými znalosťami nemeckého a maďarského jazyka. Gymnázium navštevoval v Kežmarku, Levoči a Tisovci. V roku 1951 sa ako maturant dožadoval ústavou zaručenej náboženskej slobody a práva pre súdených biskupov. Štátna moc ho kvôli tomu poslala v roku 1951 najskôr za mreže, potom do kameňolomu, tehelne a do bane. Paradoxne, ako robotník v roku 1955 zmaturoval. Neskôr nastúpil do Štátneho archívu v Košiciach, pobočky v Levoči. V rokoch 1957 – 1960 absolvoval externé štúdium archívnictva na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Odborné vedomosti si rozšíril na stáži v Národnom archíve v Paríži. Štátny archív v Levoči riadil v rokoch 1969 – 1978 a 1990 – 1992. Počas jeho riadiacej práce sa snažil vytvoriť dobré pracovné podmienky pre kolegov získaním a upravením nových priestorov, sťahoval a sústreďoval spišské fondy. Jeho pričinením boli spracované inventáre: Spišská župa (3 zv.), Provincia XVI. spišských miest, Verejnoprávny výbor Spišskej stolice, Spišské prepošstvo, Štátne zastupiteľstvo, Krajský súd, Okresné súdy, Učiteľská akadémia v Spišskej Kapitule; osobné fondy: Dr. Aladár Puhalla, Dr. Béla Alexander, Pavol Hunfalvi, Ing. arch. Eugen Ormay, Armálesy, Pramene k dejinám robotníckeho hnutia. Pripravil aj scenáre viacerých výstav (spišské biskupstvo, sedliacke povstanie 1831, 700 rokov spišských miest). Pod jeho vedením získal archív zvuk i v zahraničí a medzi zahraničnými bádateľmi.

Profesor Jozef Šimončič, ako jeho dôverný priateľ, napísal o ňom veľmi charakteristické slová

Ivan Chalupecký. Foto: Zuzana Kollárová.

do zborníka Pocta Ivanovi Chalupeckému (2012): *„Niekedy začiatkom šesťdesiatych rokov za jednej návštevy v Levoči vynoril sa Ivan Chalupecký v sivom plášti zo skladov štátneho archívu a kedykoľvek som tam v neskorších rokoch prišiel, mal na sebe ten istý plášť. Bol to už vtedy skromný a nenápadný, tichý a priateľský, bezhranične ochotný a obetavý muž, archivár Dei gratia. Naše rozhovory nevybočili z archívnej problematiky. Neskôr pribudli k téme naše deti....“*

Už výpočet spracovaných pomôcok by bol pre mnohých prácou na celý život. No v prípade doc. Chalupeckého to bol iba úvod do jeho historickej práce. Nepochybne na to mal vplyv (podľa prof. Šimončiča) i slogan doktora Michala Kušíka, ktorý priniesol z archívneho Table ronde v Štokholme: *„Na biede archivára sa zakladá sláva historika“*. Pre docenta Chalupeckého bolo prirodzené, že svoje poznatky využil pri práci na početných mestských a obecných monografiách, o to viac, že v tomto období na Spiši nebolo takto vzdelaných ľudí. Bol zostavovateľom a autorom monografií Popradu, Kežmarku, Levoče, Spišskej Novej Vsi, Starej Ľubovne, Krompách, Podolínca, Trebišova, Rožňavy a mnohých spišských obcí ako Nižných Ružbách, Osturne, Huncoviec, Tvarožnej, Novej Ľubovne, Veľkej Lomnice, Rakús, Klčova, Betlanoviec. Vzácne sú jeho štúdie o spišských hradoch a pamiatkach, Vysokých Tatrách, komentáre k obrazovým publikáciám Karola Plicku i Ladislava Jirouška. Zaoberal sa i novšími dejinami, najviac územím pripojeným k Poľsku v roku 1920. Bol autorom mnohých hesiel *Vlastivedného slovníka obcí na Slovensku*, *Slovenského biografického slov-*

níka, *Encyklopédie katolíckych kňazských osobností Slovenska* a tiež hesiel v *Österreichisches biographisches Lexikon*. Najbližšími mu boli Katedrála sv. Jakuba v Levoči a dielo Majstra Pavla. Ťažko je vymenovať celý rad odborných štúdií a článkov, týkajúcich sa nielen územia Spiša, ale aj celého Slovenska. Bol zdatným partnerom, často i učiteľom profesionálnych historikov. Okrem mnohých konferencií na Slovensku prednášal aj v Ríme, Viedni, Gorizii, Stuttgarte, Aachene, Mníchove a Krakove.

Zvláštnu kapitolu tvorí od roku 1965 jeho práca v Krúžku historikov Spiša, pobočky Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV, ktorý viedol vo funkcii tajomníka. Tento bol v roku 1992 pretvorený na Spišský dejepisný spolok. Doc. Chalupecký sa prirodzene stal jeho predsedom. Po jeho boku som stála 12 rokov ako členka výboru a neskôr aj ako tajomníčka. Vždy sme sa na zasadnutia výboru a na členské schôdze tešili. Každý robil, čo mohol a ako vládal. Výsledkom tejto práce bolo množstvo konferencií, zborníky *Z minulosti Spiša*, ktoré doc. Chalupecký zostavoval, ale hlavne každoročný nárast členskej základne.

Doc. Chalupecký mal rád mladých ľudí a pod jeho kuratelou vyrástli mnohí historici. Vedomosti z cirkevných dejín, pomocných vied historických a slovenských dejín pretavil ako habilitovaný docent do prednášok v Teologickom inštitúte v Spišskej Kapitule, na Teologickej fakulte v Košiciach a na Katolíckej univerzite v Ružomberku.

Dňa 12. júna 2020 dotĺklo v tichosti srdce vzácneho človeka. V Katedrále sv. Jakuba v Levoči sa s ním rozlúčilo množstvo ľudí spriaznených profesiou, ľudsky, susedia, no i obyčajní Levočania, ktorí ho každodenne stretávali v uliciach jeho milovanej Levoče. Česť jeho pamiatke!

Zuzana Kollárová
Štátny archív v Prešove, pracovisko Archív Poprad